



VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA  
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA ÚČETNICTVÍ A DANÍ

Analýza dopadů znovuzavedení hrubé mzdy jako základu daně z příjmů fyzických osob  
v České republice

Analysis Assessment of Reintroduction of Gross Wage as Personal Income Tax Base  
in the Czech Republic

Student: Bc. Kristýna Opletalová

Vedoucí diplomové práce: prof. Ing. Jan Široký, CSc.

Ostrava 2019

## Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Kristýna Opletalová**  
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**  
Studijní obor: **6202T049 Účetnictví a daně**  
Téma: **Analýza dopadů znovuzavedení hrubé mzdy jako základu daně  
z příjmů fyzických osob v České republice**  
**Analyses Assessment of Reintroduction of Gross Wage as Personal  
Income Tax Base in the Czech Republic**

Jazyk vypracování: **čeština**

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Teoretické aspekty osobní důchodové daně
3. Právní úprava daně z příjmů fyzických osob v České republice
4. Analýza dopadů znovuzavedení hrubé mzdy jako základu daně na poplatníky a státní rozpočet
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015. 276 s. ISBN 978-80-7478-841-3.

ŠIROKÝ, Jan. *Základy daňové teorie s praktickými příklady*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015. 128 s. ISBN 978-80-7478-785-0.

THOM, Michael. *Tax Politics and Policy*. New York: Routledge, 2017. 263 p. ISBN 978-1-13818338-4.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **prof. Ing. Jan Široký, CSc.**

Datum zadání: 23.11.2018

Datum odevzdání: 26.04.2019



Ing. Jana Hakalová, Ph.D.  
vedoucí katedry



prof. Dr. Ing. Zdeněk Zmeškal  
děkan fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci vypracovala samostatně. Přílohy č. 1, 2 a 3, dané mi k dispozici, jsem samostatně upravila.

V Ostravě dne 26. 4. 2019.

.....

Bc. Kristýna Opletalová

# Obsah

<b>1 Úvod.....</b>	<b>9</b>
<b>2 Teoretické aspekty osobní důchodové daně.....</b>	<b>11</b>
2.1 Základní pojmy daňové teorie.....	11
2.1.1 Definice daně a její vlastnosti .....	11
2.1.2 Funkce daní .....	12
2.1.3 Daňové principy .....	14
2.2 Členění daní.....	19
2.2.1 Základní členění daní .....	19
2.2.2 Členění daní používaná k analýzám jejich dopadu .....	21
2.2.3 Členění daní používaná pro praktické účely .....	23
2.2.4 Institucionální členění daní .....	24
2.3 Konstrukční prvky daně .....	25
2.3.1 Daňový subjekt.....	26
2.3.2 Předmět daně .....	27
2.3.3 Vynětí z předmětu daně.....	28
2.3.4 Osvobození od daně .....	29
2.3.5 Základ daně a zdaňovací období .....	30
2.3.6 Odpočty od základu daně .....	30
2.3.7 Sazba daně.....	31
2.3.8 Slevy na dani .....	33
2.4 Progresivita osobní důchodové daně.....	34
2.5 Příjmová nerovnost .....	37
2.5.1 Měření progresivity daně .....	37
2.5.2 Měření příjmové nerovnosti .....	42
2.6 Dílčí shrnutí.....	42
<b>3 Právní úprava daně z příjmů fyzických osob v České republice.....</b>	<b>43</b>
3.1 Daňový systém České republiky .....	43
3.1.1 Přímé daně.....	44
3.1.2 Nepřímé daně .....	47
3.1.3 Ostatní daňové příjmy .....	49
3.2 Daň z příjmů fyzických osob .....	50
3.2.1 Poplatník daně .....	50

3.2.2 Předmět daně .....	51
3.2.3 Základ daně .....	52
3.2.4 Výpočet základu daně .....	54
3.2.5 Sazba daně a solidární zvýšení daně .....	55
3.2.6 Výpočet daně z příjmů fyzických osob .....	55
3.2.7 Vývoj úpravy daně z příjmů fyzických osob v České republice.....	59
3.3 Dílčí shrnutí.....	60
<b>4 Analýza dopadů znovuzavedení hrubé mzdy jako základu daně na poplatníky a státní rozpočet.....</b>	<b>61</b>
4.1 Představení analyzovaných návrhů .....	62
4.1.1 Návrh A .....	62
4.1.2 Návrh B .....	63
4.2 Analýza dopadů na poplatníky .....	64
4.2.1 Analýza dopadů na daňovou povinnost a čistou mzdu poplatníků .....	64
4.2.2 Analýza daňového zatížení poplatníků .....	73
4.3 Analýza progresivity a příjmové nerovnosti .....	77
4.3.1 Intervalová progresivita.....	77
4.3.2 Globální progresivita.....	80
4.3.3 Příjmová nerovnost .....	83
4.4 Analýza dopadů na státní rozpočet.....	84
4.5 Dílčí shrnutí.....	86
<b>5 Závěr.....</b>	<b>87</b>
<b>Seznam použité literatury.....</b>	<b>89</b>
<b>Seznam zkratk .....</b>	<b>92</b>
<b>Prohlášení o využití výsledků</b>	
<b>Seznam příloh</b>	
<b>Přílohy</b>	

# 1 Úvod

Osobní důchodová daň má v rámci daňových systémů významné postavení. Svými vlastnostmi podporuje základní daňové principy, kterými jsou spravedlnost a efektivnost, a dotýká se obvykle velmi širokého spektra obyvatel. Daň z příjmů fyzických osob, jak je v daňovém systému České republiky osobní důchodová daň označována, se vyznačuje především svou adresností. Ta je sice vhodným předpokladem právě pro splnění principu daňové spravedlnosti, zároveň z ní však vyplývá také její viditelnost pro poplatníky. Vzhledem k tomu, že daň z příjmů fyzických osob je poplatníkům vyměřena bezprostředně na základě jejich příjmů, je jimi silně pocítována a jakékoliv změny v této oblasti obvykle vyvolávají poměrně silné emoce i diskuzi ve společnosti. Toho často využívají politické strany, které pozitivně laděné daňové změny řadí do svých předvolebních programů. Kromě spravedlivé redistribuce příjmů jsou však na daň kladeny také jiné požadavky. Daňové příjmy tvoří největší část příjmů státního rozpočtu, fiskální funkci daní tak není možné opomíjet. V praxi je tak nutné najít vhodný kompromis, který zohledňuje všechny aspekty zdanění osobních příjmů, což není lehkým úkolem.

Daňový princip, na který je tato práce zaměřena nejvíce, je potom jednoduchost a srozumitelnost daňového systému. Z tohoto požadavku vychází řada politických návrhů týkajících se zrušení superhrubé mzdy jako základu daně z příjmů fyzických osob. Tento koncept byl v České republice zaveden v roce 2008 a byl zdůvodňován mimo jiné tím, že zaměstnanci si tak lépe uvědomí cenu své práce. Skutečné náklady na práci totiž zahrnují rovněž odvody na sociální pojistné placené zaměstnavatelem, které jsou v České republice v současnosti druhé nejvyšší v rámci zemí EU. Kritici se však shodují, že komplikovaná konstrukce daně zamlžuje daňové zatížení poplatníků, které je ve skutečnosti vyšší než 15% nominální sazba daně uvedená v zákoně. Od roku 2008 tak lze v České republice sledovat pravidelně se opakující snahu politických stran tento koncept zrušit.

Cílem této diplomové práce je analýza dopadů znovuzavedení hrubé mzdy jako základu daně z příjmů fyzických osob v České republice. Potenciální dopady uvedené změny budou analyzovány jak z pohledu samotných poplatníků, tak z hlediska příjmů státního rozpočtu. Cílem práce není srovnání aspektů zdanění příjmů fyzických osob s ostatními státy.

Práce sestává ze tří dílčích částí. Po úvodu, ve kterém je stručně představeno téma a cíl diplomové práce, spolu s nastíněním její struktury, následuje první část, ve které budou vymezeny základní pojmy daňové teorie se zaměřením na osobní důchodovou daň.

Další část práce bude věnována charakteristice daňového systému České republiky, především pak současné právní úpravě daně z příjmů fyzických osob. V závěru kapitoly bude rovněž shrnut vývoj v této oblasti v moderní historii země.

Obsahem poslední části bude praktická aplikace teoretických poznatků z předchozích částí. K naplnění cíle práce, tedy zhodnocení dopadů znovuzavedení hrubé mzdy jako základu daně z příjmů fyzických osob, byly jako prostředek zvoleny dva návrhy konstrukce sazby daně, které budou představeny v úvodu této kapitoly. Dále bude provedena analýza dopadů na poplatníky či skupiny poplatníků, a to z hlediska jejich daňové povinnosti, čisté mzdy a daňového zatížení. Výsledné hodnoty obou návrhů budou vždy srovnány se současnou úpravou. Analyzována bude i progresivita daně a případné změny v příjmové nerovnosti mezi poplatníky při zrušení superhrubé mzdy a uplatnění jednoho z návrhů. V závěrečné části bude situace analyzována z pohledu státu. Budou vypočteny případné změny v příjmech státního rozpočtu u obou navrhovaných variant. Shrnutí výsledků praktické části bude poté obsaženo v závěru práce.

Při zpracování diplomové práce budou využity vybrané vědecké metody. Jedná se především o metodu analýzy, komparace a dedukce. Analýza bude následně doplněna také syntézou získaných poznatků.



## 2 Teoretické aspekty osobní důchodové daně

První teoretická kapitola této práce bude věnována vymezení základních pojmů daňové teorie, které jsou nezbytné pro pochopení hlubších souvislostí. V úvodu kapitoly bude charakterizována daň nejen jako samotný pojem, ale také z hlediska jejích vlastností, funkcí a úlohy v ekonomice. Pro lepší přehlednost budou dále daně členěny dle vybraných kritérií a budou blíže specifikovány konstrukční prvky daně. Závěr kapitoly bude zaměřen na dopady působení osobní důchodové daně. Ty budou popsány nejprve z pohledu jednotlivých poplatníků, tedy jako míra daňové zátěže, poté z hlediska dopadů na příjmovou nerovnost a redistribuci v rámci celé společnosti.

### 2.1 Základní pojmy daňové teorie

V této podkapitole bude nejprve definována daň, její vlastnosti a funkce a následně prezentovány vybrané požadavky, které jsou kladeny na daňový systém.

#### 2.1.1 Definice daně a její vlastnosti

Legislativa České republiky neposkytuje jednotné vymezení pojmu daň. Jedinou definici v současné době uvádí v zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů, a to pouze pro účely tohoto zákona. Jednotliví autoři vymezují daň různě, což se odvíjí mimo jiné také od oblasti jejich působení.

Daň je možné definovat jako povinnou, zákonem předem stanovenou částku, kterou se odčerpává na nenávratném principu část nominálního důchodu ekonomickému subjektu (Šíroký, 2015). Jedná se o platbu zpravidla neúčelovou a neekvivalentní. Daň bývá ukládána v pravidelně se opakujících časových intervalech (např. placení daně z příjmů jednou ročně), nebo je nepravidelná a povinnost její platby je vázána na určité předem stanovené okolnosti (např. placení daně při nabytí nemovitosti).

**Povinnost** platit daň je stanovena státem na základě všeobecně závazné právní normy. V případě daní je platební povinnost vždy uložena zákonem. Povinnost je jedním z hledisek, ve kterých se daň odlišuje od jednoho z dalších základních příjmů veřejných rozpočtů, poplatku, který je naopak poskytován dobrovolně.

Princip **nenávratnosti**, na kterém je platba daně založena, spočívá v absenci nároku na její vrácení v budoucnu. Od státu ji tedy nelze požadovat zpět, neboť jejím zaplacením nevzniká subjektu v tomto ohledu žádný konkrétní nárok. Tato vlastnost odlišuje daň především

od půjčky, která je vedle daně a poplatku dalším základním příjmem veřejných rozpočtů. Půjčka je platbou návratnou a nepovinnou.

Daň bývá zpravidla považována za **neúčelovou**, protože subjekt při její platbě nemá informaci o účelu, na který bude takto získaný příjem veřejného rozpočtu v budoucnosti vynaložen. Není tedy předem známa souvislost mezi konkrétní daní či subjektem a potřebou, která bude z veřejného rozpočtu financována. Obecněji vzato však určitá spojitost existuje – např. výnosy ze silniční daně bývají využity na úhradu výstavby a údržby silnic a dálnic apod. (Vančurová, Láchová, 2018).

Další charakteristickou vlastností daně je její **neekvivalentnost**. Daň sice nepřímou představuje cenu, kterou subjekty platí za spotřebovávání veřejně poskytovaných služeb a statků, neexistuje však přímá úměrnost mezi výší příspěvku do veřejného rozpočtu ve formě zaplacené daně a mírou, ve které bude subjekt čerpat protihodnotu, tedy veřejně financované statky. Subjektům s vyššími příjmy a jim odpovídajícími daňovými odvody tak nevzniká nárok na protiplnění ve vyšší hodnotě.

Daň představuje transfer, tedy jednostranný pohyb finančních prostředků pocházejících ze soukromého sektoru do sektoru veřejného. Jednou z příčin nezbytnosti tohoto přesunu jsou veřejné statky, které se vyznačují nevylučitelností subjektů z jejich spotřeby. Uvedená vlastnost vyvolává problémy při financování produkce veřejných statků ze strany soukromého sektoru, a tak je nezbytné je zabezpečit právě prostřednictvím výdajů z veřejných rozpočtů.

Daň však není jediným druhem příjmů veřejných rozpočtů. Ačkoliv tvoří jejich podstatnou část, mezi základní příjmy veřejných rozpočtů lze dále řadit již výše zmíněné poplatky, půjčky či dary. V ekonomice je možné nalézt také další odvody daňového charakteru, které však nesplňují veškeré atributy vymezení daně, případně se pohybují na pomezí daně a poplatku. Hranice mezi tím, co za daň či odvod daňového charakteru považovat lze a co již ne, je často velmi tenká a názory se mohou lišit. Jako nejznámější příklady lze uvést clo nebo příspěvky na sociální pojištění (Široký, 2015).

### 2.1.2 Funkce daní

Daně jsou v dnešní době důležitým nástrojem ekonomické politiky státu. Jejich základní funkce, tedy získání finančních prostředků do veřejných rozpočtů, je zřejmá. Autoři však rozlišují i další funkce daní, které vyplývají z hlavních ekonomických funkcí veřejného sektoru.

Mezi nejdůležitější patří:

- fiskální,
- alokační,
- redistribuční,
- stabilizační.

Primární funkcí daní je již zmíněná **funkce fiskální**, která spočívá v zajištění příjmů do veřejných rozpočtů určených pro financování veřejných statků a potřeb. Tato funkce je nejpodstatnější a zároveň nejstarší funkcí daní, neboť její existence je dána jednoznačně potřebou existence veřejného sektoru. Na fiskální funkci daní je možné pohlížet také z jiného úhlu pohledu, a to jako na dominantní funkci zastřešující další tři základní funkce: alokační, redistribuční a stabilizační.

**Alokační funkce** daní je uplatňována v případech, kdy samotné tržní mechanismy nejsou schopny zajistit dostatečně efektivní alokaci zdrojů. Daněmi je možné tento nedostatek korigovat a přesunout prostředky tam, kde to stát považuje za účelné (David, 2007).

**Redistribuční funkce** daní vychází z potřeby modifikovat prvotní distribuci důchodů ve společnosti, která nemusí být i přes svou tržní efektivnost vždy společensky akceptovatelná. Prostřednictvím daní a transferových plateb tak stát ovlivňuje redistribuci důchodů s cílem zmírnit rozdíly mezi jednotlivými subjekty a zajistit tak vyšší solidaritu mezi občany daného státu.

**Stabilizační funkce** spočívá ve zmírňování cyklických výkyvů v ekonomice a je využívána k dosažení cílů v oblasti zaměstnanosti, cenové stability a ekonomického růstu. V období expanze dochází přirozeně k rychlému růstu spotřeby a důchodů, čímž dochází současně také k odčerpávání vyššího dílu do veřejných rozpočtů formou daní, které jsou na spotřebu i důchody uvaleny. Dochází tak nejen ke „zchlazení“ ekonomiky, ale zároveň také vytváření rezerv na další fáze hospodářského cyklu: recesi a dno.

Další funkcí, která bývá některými autory zmiňována, je **funkce stimulační**. Tato funkce je založena na využití snahy poplatníků jejich daňovou povinnost snížit, pokud je to možné. Daně jsou všeobecně subjekty vnímány jako určitá újma. Stát se tedy tento vliv snaží využít a prostřednictvím daní prosazovat takové jednání, které je v souladu s jeho požadavky. Ať již se jedná o stimulaci v pozitivním slova smyslu, kdy je cílem posílit určité chování subjektů formou daňových úspor -- jako příklad lze uvést možnost snížení základu daně

z příjmů o ztrátu z podnikání, čímž stát snižuje podnikatelské riziko, anebo naopak stimulaci negativní, která má za úkol odradit subjekty od určitého „nevhodného“ chování, případně jej alespoň regulovat. Zřejmým příkladem negativní stimulace je vyšší zdanění alkoholických nápojů a tabákových výrobků, které poškozují zdraví spotřebitelů (Vančurová, Láchová, 2018).

### 2.1.3 Daňové principy

Daňové principy vyjadřují požadavky, které jsou kladeny na správný daňový systém. Jejich vývoj kopíruje genezi daňové teorie a ekonomického myšlení převažujícího v dané době. Ani v současnosti nejsou v jejich výčtu a označení autoři jednotní.

*„Daňový systém by se měl sestavit tak, aby uspokojil požadavky na spravedlivé rozložení daňového břemene, na efektivnost využití zdrojů, na cíle makroekonomické politiky a snadnou administraci.“* (Musgrave, 1994, s. 200)

V podmínkách tržní ekonomiky je vhodné vystavět daňový systém na následujících principech:

- princip spravedlnosti,
- princip efektivnosti,
- princip právní perfektnosti a politické průhlednosti,
- princip jednoduchosti a srozumitelnosti,
- princip pozitivního ovlivňování chování ekonomických subjektů,
- princip správného působení na makroekonomické agregáty.

Naplnit souběžně všechny daňové principy je v praxi jen velmi těžko realizovatelné, je proto nutné nalézt mezi nimi určitý kompromis. Ačkoliv se většina autorů ve výčtu či označení jednotlivých daňových principů liší, dva z nich jsou považovány za základní a jsou všeobecně přijímané a uznávané. Jsou jimi princip spravedlnosti a princip efektivnosti.

#### a) princip spravedlnosti

Princip spravedlnosti je základním požadavkem na daňový systém, není však vždy tím rozhodujícím. I přesto, že zpravidla existuje shoda ohledně nezbytnosti využití tohoto principu v daňových systémech jednotlivých zemí, v interpretaci požadavků daňové spravedlnosti se názory rozcházejí. V zásadě převládají dva myšlenkové proudy, odlišující se v kritériích, která považují za klíčová při posuzování spravedlnosti daňového systému. Při zdaňování poplatníků je možné respektovat:

- zásadu zdaňování dle užitku,
- zásadu zdaňování dle schopnosti daňové úhrady.

V **zásadě zdaňování dle užitku** je zakomponován princip spravedlnosti v tom, že každý daňový poplatník by měl přispívat do veřejných rozpočtů takovou měrou, jakou čerpá užitek ze spotřeby veřejných statků, transferů a veřejně poskytovaných služeb.

Zásadní překážkou při aplikaci tohoto pojetí je fakt, že užitek plynoucí z veřejných výdajů pro konkrétního daňového poplatníka je v praxi objektivně nezjistitelný. Tento užitek vychází z důchodové a cenové elasticity poptávky po veřejných statcích u každé domácnosti či každého poplatníka a je tedy nereálné všechny tyto informace shromáždit (Musgrave, 1994).

Při respektování zásady zdaňování dle užitku by navíc daně neplnily svou redistribuční funkci, což představuje druhý podstatný problém tohoto pojetí. Ve společnosti by tak nedocházelo k přerozdělování důchodů a zmírňování příjmových nerovností mezi občany.

Druhým možným přístupem je **zdaňování dle schopnosti daňové úhrady** neboli platební kapacity, který je upřednostňovaným principem spravedlivého zdanění ve většině případů. V tomto pojetí je považováno za spravedlivé, aby každý daňový subjekt přispíval prostřednictvím daní na veřejné výdaje tolik, kolik je schopen. Platební schopnost jednotlivých poplatníků je přitom nejčastěji posuzována na základě jejich důchodů (příjmů), případně spotřeby či majetku. Důležitým úkolem je poté stanovit výši daně, která by měla současně odpovídat jak principu horizontální, tak i vertikální spravedlnosti.

- Koncept **horizontální spravedlnosti** je založen na tom, že poplatníci se stejnou platební schopností by měli platit daň ve stejné výši.
- Koncept **vertikální spravedlnosti** klade požadavek na to, aby poplatníci s různou platební schopností platili daně v různé výši. V souvislosti s vertikální spravedlností však vzniká jeden podstatný problém, který je v praxi nutné vyřešit – jak moc by od sebe měly být tyto daně vzdáleny (Široký, 2015).

## b) princip efektivnosti

Efektivnost daní lze dle daňové teorie hodnotit ze dvou hledisek:

- vliv daní na tržní mechanismus,
- náklady na administrativu spojenou s daněmi.

Z hlediska **vlivu daní na tržní mechanismus** je teoreticky možné považovat téměř všechny daně za **distorzní**<sup>1</sup>, tedy narušující trh, což vede k jeho menší efektivnosti. Daně způsobují změny v relativních cenách, výnosech i užitech. Zvýšení spotřebních daní se obvykle promítá do vyšších cen u zdaňovaného zboží, což vede ke snížení čistého výnosu z jeho výroby. Vyšší daň z mezd navýší cenu práce a sníží poplatníkům čistou mzdu. Dojde k tzv. **distorzi**, tedy zkreslení daných veličin. Ekonomické subjekty se snaží minimalizovat své daňové zatížení, z čehož vyplývá, že změny v oblasti daní silně ovlivňují jejich chování. Daňové změny jsou tak následovány substitucí, při které subjekty nahrazují zdaněné zboží levnějším, svou práci volným časem apod., aby se dani vyhnuli. Distorzita daní zapříčiňuje nižší efektivnost tržního mechanismu (Kubátová, 2018).

Dalšími náklady, které mají vliv na efektivnost daní, jsou **administrativní náklady**, tedy náklady spojené s výběrem daní. Administrativní náklady lze rozdělit na:

- **přímé (správní, administrativní) náklady**, kterými jsou výdaje na výstavbu a provoz finančních úřadů či náklady vynaložené na výběr, správu a kontrolu daní (např. mzdy úředníků, hrazení elektrické energie nebo nájemného);
- **nepřímé (vyvolané) náklady**, které nese soukromý sektor, tedy samotní poplatníci daně. Jedná se např. o odměny daňovým poradcům, čas vynaložený na studium daňových zákonů či na vyplňování daňových přiznání nebo licence k počítačovým programům určených k vedení daňové evidence či účetnictví (Široký, 2015).

## c) princip právní perfektnosti

Nezbytným požadavkem kladeným na daňový systém je dále také jeho právní perfektnost. Tento princip je základním předpokladem účinnosti daňového systému – jen při jeho splnění je možné daně vybrat a zajistit, aby následně plnily i své další funkce. V případě nepřesných právních formulací může docházet ke zvýšení nejistoty daňového subjektu nebo je naopak možné se daňové povinnosti vyhnout využitím mezer, vágností či nejednoznačností

---

<sup>1</sup> Jedinou daní, která nevyvolává substituční efekt a je tak daní nedistorzní, je daň paušální (daň z hlavy).

v systému. Možnost vyhnout se dani přitom narušuje nastavené parametry daňového systému a jeho fungování. Naléhavost požadavku na právní perfektnost a politickou průhlednost daňového systému je tím vyšší, čím větší důraz je kladen na svobodu jedince.

#### **d) princip jednoduchosti a srozumitelnosti daňového systému**

Další daňový princip spočívá v jednoduchosti a srozumitelnosti daňového systému. Tento princip může být vnímán jako protikladný k předchozímu, principu právní perfektnosti. Pokud je daňová právní úprava formulována příliš jednoduše, existuje jistý předpoklad, že nebude možné řešit některé komplikovanější situace, se kterými se poplatník může setkat. Na druhou stranu příliš komplikovaná konstrukce daně vede spíše k zamlžení dopadu daňového břemene a také poskytuje více možností pro obcházení daňových zákonů. Možným řešením je přistupovat rozdílně k jednotlivým daním – např. v případě daně z příjmů fyzických osob by bylo vhodné preferovat jednoduchost a srozumitelnost, a to s ohledem na široký okruh poplatníků, a především jejich znalost daňových předpisů a schopnost orientace v nich. Zatímco u daně z příjmů právnických osob, kde jsou velkým daňovým přínosem převážně velké společnosti s odborníky či odděleními zaměřenými na daňovou problematiku, právní perfektnost a úplnost může být preferována před jednoduchostí a srozumitelností (Kubátová, Vybíhal a kol., 2004).

#### **e) princip pozitivního ovlivňování chování ekonomických subjektů**

Princip pozitivního ovlivňování chování ekonomických subjektů je dalším neméně důležitým principem. Vliv daní na ekonomické subjekty je podstatný a stát by ho měl umět prostřednictvím vhodného nastavení daňového systému správným způsobem využít. Daňová politika tvoří významnou část makroekonomické politiky a stimulační funkce daní by měla být zohledněna v souladu se záměry hospodářské politiky. Jestliže není záměrem vlády omezovat v dlouhodobější perspektivě ekonomický růst, daně nesmí působit negativně na chování ekonomických subjektů. Strana nabídky v ekonomice by neměla být potlačována. Daně tedy nemají omezovat pracovní úsilí subjektů, ochotu spořit a investovat či přijímat podnikatelská rizika. Naopak je vhodné, aby byly zvýhodněny ekonomické aktivity, které jsou šetrné k životnímu prostředí, nebo byl přilákán produktivní zahraniční kapitál (Thom, 2017).

## **f) princip správného působení na makroekonomické agregáty**

Daňový systém by měl vytvořit prostředí, ve kterém jsou daně využívány jako nástroje makroekonomické regulace a dochází tedy k dodržení principu správného působení na makroekonomické agregáty. Hlavními nástroji fiskální politiky jsou příjmy a výdaje státního rozpočtu, přičemž daně jsou nejvýznamnější součástí těchto příjmů. „*Daňovou politiku lze charakterizovat jako praktické využívání daňových nástrojů k ovlivňování ekonomických a sociálních procesů ve společnosti.*“ (Široký, 2015, s. 21) Nástroje daňové politiky lze na základě kritéria autonomie jejich působení na ekonomiku rozdělit na:

- diskreční (vědomá) opatření,
- vestavěné stabilizátory.

**Diskreční daňová opatření** představují změny záměrně učiněné v daňovém systému. Jedná se o jednorázová rozhodnutí přijatá vládou na základě zvážení makroekonomické situace. Tato opatření jsou na rozdíl od vestavěných stabilizátorů nezávislá na hospodářském cyklu. Jejich negativem však může být realizační zpoždění.

**Vestavěné stabilizátory** jsou takové nástroje fiskální politiky, které jsou nejprve zavedeny diskrečním rozhodnutím, poté však již bez dalších hospodářskopolitických rozhodnutí působí samostatně. Vestavěné stabilizátory jsou konstruovány tak, aby automaticky zmírňovaly výkyvy ekonomického cyklu. Stabilizační účinky daní se odvíjí především od toho, zda daň ovlivňuje poptávku nepřímo či přímo, tedy zda je daň flexibilní vzhledem k hrubému domácímu produktu. Dalším důležitým aspektem je velikost daně – daň musí být natolik velká, aby se v makroekonomických proporcích vůbec měla možnost projevit.

Typickým příkladem vestavěného stabilizátoru je progresivní daň z příjmů, která ovlivňuje poptávku nepřímo, snížením či zvýšením disponibilního důchodu. Progresivní sazba daně způsobí, že v době konjunktury, kdy nominální a reálné důchody rostou, daň z těchto důchodů roste ještě rychleji. Tím je brzděn vzestup disponibilního důchodu domácností, který představuje potenciální poptávku. Proticyklicky potom tato daň působí i při recesi, kdy se daňová zátěž snižuje rychleji než klesající důchody (Jurečka, 2013).

I přes to, že nejsou progresivní, plní dobrou stabilizační funkci také příspěvky na sociální a zdravotní pojištění a státní politiku nezaměstnanosti, které mají blízko k daním důchodovým. Jejich stabilizační účinek spočívá v kombinaci příjmové a výdajové stránky veřejného rozpočtu. Při vysokých důchodech jsou příjmy rozpočtu vysoké a výdaje nízké,



zatímco při poklesu důchodů je tomu naopak. Příspěvky tak pružně reagují vzhledem k hrubému domácímu produktu.

Dalšími vhodnými stabilizátory může být daň ze zisku korporací nebo daně spotřební, které působí na agregátní poptávku přímo. Vliv daní spotřebních a DPH je způsoben především jejich uvalením na zboží či služby, jejichž spotřeba se mění v závislosti na hospodářském cyklu a u nichž je vysoká důchodová elasticita poptávky – např. luxusní zboží. Dobrými stabilizátory naopak nejsou daně majetkové, které na výdaje poplatníků působí nepřímo a slabě. Poplatníci navíc většinou neberou tyto daně v úvahu při svých ekonomických rozhodnutích (Kubátová, 2018).

## 2.2 Členění daní

Existuje mnoho kritérií, na základě kterých je možné daně klasifikovat. Kromě několika základních typů členění vymezují autoři i další více specifické typologizace zaměřující se na různé aspekty procesu zdanění. Uvedená klasifikace vychází z Šíroký (2008).

### 2.2.1 Základní členění daní

#### a) třídění daní podle vazby na důchod poplatníka

Tato klasifikace je jednou z nejzákladnějších a nejznámějších. Využívána je již od dob feudalismu.

- **Přímé daně** jsou poplatníkovy vyměřeny bezprostředně na základě jeho příjmů či majetku. Východiskem u přímých daní je předpoklad, že jsou poplatníkem placeny na úkor jeho důchodu a tuto povinnost nelze přenést na jiný ekonomický subjekt. Jedná se o daně adresné, u kterých je přihlíženo k příjmové případně majetkové situaci poplatníka. Přímé daně lze dále rozdělit na daně z důchodu (příjmové) a daně majetkové.
- U **nepřímých daní** se na rozdíl od přímých předpokládá jejich přenesení na jiný subjekt. K tomu dochází prostřednictvím zvýšení ceny komodity – subjekt, který daň odvádí, ji promítne do ocenění zboží, služby, převodu či pronájmu a tímto způsobem povinnost přeneše. Při zdanění prostřednictvím nepřímých daní je tedy většinou klíčovým momentem samotný akt nákupu nebo spotřeby dané komodity. Tyto daně jsou neadresné a nezohledňují příjmovou ani majetkovou situaci subjektu, jsou vyměřovány ve stejné výši všem daňovým subjektům bez ohledu na jejich bohatství či velikost

důchodu. Nepřímé daně lze dále dělit na všeobecné, které postihují větší skupiny výrobků nebo služeb, a akcízy, které bývají uvaleny pouze na vybrané komodity.

#### **b) třídění daní podle subjektu daně**

Zásadním aspektem při tomto třídění je subjekt daně. Rozhodující je vymezení osoby, případně skupiny osob, vystupujících jako jedna jednotka, která je daňovou povinností zatížena. Zdanitelnou jednotkou může být:

- **jednotlivec** – tedy individuální fyzická osoba, identifikována jedinečným znakem (např. rodným číslem);
- **domácnost** – využito v případech, kdy daň odvádí za celou domácnost jako celek jeden určený subjekt (tzv. hlava rodiny), který je nositelem daňových povinností;
- **oba manželé** – pokud je zaveden institut společného zdanění manželů, tzv. manželský splitting, je možné na daňové povinnosti ušetřit, a to především při vyšším rozdílu mezi příjmy obou manželů;
- **všichni členové domácnosti** – tzv. plný splitting; zdanitelnou jednotkou je celá domácnost, případně pouze její výdělečně činní členové;
- **firma** – korporace, právnická osoba, která byla vytvořena uměle za určitým cílem, označena přiděleným identifikačním číslem.

#### **c) třídění daní podle objektu daně**

Kritériem tohoto třídění je vymezení předmětu, na nějž je daň uložena, a důvod odvodu této daně. Rozlišit lze daně:

- **důchodové** – vztahují se na důchody daňových poplatníků, ať už se jedná o jejich mzdu, rentu, zisk či úrok;
- **výnosové** – jejich výše bývá většinou odhadována na základě vnějších reálných znaků výdělečné činnosti, kterými jsou např. počet zaměstnanců, druh podnikání a další;
- **majetkové** – jsou uvaleny na nemovitý i movitý majetek, přičemž je zdaňováno jak jejich nabytí, tak i držba;
- **z hlavy** – tzv. daně subjektové, kterými by byl teoreticky zatížen každý poplatník už jen z titulu své existence, např. při dosažení určité věkové hranice nebo nabytí volebního práva;

- **obratové** – daně, kterými je zatížen hrubý obrat každého z výrobců, kteří se podílejí na zpracování každého výrobku, případně jejich čistý obrat nebo obrat, kterého bylo dosaženo posledním zpracovatelem;
- **spotřební** – je jimi zdaněna spotřeba poplatníků, přičemž mohou být uvaleny na komodity obecně (všeobecné spotřební daně) nebo se týkají pouze úzkého okruhu vybraných komodit (selektivní nepřímé daně, tzv. akcízy);
- **z finančních transakcí.**

#### d) třídění daní podle jejich respektování příjmových poměrů poplatníka

Daně lze rozdělit na základě tohoto kritéria podle jejich vazby na platební schopnost poplatníka. Je možné rozlišit:

- **daně osobní** – jsou daněmi adresnými, které se vztahují přímo na konkrétního poplatníka a je tak možné při jeho zdanění zohlednit jeho aktuální platební schopnost; vyměřeny jsou poplatníkovi na základě jeho osobního příjmu či příjmu z podnikání;
- **daně in rem** – nejsou vázány na příjmy poplatníka a není tak možné při jejich vyměření zohlednit jeho platební schopnost; jedná se o daně spotřební, výnosové, majetkové, daně z přidané hodnoty nebo i daně důchodové, pouze však ty, které jsou placeny společnostmi.

### 2.2.2 Členění daní používaná k analýzám jejich dopadu

Dále uvedené způsoby členění daní, které jsou využívány spíše k hlubším analýzám, nejsou ve většině případů běžným občanem vnímány. Jejich primární využití spočívá v analýze vlivu daní na jednání účastníků hospodářského života a tržního mechanismu.

#### a) třídění daní podle jejich dopadu na tržní mechanismus

Každou daní je poplatníkovi odnímána část nominálního důchodu a dochází tak ke snížení jeho disponibilního důchodu. Tento transfer od subjektu do veřejného sektoru vyvolává **důchodový efekt** – ekonomický subjekt disponuje menším množstvím finančních prostředků a zároveň dochází ke změnám ve struktuře jeho výdajů. Subjekt začne poptávat spíše komodity s nižší důchodovou elasticitou. V širším pojetí tedy všechny daně určitým způsobem působí na chování subjektů a nelze je tak považovat za neutrální k tržnímu mechanismu.

Častěji je však, především v daňových analýzách, využíváno pojetí užší. V rámci něj je potom za neutrální považována taková daň, která nepodléhá kromě důchodového efektu

současně také efektu substitučního. **Substituční efekt** je založen na poplatníkem provedené substituci, ke které dochází v důsledku daně. Poplatník se snaží minimalizovat svou daňovou zátěž změnou ve svém chování a ekonomickém rozhodování. Jeho preference se mění v závislosti na změnách mezních užiteků spotřebovávaného zboží, výnosu práce, volného času a dalších. V rámci spotřeby tak může docházet k nahrazování vysoce zdaněného zboží jeho blízkými substituty, vysoké zdanění práce může poplatníka motivovat ke zvyšování podílu volného času či přesunu svých aktivit do stínové ekonomiky. Čím větší substituční efekt bude daň vyvolávat, tím menší bude její neutralita k ekonomickému mechanismu. Na základě tohoto kritéria se daně dělí na:

- **distorzni** – vyvolávají oba výše uvedené efekty (důchodový i substituční) a ovlivňují tak chování ekonomických subjektů ve vysoké míře; za distorzni jsou považovány všechny daně s výjimkou daně paušální;
- **nedistorzni (neutrální)** – způsobují pouze efekt důchodový a nemotivují tedy svým vlivem ekonomické subjekty ke změně jejich spotřebitelského chování, neboť tím nedosáhnou nižšího zdanění;

#### **b) třídění daní podle stanovení hodnoty daně vzhledem k daňovému základu**

Až na jisté výjimky (např. daň z hlavy) lze daně dělit na základě rozdílnosti algoritmu použitého pro výpočet hodnoty daně z daňového základu. Toto třídění je využíváno zejména při analýze daňové incidence. Existují daně:

- **specifické (jednotkové)** – algoritmus jejich výpočtu vychází z množství jednotek daňového základu nebo množstevních jednotek užitečné vlastnosti obsažených v daňovém základu, např. objem čistého alkoholu v alkoholických nápojích; mezi daně jednotkové lze zařadit především spotřební daně, dále také daně z nemovitostí, které jsou stanoveny na základě velikosti užívané plochy nemovitosti nebo rozlohy pozemku;
- **ad valorem (k hodnotě)** – východiskem výpočtu daní ad valorem je cena zdaňovaného základu; vyjádřeny jsou zpravidla procentem z tohoto základu, a to v peněžních jednotkách.

#### **c) třídění daní podle stupně jejich progrese**

Tato klasifikace je obzvláště důležitá v souvislosti s požadavkem na spravedlnost daní a také hraje významnou roli při analýze dopadů zdanění na poplatníky. V rámci rozlišování daní

z hlediska stupně jejich progrese je posuzováno, jak se mění míra zdanění při změně důchodu poplatníka. Daně jsou členěny na:

- **proporcionální** – s růstem důchodu poplatníka se míra zdanění nemění; podíl placené daně na tomto důchodu je tedy konstantní a mezní sazba daně je rovna průměrné,

$$\frac{\text{daň}}{\text{důchod}} = \text{konstanta}; \quad (2.1)$$

- **progresivní** – s růstem důchodu poplatníka dochází současně také k růstu míry jeho zdanění, poplatník tedy se zvyšujícím se důchodem odvádí čím dál větší část důchodu v podobě daně – podíl daně na důchodu je rostoucí funkcí důchodu:

$$\frac{\text{daň}}{\text{důchod}} = \text{rostoucí funkce důchodu}; \quad (2.2)$$

- **regresivní** – s růstem důchodu poplatníka dochází k poklesu průměrné daňové zátěže, čím je tedy důchod poplatníka vyšší, tím menší část z něj bude povinen odvést jako daň,

$$\frac{\text{daň}}{\text{důchod}} = \text{klesající funkce důchodu}. \quad (2.3)$$

### 2.2.3 Členění daní používaná pro praktické účely

Dle potřeb vyvolaných praxí je možné členit daně i na základě dalších hledisek. Jedná se např. o způsob výběru daní, použití jejich výnosů, místo daní ve struktuře veřejných rozpočtů nebo alokaci v ekonomice.

#### a) třídění daní podle způsobu jejich úhrady

Při tomto třídění jsou zohledněny náklady, které musí být daňovým poplatníkem vynaloženy při stanovení výše daně a způsob jejich úhrady.

- **daně vybrané na základě daňového přiznání** – povinnost výpočtu daně, odpovědnost za správnou výši této daně i její včasné zaplacení leží na straně poplatníka; kromě daně samotné tak poplatníkovi vznikají i další náklady s tímto aktem spojené;
- **daně vybírané srážkou u zdroje příjmu** – využíváné v případě, že poplatník a plátcé nejsou jedním daňovým subjektem; výběr tohoto typu daně je spojen s nižšími administrativními náklady a zároveň minimalizuje možnost daňového úniku; jedním

z nejčastěji se vyskytujících případů může být např. zaměstnavatel odvádějící daň sraženou ze mzdy svých zaměstnanců.

#### **b) třídění daní podle příjmové a výdajové strany veřejných rozpočtů**

Za předpokladu, že je veřejný rozpočet analyzován jako celek, lze na transfery pohlížet jako na negativní daně, které navyšují důchod poplatníka. V rámci tohoto třídění je tedy klíčové porovnání důchodové situace poplatníka před a po zdanění (případně před přijetím transferu a po něm).

- **pozitivní** – splňují aspekty, kterými bývá daň obvykle definována<sup>2</sup>; použitím pozitivních daní je poplatníkům odčerpávána část nominálního důchodu, čímž je snižován jejich důchod disponibilní;
- **negativní (transfery)** – na rozdíl od pozitivních jsou negativní daně, tzv. transfery, v rozporu s klasickou definicí daně, neboť jejich prostřednictvím je úroveň disponibilního důchodu poplatníkům (v tomto případě spíše příjemcům) naopak zvyšována. Využitím transferů tedy dochází ke zlepšení důchodové situace subjektu, čehož může být dosaženo buď formou přímé dotace (např. použitím negativní důchodové daně) nebo nepřímé dotace (např. aplikací záporné sazby daně z obratu).

#### **2.2.4 Institucionální členění daní**

Tato členění vychází z platné legislativy dané země a jejího státoprávního uspořádání. Institucionální třídění je důležité zejména při statistickém zpracování údajů týkajících se příjmů veřejných rozpočtů, které je prováděno institucemi na národní či mezinárodní úrovni. Primárním účelem je řízení a srovnání.

#### **a) třídění daní podle okruhu jejich platnosti a stupně závaznosti**

Na základě této klasifikace lze daně rozlišit do tří úrovní:

- **místní (municipální)** – ustanoveny nižšími municipalitami, v rámci daného státu se mohou vzájemně odlišovat z hlediska velikosti;
- **ústřední (centrální)** – využívané na celostátní úrovni, jejich úprava je jednotná pro poplatníky na celém území daného státu;

---

<sup>2</sup> Daň je většinou definována jako povinná, zákonem předem stanovená částka, kterou se odčerpává na nenávratném principu část nominálního důchodu ekonomickému subjektu.

- **nadnárodní** – aktuálně žádné neexistují, avšak v důsledku stále se prohlubující integrace mezi některými státy je jejich vznik v budoucnu možný.

#### **b) třídění daní podle platné národní legislativy**

Východiskem tohoto třídění je zákonná úprava daňové oblasti v příslušné zemi a zpravidla se odráží také ve stanovené struktuře příjmů veřejných rozpočtů.

#### **c) třídění daní podle klasifikace daní dle metodiky OECD**

Klasifikace daní dle metodiky OECD řadí daně do šesti hlavních skupin:

- daně z důchodů, zisků a kapitálových výnosů,
- příspěvky na sociální zabezpečení,
- daně z mezd a pracovních sil,
- daně majetkové,
- daně ze zboží a služeb,
- ostatní daně.

Uvedené skupiny jsou ještě dále rozděleny na další podskupiny (pro podrobnější členění viz Přílohu 1). Tato klasifikace není v plné shodě s ekonomickými hledisky, třídění je založeno v první řadě na předmětu daně. Primárním účelem klasifikace dle OECD je porovnání mezi jednotlivými zeměmi.

## **2.3 Konstrukční prvky daně**

Jak již bylo podrobněji rozebráno v Podkapitole 2.1.2., daň by měla současně plnit několik funkcí. Mimo zajištění potřebných daňových výnosů je také důležitým ekonomickým nástrojem, kterým je možné regulovat chování ekonomických subjektů, pokud je daňový systém správně nastaven. Konstrukce daně je tedy komplikovaným procesem, ve kterém je nutno zabývat se celou řadou konstrukčních prvků. Důležitým aspektem při posuzování konstrukčního procesu je však nevnímat tyto prvky odděleně, ale komplexně, v jejich vzájemných souvislostech. Následující podkapitola vychází z Vančurová, Láchová (2018).

Mezi základní konstrukční prvky daně, které mají rozhodující vliv na míru dopadu jednotlivých daní na daňové subjekty, lze řadit:

- daňový subjekt,
- předmět daně,

- osvobození od daně,
- základ daně a zdaňovací období,
- odpočty od základu daně,
- sazba daně,
- slevy na dani,

přičemž klíčovými prvky pro samotné uvalení daně jsou z logiky věci daňový subjekt, tedy specifikace, od koho bude daň vybrána, předmět daně, z něhož je odvozen základ daně, a nominální sazba, která bude na základ daně při jejím výpočtu aplikována. V této podkapitole bude pozornost věnována nejen těmto několika základním prvkům, ale i dalším výše uvedeným, které určitým způsobem rozšiřují, omezují či blíže specifikují tyto základní prvky.

### 2.3.1 Daňový subjekt

Jako daňový subjekt je označována osoba, na kterou se podle zákona vztahuje povinnost strpět, odvádět nebo platit daň. Mezi daňové subjekty se řadí jak osoby, na jejichž majetek či příjmy je daň uvalena, nazývání jako **poplatníci daně**, tak také osoby, které jsou pověřeny odvést daň, která byla sražena jiným poplatníkům, tzv. **plátci daně**.

**Poplatník**, tedy daňový subjekt, jehož předmět podléhá zdanění, mívá zpravidla také povinnost vypočtenou daň sám odvést. Tento fakt však při vymezení osoby poplatníka není podmínkou. Podstatným znakem je to, že dani je podroben právě jeho příjem (např. u daně z příjmů fyzických osob) nebo jeho majetek (např. u daně z nemovitých věcí). Je to tedy poplatník, jehož disponibilní zdroje jsou daní kráceny a měl by tak nést daňové břemeno.

Stanovení osoby poplatníka je však u některých daní zbytečné a především poměrně náročné na administrativu. Důležité je tedy blíže definovat i druhou skupinu daňových subjektů, **plátce daně**. Povinností plátce daně je odvést do veřejného rozpočtu daň, která jím byla vybrána od jiných subjektů nebo sražena jiným poplatníkům. U plátce daně se vychází z předpokladu, že i přes jeho povinnost odvést daň tím nedochází ke snížení jeho disponibilních zdrojů, neboť má možnost přenést tuto daň na další subjekt.

Typickým příkladem je daň ze spotřeby, kdy plátce (obchodník) odvede daň vybranou od dalších subjektů (zákazníků). Obchodník, který je povinen odvést daň státu, zakomponuje tuto daň do ceny svých produktů, a daň tak dopadá reálně na jeho zákazníky, kteří ji v ceně zaplatí. Není však vyloučeno, že cenu není možné zvýšit natolik, aby pokryla celou výši daně – v takových případech se nositelem daňového břemena může stát částečně také plátce daně.



Daň může být vybírána prostřednictvím osoby plátce i v případě, že poplatník vymezen je. Je tomu tak u daní z příjmů, u nichž plátce odvede daň, která byla sražena jiným poplatníkům. Nespornou výhodou tohoto způsobu výběru daně je omezení možnosti daňových úniků, rychlost odvodu a snížení administrativních nákladů.

Nejčastěji jsou daňovými subjekty jednotlivé právnické či fyzické osoby. U některých daní však může být **zdanitelná jednotka** stanovena i odlišným způsobem a je tak možné, aby zahrnovala větší počet osob. Jedná se např. o daň z příjmů, u které je prostřednictvím tzv. společného zdanění možno lépe respektovat platební kapacitu osob. Zdanitelnou jednotkou jsou společně hospodařící osoby, které mohou být vymezeny na několika úrovních – od manželské dvojice až po celou domácnost. V případě právnických osob může být zase výhodnější zdaňovat společně skupinu obchodních závodů, které jsou vzájemně propojeny, a je proto možné konsolidovat základ daně této skupiny.

### 2.3.2 Předmět daně

Předmětem daně je veličina, která je východiskem pro stanovení základu daně a následně tak pro výpočet daně samotné. Jedná se tedy o vymezení oblasti, která bude podléhat zdanění. Zpravidla bývá označení předmětu daně zřejmé již ze samotného názvu zákona. Předměty daně lze rozdělit do čtyř základních skupin:

- hlava,
- majetek,
- spotřeba,
- důchod.

Daně z hlavy, které představují asi nejstarší formu zdanění, jsou uvaleny na jednotlivé osoby, tedy **hlavy**. Předmětem daně je tak přímo samotný daňový subjekt. Výhody aplikace této daně spočívají v její všeobecnosti, neboť je stejná pro všechny poplatníky bez ohledu na jejich příjmy či majetek, navíc se jedná o daň paušální, která je jako jediná považována za nedistorzní daň. Naproti tomu existuje i řada významných nevýhod zdanění formou daně z hlavy, proto v současnosti není příliš využívána. Její dopad na sociálně slabší skupiny poplatníků by mohl být neúnosný a daň by nemohla správně plnit svou redistribuční nebo také stabilizační funkci.

Dalším předmětem zdanění, který je běžně využíván již po dlouhou dobu, je **majetek**. Obliba majetkových daní, především potom daní z nemovitého majetku, vyplývá z fyzické

podstaty těchto předmětů daně – v případě nemovitých věcí se navíc přidává nemožnost s nimi pohybovat, jejich zatajení je tedy ještě složitější. I přesto však majetkové daně tvoří v současných daňových systémech spíše doplňkovou roli, výnos z nich často plyne např. nižším samosprávným celkům nebo účelovým fondům. Daně z majetku jsou obvykle vybírány přímo od poplatníků.

Další daní s již poměrnou dlouhou tradicí jsou daně ze **spotřeby**, které byly u vybraných výrobků využívány již před několika stoletími. V současnosti je konstrukce všeobecných spotřebních daní relativně komplikovaná a rozmanitá. Jsou odváděny plátcem daně, který je přenáší na poplatníky prostřednictvím vyšší ceny za jím nabízené zboží či služby. Pro poplatníky jsou tak např. ve srovnání s daní z příjmů méně zjevné, protože si jejich placení zcela neuvědomují. Také to mimo jiné přispívá ke vzrůstajícímu podílu spotřebních daní na celkových výnosech v předcházejících desetiletích.

Spotřební daně lze dále rozdělit na selektivní, kterým podléhá jen užší okruh vybraných komodit, a všeobecné, uvalené na širší škálu zboží a služeb. Jako daně ze spotřeby jsou obvykle označovány i ekologické daně, které jsou nejmladším zástupcem, a jejich primárním účelem je ochrana životního prostředí. Toho má být dosaženo znevýhodněním spotřeby či výroby produktů, které nejsou dostatečně šetrné k životnímu prostředí. Další daní, která není přímo spotřební daní, avšak k ní má blízko, je daň z užívání. V České republice je jejím příkladem např. daň silniční.

**Důchod** jakožto předmět zdanění je oproti dosud uvedeným typům relativní novinkou. Přitom právě daně důchodové (nebo také daně z příjmů) jsou v ekonomii velmi často využívaným nástrojem, neboť plní významným způsobem především stimulační a redistribuční funkci. Redistribuční funkce daní je spjata zejména s osobní důchodovou daní, která je pro přerozdělení důchodů ve společnosti ideálním prostředkem. Na rozdíl od spotřebních daní je však tendence podílu důchodových daní na celkových daňových výnosech spíše klesající, což lze přičítat velké citlivosti poplatníků na zdanění v této oblasti. Vysoké zdanění důchodu působí negativně na ochotu lidí být ekonomicky aktivní, případně je může motivovat k přesunu jejich aktivity do jiných zemí.

### 2.3.3 Vynětí z předmětu daně

Předmět zdanění je nutné definovat velmi přesně. Aby bylo zamezeno případnému vyhnutí se daňové povinnosti, bývá vymezení předmětu daně relativně široké a je dále doplněno určitým omezením tohoto rozsahu, a to v podobě vynětí z předmětu daně. Vynětí z předmětu

daně stanovuje hranici, za kterou již předmět zdanění nesahá. Smysl tohoto konceptu spočívá ve zvýšení právní jistoty daňových subjektů. Vynětí z předmětu daně je vhodné využít například při snaze zabránit dvojitému zdanění – v České republice byly do roku 2014 vyňaty dary z předmětu daně u právnických osob, protože se na ně vztahovala již daň darovací.

### 2.3.4 Osvobození od daně

Ani po vynětí nemusí celý předmět zdanění sloužit jako základna k výpočtu daně. Jeho část může být ze zdanění vyloučena formou osvobození od daně. O předmět daně se tak stále jedná, avšak u osvobozené části předmětu nemá daňový subjekt povinnost (a obvykle ani oprávnění) zahrnout jej do základu daně – daň z této části předmětu tedy není vybrána.

Osvobození od daně s sebou však nese také určitá omezení. Poplatník si nemá právo uplatnit položky vztahující se k osvobozené části předmětu daně, kterými by si jinak základ daně nebo samotnou daň mohl snížit. U osvobozených příjmů tak není možné uplatnit výdaje, které se k těmto příjmům vztahují nebo také daňovou ztrátu, ke které došlo při dosahování daných příjmů. Proto existuje v některých případech možnost vzdát se vybraných osvobození, aby tak byl daňový subjekt schopen optimalizace daňového dopadu. To bývá umožněno především u daně z přidané hodnoty, např. při zdanění nájmu u nemovitých věcí.

Osvobození od daně může být využíváno v různých formách, přičemž zvolený způsob má silný vliv na to, jak je osvobození poplatníkem vnímáno a jaká bude jeho reakce. Osvobození od daně může být neomezené (např. u dávek nemocenského pojištění v rámci daně z příjmů fyzických osob) nebo lze rozsah jeho působnosti limitovat. Množstevní omezení může být provedeno jako:

- **částečné osvobození**, které nemá příliš velké dopady na poplatníka, neboť omezení osvobození se netýká celé částky, u které se o osvobození uvažuje, nebo
- **úplné osvobození**, u které jsou dopady viditelnější, protože je možné jej uplatnit pouze v případě, že jsou splněny všechny předepsané podmínky – je tedy buď osvobozena celá uvažovaná částka nebo nic.

Z určitého úhlu pohledu je možné jako na úplné osvobození nahlížet rovněž na tzv. **nezdanitelné minimum**. Účelem tohoto konceptu je zejména snížení administrativních nákladů vynakládaných při výběru daní, protože výběr daní v případě jejich velmi nízkých částek je poněkud neefektivní.

### 2.3.5 Základ daně a zdaňovací období

Předpokladem pro to, aby se z předmětu daně mohla stát základna, ze které je výsledná daň následně vypočtena, je kromě jeho dostatečně přesné definice také možnost jeho kvantifikace. Předmět daně, který je vyjádřený v měřitelných jednotkách (ať již fyzikálních nebo v hodnotovém vyjádření) a je upraven dle zákonných pravidel, se nazývá **základ daně**.

V řadě případů nemůže být celý předmět daně, který vstupuje do základu, poplatníkem daně plně využit. Je proto považováno za obecný princip, že dochází ke zdanění pouze disponibilního předmětu daně, tedy té části, která poplatníkovi zůstane k jeho užitku, spotřebě. Daňový subjekt má tak nárok na odpočet výdajů, které jím musely být nutně vynaloženy.

Z hlediska jeho stanovení je možné považovat základ daně za stavovou nebo tokovou veličinu. V případě, že je základ daně určen **stavovou veličinou**, vychází výpočet daně ze stavu k určitému okamžiku (např. daň z nemovitých věcí), zatímco u **tokové veličiny** dochází ke kumulaci základu daně v průběhu předem vymezeného období. Tímto obdobím je obvykle zdaňovací období.

Zdaňovací období lze tedy definovat jako pravidelný časový interval, za který (případně na který) je stanoven základ daně a tato daň následně vybrána. Zdaňovací období může být u různých daní rozdílné. Jako základní je považováno zdaňovací období v délce 12 měsíců, v naší zemi se zpravidla jedná o kalendářní rok. Tato základní délka je využívána u daní přímých, avšak pro daň ze spotřeby by kalendářní rok byl obdobím příliš dlouhým. Často používaný je tak kalendářní měsíc, v menší míře i kalendářní čtvrtletí.

### 2.3.6 Odpočty od základu daně

Základ daně je možné snížit ještě dále formou odpočtů, což bývá využíváno především u daně z příjmů. Tento proces sice komplikuje již tak poměrně složitou konstrukci daně, jeho cílem jsou však zásahy v sociální oblasti a plnění stimulační funkce, jedná se tak o často uplatňovaný prvek v systému zdanění. Existují dva druhy odpočtů od základu daně – standardní a nestandardní.

Při využití **standardních odpočtů** dojde ke snížení základu daně poplatníka o předem určenou pevnou částku nebo o část daňového základu, která bývá nejčastěji stanovena procentem. Tento odpočet může daňový subjekt uplatnit pouze za předpokladu, že splní zákonem předepsané podmínky, na které je uplatnění tohoto odpočtu vázáno. Použití standardních odpočtů je běžné zejména v oblasti osobních důchodových daní, protože obvykle

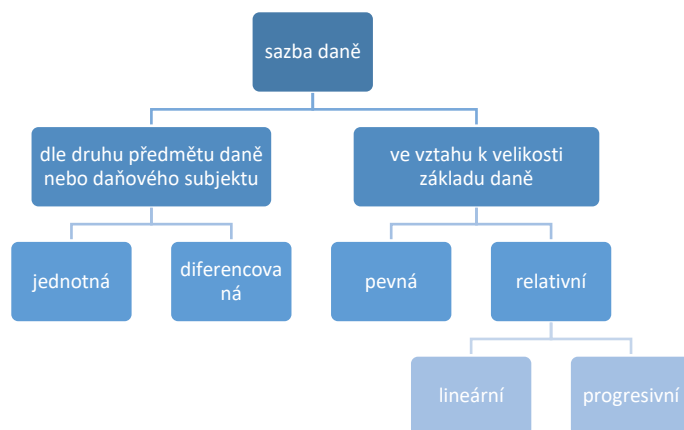
respektují sociální postavení subjektů. V současnosti tento konstrukční prvek v daňovém systému České republiky využít není.

**Nestandardní odpočty** jsou položky, které lze využít pro snížení základu daně v prokazatelně vynaložené výši. Při uplatňování nestandardních odpočtů může být daňový subjekt limitován hranicí, kterou není možné při uplatnění odpočtu překročit, přičemž tato hranice může být vyjádřena absolutně (např. omezení částkou 10 000 Kč při snížení základu daně z příjmů fyzických osob o úhrady za zkoušky ověřující výsledky dalšího vzdělávání) nebo relativně (např. možnost odečíst ze základu daně v úhrnu nejvýše 15 % při snížení základu daně z příjmů fyzických osob o hodnotu bezúplatných plnění, které byly poplatníkem poskytnuty na vybrané účely). Stát využívá nestandardní odpočty především jako formu motivace poplatníků k celospolečensky žádoucímu chování (ZDP 2019).

### 2.3.7 Sazba daně

Poté, co byl v předchozím výkladu vymezen základ daně, je na řadě druhý nezbytný konstrukční prvek pro výpočet daně, a to daňová sazba. Sazbu daně je možné definovat jako algoritmus, jehož prostřednictvím je ze základu daně (po snížení o odpočty) stanovena částka daně ve své základní podobě. I přesto, že definice sazby daně je poměrně obecná a blíže nespecifikuje algoritmus, který má být při výpočtu použit, v praxi je rozlišováno několik druhů sazeb daně, které vykazují společné znaky z hlediska dvou nezávislých kritérií. Dělení je znázorněno na Obr. 2.1.

**Obr. 2.1:** Typy sazeb daně



*Zdroj: vlastní zpracování dle Vančurová, Láchová (2018)*

**Jednotná sazba daně** představuje sazbu, která se v rámci příslušné daně neliší v závislosti na typu předmětu daně či daňového subjektu. Jednotná sazba daně je v České

republike aplikována např. u daně z nabytí nemovitých věcí nebo u daně z příjmů fyzických osob, kde byla sazba pro všechny poplatníky sjednocena reformou z roku 2008.

U **diferencované sazby daně** jsou naopak u jedné daně aplikovány různé sazby, jejichž výše se odvíjí od typu předmětu daně, resp. od určitým způsobem vymezených skupin tohoto předmětu. Odlišná sazba v rámci daně z přidané hodnoty je tak uplatňována např. u kojenecké výživy nebo tištěných knih (druhá snížená sazba 10 %), u potravin včetně nápojů (první snížená sazba 15 %) a u většiny dalšího zboží i služeb (základní sazba 21 %). Dalším kritériem, na základě kterého mohou být sazby diferencované, je i daňový subjekt. S tím se lze setkat u daně z příjmů právnických osob, kdy se nižší sazba daně vztahuje např. na základní investiční fondy.

**Pevná sazba daně** se vztahuje k fyzikální jednotce daňového základu, a to za předpokladu, že je tento základ dostatečně specifický. Sazba je potom stanovena v peněžních jednotkách, tedy absolutně (např. pevná část sazby daně u cigaret je 1,46 Kč/kus).

V případě, že je základ daně vyjádřen v peněžních jednotkách, tedy hodnotově, je využívána **relativní sazba daně**. Daň je stanovena jako procento ze základu daně (např. procentní část sazby daně u cigaret ve výši 27 % z ceny pro konečného spotřebitele). Relativní sazba daně může být ve vztahu k daňovému základu lineární či progresivní.

**Lineární (proporcionální) sazba daně** je většinou stanovena jako procento z daňového základu, přičemž tato procentní sazba se i při rostoucím základu daně nemění. Z uvedeného vyplývá, že průměrná sazba daně je v tomto případě konstantní.

U **progresivní sazby daně** dochází s růstem základu daně současně také k růstu daňové sazby. Progresivní sazba tedy způsobuje, že daň roste ve srovnání s daňovým základem rychlejším tempem (Vančurová, Láchová, 2018; ZDP 2019).

Oproti lineární sazbě je výpočet daně při využití progresivní sazby značně komplikovanější a aplikace této sazby může být provedena více než jedním způsobem. První možností je uplatňovat progresivní sazbu daně jako **výpočtový algoritmus**, kterým bude zajištěn plynulý přírůstek míry zdanění odpovídající každému přírůstku daňového základu.

Jednodušší a pro poplatníky také srozumitelnější variantou je využít tzv. **pásmové sazby** a každému pásmu, tedy zákonem vymezenému intervalu daňového základu, přiřadit odpovídající sazbu. Uvedený systém je znázorněn v následující tabulce.

**Tab. 2.1:** Příklad progresivních sazeb daně

<b>základ daně</b>	<b>sazba daně</b>
do 25 000 Kč	10 %
nad 25 000 Kč	20 %

*Zdroj: vlastní zpracování dle Vančurová, Láchová (2018)*

V závislosti na tom, jak jsou pásmové sazby ve výpočtu daně použity, lze rozlišit **stupňovitou a klouzavou progresi**.

Při **stupňovité progresi** je celý základ daně zdaňován sazbou, která odpovídá pásmu, do něhož náleží poslední jednotka daňového základu poplatníka. Pokud by se vycházelo z tabulky Tab. 2.1, poplatník se základem daně 24 000 Kč by celý tento základ zdaňoval 10% sazbou, poplatník se základem 26 000 Kč by však musel pro celý svůj daňový základ využít sazbu 20 %. Tento koncept by však působil negativně na ekonomickou aktivitu poplatníků kvůli přechodu mezi jednotlivými intervaly stupňovité progresse, které by rozdíl jeho daňové povinnosti silně ovlivnily.

V praxi je proto vhodnější systém **klouzavé progresse**, u něhož je vyšší sazbou daně vždy zdaňována pouze ta část základu daně, která přesahuje hranici předchozího pásma. Poplatník s daňovým základem ve výši 26 000 Kč by tak podle tabulky Tab. 2.1 nejprve zdaňoval 24 000 Kč sazbou 10 % a poté sazbou 20 % pouze zbývajících 2 000 Kč.

### 2.3.8 Slevy na dani

Posledním zde charakterizovaným konstrukčním prvkem je **sleva na dani**, která na rozdíl od odpočtů snižuje základ daně, ale přímo až vypočtenou základní částku daně. Také slevy na dani lze dělit dle rozličných kritérií.

- **Absolutní sleva** je určena formou pevné částky, která je odečtena od základní částky daně. Tato sleva může připadat buď vždy na jeden výpočet daně nebo v rámci jednoho výpočtu na každou zákonem vymezenou jednotku. Druhý uvedený případ je v českém daňovém systému zastoupen například slevou na dani z příjmů ve výši 18 000 Kč za každého zdravotně postiženého zaměstnance.
- **Relativní sleva** je naproti tomu vyjádřena jako snížení vypočtené daně o její stanovenou část, nejčastěji vyjádřenou procentem. Příkladem může být procentně vyjádřená sleva v rozmezí 25-90 % daně pro vozidla, která uskuteční v kombinované dopravě stanovený počet jízd za zdaňovací období.

- **Standardní sleva** je založena na obdobném principu jako standardní odpočty od základu daně. Slevu si může poplatník odečíst od základní částky daně v plné výši, pokud splní zákonem předepsané podmínky. Např. sleva na poplatníka daně z příjmů fyzických osob ve výši 24 840 Kč za zdaňovací období.
- **Nestandardní sleva** odpovídá prokazatelně vynaloženým nákladům poplatníka, a to v plné výši nebo do limitů ustanovených zákonem. V současnosti obsahuje česká daňová úprava pouze jednu nestandardní slevu na dani, tzv. školkovné, tedy slevu za umístění dítěte, která může být uplatněna při výpočtu daně z příjmů fyzických osob.

## 2.4 Progresivita osobní důchodové daně

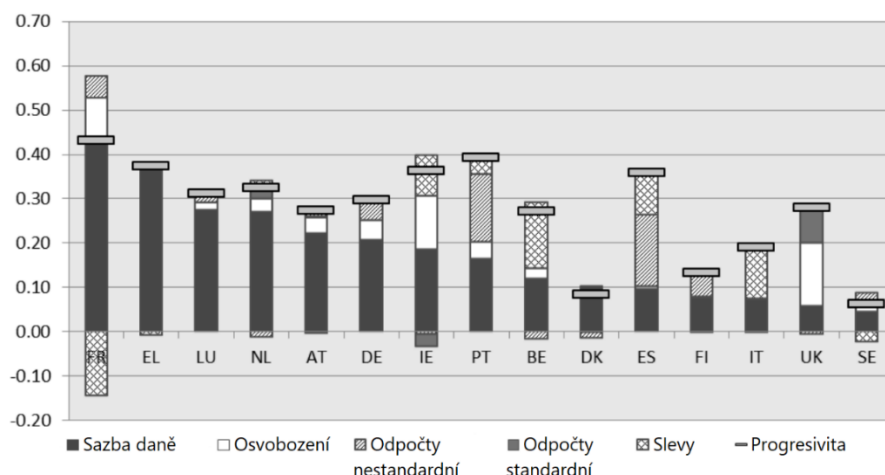
Osobní důchodová daň má v rámci daňových systémů významné postavení. Svými vlastnostmi podporuje základní daňové principy, které již byly dříve charakterizovány v Podkapitole 2.1.3, a to spravedlnost a efektivnost. Osobní důchodová daň respektuje zásadu platební schopnosti, která je klíčovým předpokladem spravedlivého zdanění a prakticky se projevuje progresivním daňovým břemenem. Prostřednictvím progresivní osobní důchodové daně lze poté dosáhnout přerozdělení důchodů ve společnosti a zajistit tak plnění redistribuční funkce daní – jedné z funkcí, o kterých bylo pojednáno v Podkapitole 2.1.2 (Kubátová, 2018). Ve většině evropských zemí právě osobní důchodová daň přispívá k naplnění přerozdělovací funkce nejvýznamněji ze všech daní (Verbist, 2014).

Zásadním úkolem ekonomů v daňové oblasti je zjistit, jak bylo v praxi daňové břemeno mezi poplatníky rozděleno, tedy změřit, na koho a v jaké míře daň dopadá. Nejdůležitějším ukazatelem, který o dopadu daně vypovídá, je právě progresivita daně. Daně lze z hlediska stupně jejich progrese rozdělit na regresivní, proporcionální a progresivní, blíže specifikované v Podkapitole 2.2.2.

Na progresivitu daně může mít vliv mnoho faktorů, např. výše a konstrukce sazby daně, nezdánitelné části základu daně, odpočty či slevy, přičemž tyto konstrukční prvky mohou progresivitu daně jak zvyšovat, tak také snižovat. Vliv daných komponent může být v různých zemích odlišný, a to v závislosti na tom, jak je daňový systém nastaven. Názornou ukázkou je Obr. 2.2, který prezentuje výsledky u patnácti zemí EU založené na datech z roku 2008.



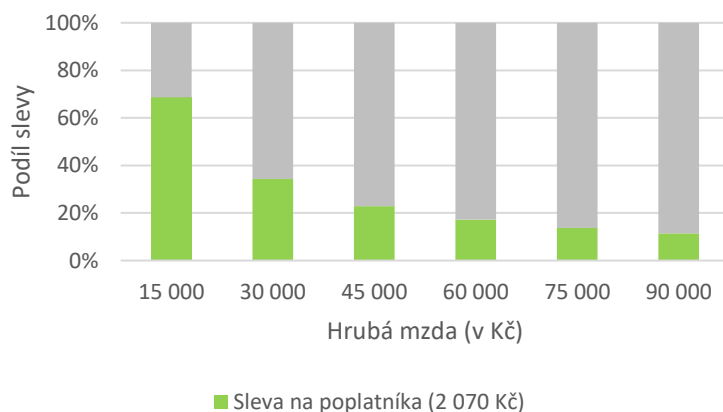
**Obr. 2.2:** Vliv konstrukčních prvků osobní důchodové daně na její progresivitu



*Zdroj: Verbist (2014)*

Aby byl daňový systém považován za spravedlivý, měl by umožňovat čerpání výhod všem poplatníkům. I přesto, že jsou některé výhody určeny opravdu všem, jejich výsledný dopad na poplatníky může být odlišný. Např. daňové slevy stanovené absolutní částkou působí v konečném důsledku při různých úrovních hrubé mzdy relativně jinak, jak lze vidět na Obr. 2.3, který znázorňuje, jak se v případě slevy na poplatníka, stanovené pro rok 2019 ve výši 24 840 Kč, mění její podíl na výsledné daňové povinnosti poplatníka při různých úrovních hrubé mzdy.

**Obr. 2.3:** Podíl slevy na poplatníka na výsledné dani při různých úrovních HM



*Zdroj: vlastní zpracování*

Je patrné, že pro poplatníky s vyššími důchody je základní sleva na poplatníka relativně nižší než pro poplatníky pobírající důchod nižší.

Absolutně stanovené slevy na dani společně i s dalšími konstrukčními prvky osobní důchodové daně mohou způsobovat její progresivitu i v tom případě, že je aplikována lineární nominální sazba dně.

Východiskem při měření progresivity daně je stanovení podílu, kterým daň zatěžuje důchod daňového subjektu, případně disponibilní část tohoto důchodu. Při analýze dopadu osobní důchodové daně na poplatníka je vhodné využít jiné konstrukty než nominální sazbu daně uvedenou v zákoně. Lepší vypovídací schopnost mají efektivní (průměrná) sazba daně nebo mezní (marginální) sazba daně.

**Efektivní (průměrná) sazba daně** je vhodným nástrojem pro zjištění skutečného daňového zatížení poplatníka a je často využívána pro mezinárodní srovnání. Její výpočet lze formálně zapsat jako:

$$ETR_T = \frac{T}{Y}, \quad (2.4)$$

kde  $T$  značí daňovou povinnost poplatníka a  $Y$  jeho hrubou mzdu. U příjmů ze závislé činnosti je však vhodné analyzovat také celkové daňové zatížení zaměstnance. V případě že je zohledněno také pojistné hrazené zaměstnancem, je možný zápis:

$$ETR_{T+SC} = \frac{T + SC}{Y}, \quad (2.5)$$

přičemž  $SC$  označuje pojistné sociálního pojištění sražené ze mzdy zaměstnance (Kubátová a kol., 2011).

Dalším důležitým nástrojem při analýze dopadu daně na poplatníka je **mezní sazba daně**, která vyjadřuje, o kolik se změní daňové zatížení, pokud dojde ke změně důchodu poplatníka o jednu jednotku. Hodnota mezní sazby má silný vliv na chování daňových subjektů. Vysoké hodnoty je demotivují od zvyšování zdaňované činnosti, v případě osobní důchodové daně tedy může docházet ke snižování pracovní aktivity ze strany těchto subjektů. Při zohlednění transferů je potom tento efekt ještě daleko výraznější (Šíroky, 2015). Výpočet mezní sazby daně je možné zapsat jako:

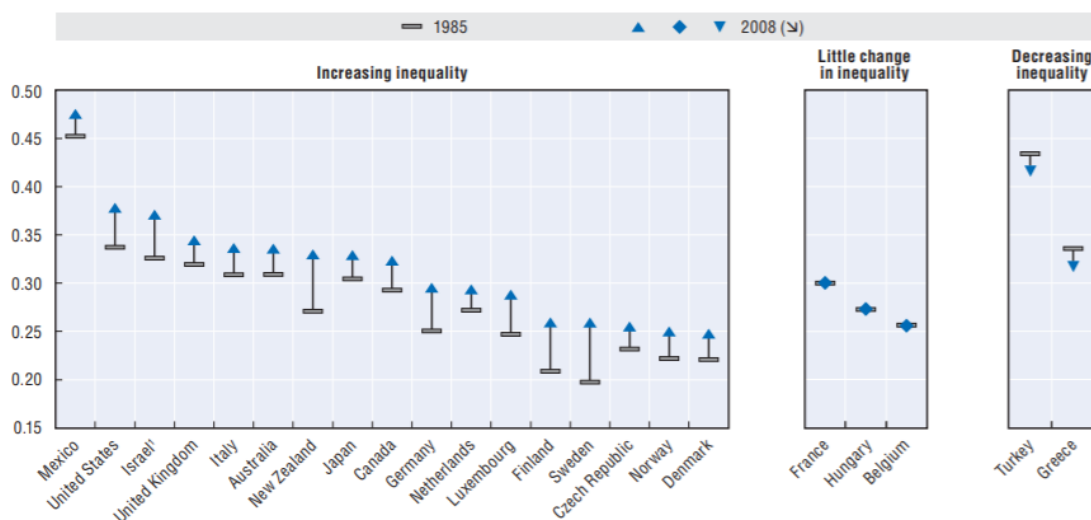
$$MTR = \frac{T_1 - T_0}{Y_1 - Y_0}, \quad (2.6)$$

kde  $Y_0$  a  $Y_1$  představují dvě úrovně hrubé mzdy zaměstnance a  $T_0$  a  $T_1$  jim odpovídající daňové povinnosti.

## 2.5 Příjmová nerovnost

Otázka příjmové nerovnosti a následné redistribuce hraje důležitou roli v politické sféře i společnosti obecně. Po druhé světové válce docházelo ve vyspělých zemích k výraznému ekonomickému růstu a zvyšování všeobecné prosperity. I přes rychle se zvyšující příjmy však nedošlo k zásadnímu nárůstu příjmových nerovností. Trend růstu ekonomiky ale po roce 1970 zpomalil a propast mezi subjekty s vysokými a nízkými příjmy se začala prohlubovat (Piketty, 2015; Stone, Trisi, 2018). V posledních desetiletích docházelo u některých zemí stále k mírnému nárůstu, jak ale následující graf ukazuje, rozdělení příjmů ve společnosti může být u jednotlivých zemí značně odlišné.

**Obr. 2.4:** Srovnání příjmové nerovnosti zemí OECD v letech 1985 a 2008 (Giniho koeficient)



*Zdroj: OECD (2011)*

Ve většině zemí došlo ke zvýšení příjmové nerovnosti, výjimkou je pouze Turecko a Řecko, u kterých naopak došlo k jejímu snížení. V případě Francie, Maďarska a Belgie byl vývoj nevýrazný.

### 2.5.1 Měření progresivity daně

Jako nástroj ke zmírnění příjmové nerovnosti je využíváno především zdanění. Daně snižují poplatníkům jejich disponibilní důchod přímou či nepřímou cestou a tento proces je proveden s různou mírou progresu. V progresivním daňovém systému jsou více zatíženy vyšší důchody, v regresivním naopak nižší. Progresivita daně tedy vypovídá o stupni rozdílnosti daňové zátěže u jednotlivých poplatníků dle výše jejich příjmu a zároveň poukazuje na směr, ve kterém jsou důchody daněmi přerozdělovány. Daňová teorie rozeznává tři kategorie

ukazatelů daňové progresivity, a to ukazatele progresivity lokální (bodové), intervalové a globální (Kubátová 2018; Kinkor, 1994).

#### a) lokální progresivita

Ukazatele lokální progresivity mohou být využity v případě, že existuje spojitá funkce průměrné daňové sazby a zároveň její derivace v bodě. Provedením derivace tak lze zhodnotit změnu průměrné sazby daně v každém bodě funkce. Hodnoty důchodové elasticity daňové sazby vyšší než jedna naznačují daň progresivní, nižší než jedna regresivní, a elasticita rovna jedné značí daň proporcionální (Kubátová, 2018). K analýze efektivního zdanění při vybraných úrovních příjmu je lokální bodová progresivita užitečným nástrojem, pro komplexnější pohled jsou však vhodnější následující ukazatele, neboť v praxi obvykle daně nemají stejnou lokální míru progresu v celém svém průběhu (Kinkor, 1994).

#### b) intervalová progresivita

Ukazatele intervalové progresivity umožňují zhodnotit změnu v efektivní sazbě daně mezi dvěma zvolenými důchody, tedy v rámci vybraného intervalu. K měření intervalové progresivity je možné využít více metod, mezi nejčastější patří následující:

- **Progresivita průměrné sazby**, která vyjadřuje velikost změny efektivní sazby daně ve vztahu ke změně hrubého důchodu poplatníka. Pokud se efektivní sazba při změně hrubého důchodu nezmění, ukazatel bude nabývat hodnoty nula, což značí proporcionální daň. Hodnoty kladné potom poukazují na progresivní daň, hodnoty záporné na daň regresivní. Formálně lze ukazatel zapsat jako:

$$P_{ATR} = \frac{\frac{T_1}{Y_1} - \frac{T_0}{Y_0}}{Y_1 - Y_0}, \quad (2.7)$$

kde  $Y_0$  a  $Y_1$  značí důchody před zdaněním v hraničních bodech zvoleného intervalu a  $T_0$  a  $T_1$  jím odpovídající daňovou povinnost.

- **Progresivita daňové povinnosti** měří elasticitu daňové povinnosti vzhledem k hrubému příjmu, tedy poměr relativní změny v daňové povinnosti a relativní změny příjmu před zdaněním. Formálně vyjádřeno:

$$P_{TL} = \frac{\frac{T_1 - T_0}{T_0}}{\frac{Y_1 - Y_0}{Y_0}}. \quad (2.8)$$

Hodnota ukazatele rovna jedné znamená proporcionální zdanění, větší než jedna progresivní a menší než jedna značí regresivní zdanění.

- **Progresivita příjmu po zdanění** představuje elasticitu příjmu po zdanění vzhledem k příjmu před zdaněním. Formální zápis je následující:

$$P_{NI} = \frac{\frac{(Y_1 - T_1) - (Y_0 - T_0)}{Y_0 - T_0}}{\frac{Y_1 - Y_0}{Y_0}}. \quad (2.9)$$

Pokud je relativní změna čistého důchodu větší než relativní změna hrubého, výsledná hodnota bude větší než jedna, což z hlediska progresivity znamená regresivní zdanění. V opačném případě, a tedy hodnotě menší než jedna, je zdanění progresivní. Hodnota rovna jedné značí stejně jako u předchozího ukazatele proporcionální daň (Kinkor, 1994; Musgrave, 1994).

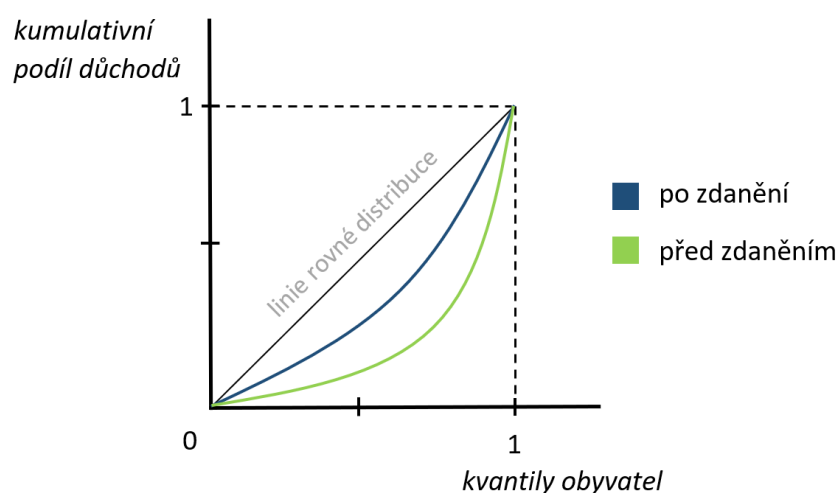
### c) globální progresivita

V praxi je často výhodné postihnout progresivitu daně v celém jejím průběhu jedním číslem. K tomu jsou určeny ukazatele globální progresivity, které vyjadřují souhrnnou progresivitu daně v celém rozsahu zdanitelných důchodů (Kubátová, 2018). Měření globální progresivity může být provedeno více způsoby, v práci budou dále rozebrány nejčastěji používané: Lorenzova křivka, Giniho koeficient a Musgrave-Thin index.

#### Lorenzova křivka

Stupeň progresivity je v tomto případě vyjádřen rozdílem mezi Lorenzovou křivkou před zdaněním a po něm. Graf představující Lorenzovu křivku je přitom konstruován tak, že na horizontální osu jsou kumulativně naneseny skupiny obyvatelstva seřazené od nejnižších důchodů k nejvyšším (nejčastěji v decilech) a na vertikální osu jsou naneseny procentuálně vyjádřené kumulativní hodnoty důchodů odpovídající jednotlivým kvantilům obyvatel. Osa kvadrantu potom představuje variantu zcela rovnoměrného rozdělení důchodů. Pokud je Lorenzova křivka sestavena pro důchody před i po zdanění, lze na základě směru jejího posunu zhodnotit progresivitu daňového systému. Jestliže je křivka po zdanění blíže ose kvadrantu, je daňový systém progresivní a přispívá tak ke zmírnění nerovnoměrnosti v rozdělení důchodů ve společnosti. Při opačném posunu se jedná o systém regresivní.

**Obr. 2.5:** Lorenzova křivka a zdanění



*Zdroj: vlastní zpracování*

### Giniho koeficient

Giniho koeficient lze z matematického hlediska popsat výrazem:

$$G(x_1, \dots, x_n) := \frac{1}{2n \sum_{i=1}^n x_i} \cdot \sum_{1 \leq i, j \leq n} |x_i - x_j|, \quad (2.10)$$

kde  $n$  označuje počet subjektů v pozorovaném souboru a  $x_1, \dots, x_n$  značí jejich příjmy, přičemž je přijat předpoklad o kladnosti jejich součtu.

Giniho koeficient může nabývat hodnot v polouzavřeném intervalu  $(0,1)$ . Nulové hodnoty dosahuje koeficient v případě, že všechny subjekty disponují stejným nenulovým příjmem. Tato situace je nazývána jako absolutní příjmová rovnost. Naopak absolutní příjmová nerovnost, kdy veškerý důchod náleží právě jednomu subjektu, znamená při dostatečně vysokém počtu subjektů hodnoty koeficientu blíží se jedné. Z výpočtu Giniho koeficientu pro uvedenou situaci dle (2.10) vyplývá, že:

$$G = 1 - \frac{1}{n}, \quad (2.11)$$

kde  $n$  vyjadřuje počet subjektů. Hodnota koeficientu při absolutní příjmové nerovnosti je tak značně ovlivněna počtem pozorovaných subjektů (Genčev, Musilová, Široký, 2018).

Giniho koeficient má mnoho vlastností, díky kterým je považován za vhodný ukazatel míry nerovnoměrnosti v rozdělení důchodů. Pokud v rámci celkového důchodu dojde k přesunu jednotky důchodu od bohatého subjektu směrem k chudému subjektu, hodnota koeficientu se vždy sníží. Giniho koeficient má však i své nedostatky. Za předpokladu, že je zkonstruován

pomocí intervalového třídění domácností dle důchodu, nedojde ke změně hodnoty při přerozdělení důchodů v rámci jednoho intervalu (Kubátová, 2018).

Giniho koeficient lze pro praktické aplikace vyjádřit i v upravené formě, a to na základě grafu Lorenzovy křivky:

$$G = \frac{A}{A + B}, \quad (2.12)$$

kde A vyjadřuje plochu mezi linií rovné distribuce a Lorenzovou křivkou a B plochu pod touto Lorenzovou křivkou.

### Musgrave-Thin index

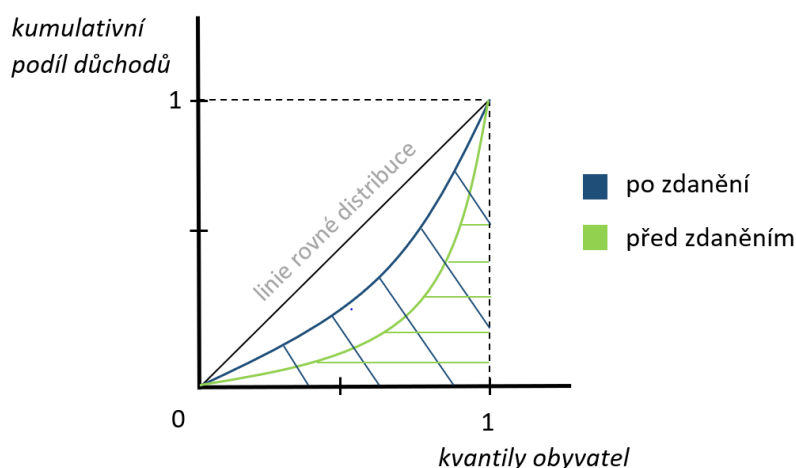
Giniho koeficient je využit také v řadě dalších ukazatelů globální progresivity, např. indexu Musgrave-Thin. Tento index vychází z Giniho koeficientů před a po zdanění a lze jej zapsat následně:

$$M = \frac{1 - G^*}{1 - G}, \quad (2.13)$$

kde  $G^*$  značí Giniho koeficient po zdanění a  $G$  před ním. Vyšší hodnota indexu poukazuje na vyšší míru progresivity a naopak.

Graficky lze Musgrave-Thin index vyjádřit za pomoci Lorenzovy křivky jako podíl plochy pod touto křivkou po zdanění a plochy pod křivkou před zdaněním (Kinkor, 1994).

**Obr. 2.6:** Musgrave-Thin index



*Zdroj: vlastní zpracování*

### 2.5.2 Měření příjmové nerovnosti

K měření příjmové nerovnosti lze kromě ukazatelů globální progresivity, jako jsou Lorenzova křivka a Giniho koeficient, používat také jiné metody. Jednou z nich je např. **koeficient příjmové nerovnosti S80/S20**. Uvedený koeficient vyjadřuje poměr mezi průměrným příjmem 20 % nejbohatších obyvatel a průměrným příjmem dosahovaným 20 % nejchudších obyvatel. Čím vyšších hodnot koeficient nabývá, tím vyšší příjmová nerovnost panuje mezi prvním kvantilem (představovaným nejbohatší skupinou obyvatel) a pátým kvantilem (nejchudší obyvatelé). Další variantou tohoto koeficientu, která funguje na obdobném principu, může být např. **koeficient příjmové nerovnosti P90/P10**. V tomto případě jsou východiskem obyvatelé seřazení dle příjmů od nejchudších k nejbohatším, kteří jsou následně rozděleni na decily. Koeficient poté porovnává příjem dosahovaný subjekty na horní hranici devátého decilu ve vztahu k příjmu dosahovanému subjekty na horní hranici decilu prvního.

## 2.6 Dílčí shrnutí

Ve druhé kapitole byly charakterizovány základní oblasti daňové teorie s důrazem kladeným na problematiku osobní důchodové daně. Byly vymezeny vlastnosti a funkce daní a vysvětlena jejich role v ekonomii. Následovalo dělení daní na základě vybraných kritérií a charakteristika jednotlivých konstrukčních prvků daně. Závěrečná část kapitoly byla věnována vymezení způsobů, kterými je možné zkoumat dopady daní na poplatníky i celou společnost.



## 3 Právní úprava daně z příjmů fyzických osob v České republice

Tato kapitola bude věnována, jak je z názvu zřejmé, především charakteristice současné právní úpravy daně z příjmů fyzických osob v České republice jakož i jejímu vývoji v moderní historii země. Nejprve však bude tato problematika, v zájmu přehlednosti a systematičnosti práce, zasazena do širšího rámce. První podkapitola tedy bude věnována popisu struktury daňového systému České republiky, v následujících budou poté (s ohledem na zaměření práce) pouze stručně charakterizovány jednotlivé přímé i nepřímé daně, které jsou v současnosti na území České republiky uplatňovány.

### 3.1 Daňový systém České republiky

**Daňovým systémem** se rozumí provázaný souhrn všech daní vybíraných na daném území. Jedním ze základních makroekonomických ukazatelů, které daňový systém kvantitativně charakterizují, je **daňová kvóta**, tedy podíl celkových daňových příjmů plynoucích do veřejných rozpočtů na hrubém domácím produktu. Formálně lze zapsat jako:

$$DK = \frac{\sum_{i=1}^n TR_i}{HDP}, \quad (3.1)$$

kde  $TR_i$  značí příjmy z jednotlivých typů daní a HDP hrubý domácí produkt v daném období.

Prostřednictvím tohoto ukazatele lze získat informaci o výši dílu hrubého domácího produktu, který byl přes veřejné rozpočty přerozdělen. Jedná se zároveň o ukazatel vhodný ke srovnání na mezinárodní úrovni (Vančurová, Láchová, 2018). Česká republika se v roce 2017 z hlediska daňové kvóty pohybovala s 35,4 % mírně pod průměrem EU, který činil 39,0 %<sup>3</sup>.

Kromě uvedeného souhrnného ukazatele jsou rozlišovány i dílčí daňové kvóty, které poukazují na strukturu vybíraných daní v jednotlivých zemích, tzv. **daňový mix**. Rozlišení dílčích daňových kvót vychází z klasifikace daní dle metodiky OECD<sup>4</sup>. Strukturu daní v daňovém mixu je možné vyjádřit jako podíl daňových výnosů z jednotlivých typů daní na hrubém domácím produktu, jako:

---

<sup>3</sup> (European Commission, 2019)

<sup>4</sup> Pro klasifikaci daní dle metodiky OECD viz Přílohu 1.

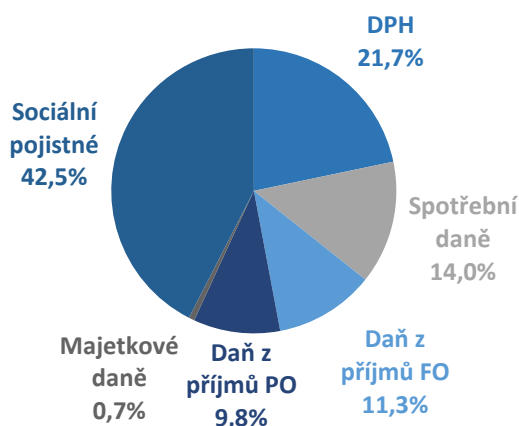
$$DM = \frac{TR_i}{HDP}, \quad (3.2)$$

či tyto dílčí výnosy vztáhnout přímo k daňovému výnosu celkovému:

$$DM = \frac{TR_i}{\sum_{i=1}^n TR_i}. \quad (3.3)$$

Daňový mix České republiky pro rok 2017, vyjádřen druhou z uvedených variant, tedy podle vzorce (3.3), je graficky znázorněn na Obr. 3.1.

**Obr. 3.1:** Daňový mix v daňovém systému České republiky pro rok 2017



*Zdroj: vlastní zpracování dle European Commission (2019)*

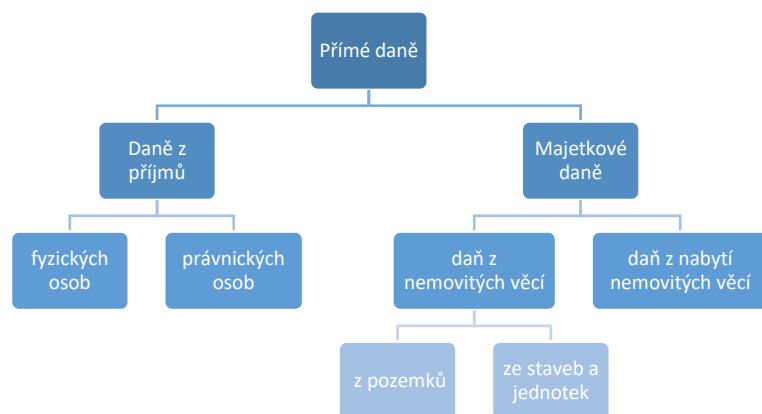
Je patrné, že v české daňové struktuře dominuje příjem z pojistného na sociální zabezpečení. Podíl této položky v roce 2017 činil 42,5 % z celkových daňových výnosů. V tomto ohledu se Česká republika za dané období zařadila na druhé místo v rámci Evropské unie. Vyšší podíl pojistného na celkových daňových výnosech je pouze na Slovensku, 44,1 %. V průměru je podíl této položky v zemích EU je o více než 10 procentních bodů nižší, konkrétně 31,2 % (European Commission, 2019).

### 3.1.1 Přímé daně

Přímé daně jsou poplatníkovi vyměřeny bezprostředně, a to na základě jeho příjmů či majetku. Jejich adresnost je vhodným předpokladem pro splnění principu daňové spravedlnosti. V ideálním případě by měl být systém přímých daní nastaven tak, aby co nejvíce respektoval odlišnou příjmovou situaci jednotlivých subjektů a jejich schopnost splnit platební povinnost, která jim byla formou daně uložena. Z adresnosti přímých daní však zároveň vyplývá také jejich viditelnost pro poplatníky, kterých se přímo dotýkají. Využití přímých daní jako nástroje regulace je tedy sice poměrně časté, ale zároveň komplikované, neboť jakékoliv změny v této

oblasti jsou poplatníky silně pocíťovány. Z ekonomického hlediska lze pozorovat negativní efekt zvýšení daňového zatížení práce na její nabídku ze strany poplatníků. Na Obr. 3.2 je schematicky zobrazen přehled přímých daní, které jsou aktuálně součástí daňového systému České republiky.

**Obr. 3.2:** Členění přímých daní v daňovém systému České republiky



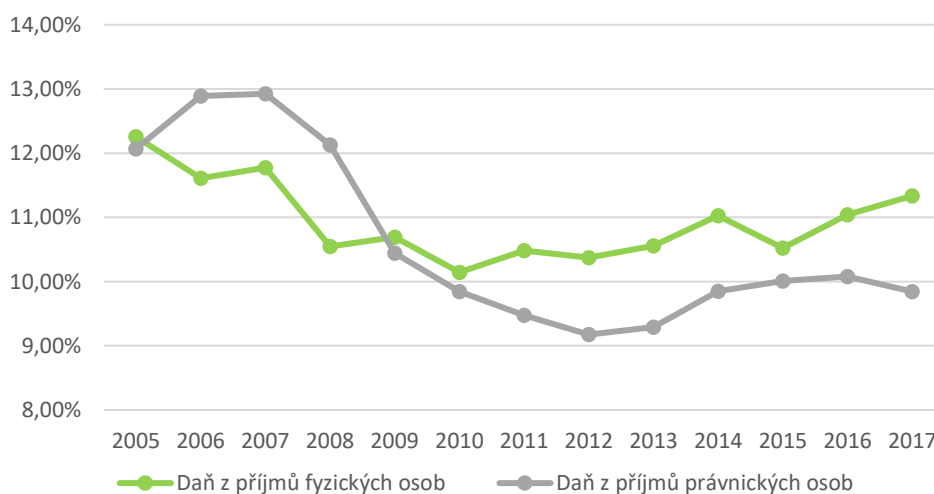
*Zdroj: vlastní zpracování dle ZDP (2019)*

#### a) daně z příjmů

U daní z příjmů lze dále rozlišit daň z příjmů fyzických osob a daň z příjmů právnických osob. V obou případech je daň uvalena na důchod poplatníka.

Daň z příjmů (brána jako souhrn) je třetím nejvyšším daňovým příjmem veřejného rozpočtu. Její podíl na celkovém daňovém výnosu se po roce 2008 snížil, což může být zapříčiněno jak změnami v konstrukci daní, tak následky finanční krize. Vývoj podílu daní z příjmu na celkovém daňovém výnosu je graficky znázorněn na Obr. 3.3.

**Obr. 3.3:** Podíl daně z příjmů FO a daně z příjmů PO na celkovém daňovém výnosu



*Zdroj: vlastní zpracování dle European Commission (2019)*

Výrazný rozdíl ve srovnání s Evropskou unií lze sledovat u osobní důchodové daně. V roce 2017 tvořily příjmy z osobní důchodové daně v České republice 11,3 % z celkových daňových příjmů, což je jedna z nejnižších hodnot EU. Průměr členských zemí, který zvyšují především ekonomicky vyspělé státy, je téměř o 13 procentních bodů vyšší, konkrétně činí 24,1 %<sup>5</sup>.

- **daň z příjmů fyzických osob**

Vzhledem k zaměření práce bude uvedenému tématu věnována samostatná podkapitola, ve které bude daň z příjmů fyzických osob detailněji popsána.

- **daň z příjmů právnických osob**

Daně z příjmů právnických osob podléhají veškeré příjmy z činnosti a nakládání s majetkem. V případě nepodnikatelských subjektů jsou předmětem daně zejména příjmy plynoucí z činností, které veřejně prospěšný poplatník vykonává za účelem dosahování zisku (Vančurová, Láchová, 2018).

Daň z příjmů právnických osob je důležitým prvkem daňového systému v mezinárodním kontextu. Především úroveň nominální sazby této daně je jedním z aspektů hrajících roli při rozhodování investorů o zemi poskytující vhodnou investiční příležitost.

## **b) majetkové daně**

Z již dříve uvedeného daňového mixu České republiky je zřejmé, že majetkové daně, tvořící přibližně 1 % z celkových daňových výnosů, jsou považovány pouze za doplňkový daňový příjem veřejného rozpočtu. Od roku 2014 již mezi majetkovými daněmi nefiguruje daň dědická a daň darovací, zbylé daně jsou dle současné právní úpravy označovány jako daň z nemovitých věcí a daň z nabytí nemovitých věcí.

- **daň z nemovitých věcí**

Výběr daně z nemovitých věcí je vázán na polohu nemovité věci, jelikož výnos z inkasa uvedené daně připadá dané obci. Daň z nemovitých věcí je dále rozdělena na daň z pozemků a daň ze staveb a jednotek.

---

<sup>5</sup> (European Commission, 2019)

**Daň z pozemků** je uvalena na zemědělskou půdu, stavební a ostatní pozemky. Základ daně je výměra pozemku v m<sup>2</sup>, v případě zemědělské půdy násobena průměrnou cenou půdy. Sazba daně se odvíjí od typu pozemku. V případě stavebních pozemků je základní sazba násobena koeficientem.

Základ daně u **daně ze staveb a jednotek** je tvořen zastavěnou plochou v m<sup>2</sup> u zdanitelných staveb a upravenou podlahovou plochou v případě zdanitelných jednotek. Základní sazba daně je u jednotlivých typů staveb a jednotek diferencovaná. Tato sazba se dále zvyšuje za každé další nadzemní podlaží zdanitelné stavby. U vybraných zákonem stanovených staveb a jednotek je navíc násobena koeficientem.

Výsledná daň z nemovitých věcí může být násobena místním koeficientem, pokud jej obec závaznou vyhláškou stanoví.

- **daň z nabytí nemovitých věcí**

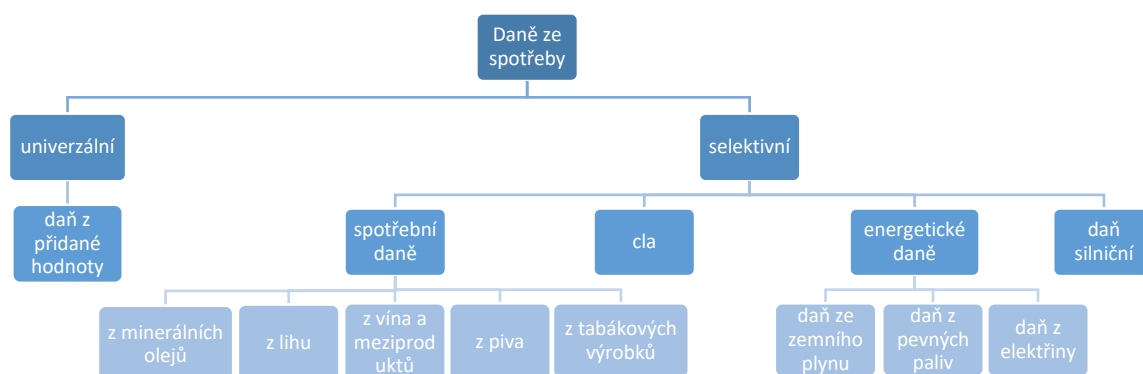
Daň z nabytí nemovitých věcí je jediná jednorázová daň, kterou současný daňový systém v České republice zahrnuje. Předmětem daně je úplatné nabytí vlastnického práva k nemovité věci. Základ daně je tvořen nabývací hodnotou, která může být snížena o uznatelný výdaj v podobě znaleckého posudku. Aktuální sazba daně činí 4 %.

### **3.1.2 Nepřímé daně**

Nepřímé daně jsou z hlediska respektování příjmových poměrů poplatníka řazeny mezi daně in rem. Jedná se o daně objektové a při ukládání daňové povinnosti tedy není brán ohled na důchodovou situaci poplatníka. Daně jsou vyměřovány na základě vlastnictví či nabytí vybraného majetku, nákupu nebo spotřeby statků a služeb.

Trendem poslední doby je přesun pozornosti od daní přímých právě k daním nepřímým. Díky nim lze docílit vyšších daňových příjmů, aniž by hrozil pokles ekonomické aktivity obyvatel, která je důležitým předpokladem hospodářského růstu. Nepřímé daně také hrají klíčovou roli na mezinárodní úrovni, jelikož jsou bezprostředně provázány s volným pohybem zboží a služeb. Na rozdíl od daní přímých, které nadále z většiny zůstávají v kompetenci jednotlivých členských států EU, tak došlo u nepřímých daní v rámci harmonizačního procesu ke značnému postupu. Nepřímé daně, které jsou v současné době v České republice uplatňovány, jsou znázorněny na následujícím schématu.

**Obr. 3.4:** Členění přímých daní v daňovém systému České republiky



*Zdroj: vlastní zpracování dle ZDP (2019)*

#### **a) daň z přidané hodnoty**

Daň z přidané hodnoty je jedním z nejdůležitějších příjmů rozpočtu. Na celkových daňových příjmech se podílí 21,7 %<sup>6</sup>. Je moderním typem všeobecné daně ze spotřeby a dotýká se tak širokého okruhu zboží a služeb. Daň z přidané hodnoty je daní ad valorem. Stanovuje se tedy na základě ceny zdaňovaného základu, ze kterého je určena procentní sazbou daně. Současná česká právní úprava rozeznává tři úrovně sazby daně z přidané hodnoty: základní (21 %), první sníženou (15 %) a druhou sníženou (10 %).

#### **b) spotřební daně**

Spotřební daně jsou uvaleny pouze na vybrané komodity, jedná se o daně ze spotřeby selektivní. Výrobky podléhající spotřebním daním se vyznačují velmi vysokým daňovým zatížením, neboť částka odpovídající výsledné spotřební dani je zahrnuta do základu pro výpočet všeobecné spotřební daně (Šíroky, 2015). V současné době podléhají dani ze spotřeby minerální oleje, líh, pivo, víno a meziproducty, tabákové výrobky a surový tabák. Hodnota daně je stanovena na základě množství jednotek daňového základu dovezeného nebo vyrobeného zboží. Sazba daně je pevná, s jedinou výjimkou v podobě procentní části sazby daně u cigaret.

#### **c) daně z energií**

Energetické daně, jejichž smyslem je snaha o finanční kompenzaci ekologické zátěže, se v našem systému objevují od roku 2008. V současnosti úprava zahrnuje daň ze zemního plynu, daň z pevných paliv a daň z elektřiny. Jedná se o daně poměrně nové, jejich význam však stále roste. To je zapříčiněno čím dál větším důrazem kladeným na ochranu životního prostředí jak u nás, tak v rámci evropské legislativy.

<sup>6</sup> (European Commission, 2019)

#### **d) daň silniční**

Daň silniční, která je uvalena na používání motorových vozidel, má v rámci našeho daňového systému specifické postavení. Z hlediska konstrukce daně není její zařazení do nepřímých daní zcela na místě, neboť daň silniční není součástí ceny zboží. Neodvádí ji tak plátce, ale je uložena jako pravidelná platba poplatníkovi. Předmětem daně jsou silniční motorová vozidla, avšak osobních automobilů se týká pouze pokud jsou využívány k podnikatelské činnosti.

### **3.1.3 Ostatní daňové příjmy**

Nejvýznamnějším daňovým příjmem je dosud nezmíněná položka, a to odvody na sociální pojištění, které nelze jednoznačně zařadit mezi přímé nebo nepřímé daně. Sociální pojistné v roce 2017 tvořilo 42,5 % daňových výnosů, což je druhá nejvyšší hodnota v rámci zemí EU. Vyšší podíl pojistného na celkových daňových výnosech mělo jen Slovensko. Sociální pojistné dále dělíme na pojistné na veřejné zdravotní pojištění a pojistné na sociální zabezpečení.

#### **a) pojistné na veřejné zdravotní pojištění**

Pojistné na veřejné zdravotní pojištění je za zaměstnance odváděno jejich zaměstnavatelem, přičemž třetina odvedeného pojistného (4,5 %) je stržena zaměstnanci z jeho hrubého příjmu a zbylé dvě třetiny (9 %) jsou nákladem zaměstnavatele, který si o něj může snížit svůj základ daně. Částka odvodu je stanovena z vyměřovacího základu, kterým je hrubá mzda zaměstnance upravená o některé příjmy. Povinnost platit pojistné na veřejné zdravotní pojištění se týká také osob samostatně výdělečně činných.

#### **b) pojistné na sociální zabezpečení**

Pojistným na sociální zabezpečení se rozumí jedna souhrnná platba, která sestává z pojistného na nemocenské pojištění, pojistného na důchodové pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Odvod pojistného za zaměstnance je opět povinností zaměstnavatele, stejně jako u pojistného na veřejné zdravotní pojištění. Zaměstnanci je z jeho hrubé mzdy stržena přibližně jedna čtvrtina pojistného (6,5 %), zbývající část pojistného (25 %) je hrazena zaměstnavatelem. Opět se jedná o daňově uznatelný náklad na straně zaměstnavatele.

Osoby samostatně výdělečně činné odvádí povinně pojistné ve výši 29,2 % z jejich vyměřovacího základu. Tato částka zahrnuje pojistné na důchodové pojištění (28 %)

a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (1,2 %). Nemocenského pojištění se mohou OSVČ účastnit dobrovolně.

Sociální pojistné může být na straně zaměstnavatele vnímáno jako nepřímá daň, neboť se jedná o platbu hrazenou z užívání pracovní síly. Na straně zaměstnance či OSVČ lze naopak na sociální pojistné nahlížet jako obdobu daně přímé.

## 3.2 Daň z příjmů fyzických osob

Osobní důchodová daň je z konstrukčního hlediska poměrně dost komplikovaná, ale i tak tvoří nezbytnou součást všech moderních daňových systémů (Vančurová, Láchová, 2018). Základním požadavkem, kladeným na tuto daň, je její všeobecnost. Ta se projevuje jak z hlediska subjektu, tak i objektu zdanění. Měli by jí nejen podléhat všichni bez ohledu na specifika jejich sociální situace, ale zároveň by tato daň měla obsáhnout všechny druhy příjmů. Z požadavku všeobecnosti tak zároveň vychází nespočet dalších, které by (ideálně všechny současně) měla splňovat.

Základní problematika daně z příjmů fyzických osob je upravena v zákoně č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZDP), který je výchozím zdrojem informací v této podkapitole. Proces stanovení daně z příjmů fyzických osob je však komplikovaný a je nutné při něm vycházet z mnoha dalších zákonů upravujících specifické oblasti týkající se této daně. Jedná se např. o zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti nebo zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

V této podkapitole budou dále vymezeny základní konstrukční prvky, na kterých je daň z příjmů fyzických osob postavena, popsán postup pro stanovení základu daně i pro samotný výpočet této daně a budou charakterizovány konstrukční prvky, kterými je možné základ daně i výslednou daň dále upravovat.

### 3.2.1 Poplatník daně

Poplatníky daně z příjmů fyzických osob se rozumí všechny fyzické osoby, z jejichž důchodu je daň stanovena a kteří by měli být nositeli daňového břemena (Vančurová, 2017). Poplatník může být daňovým rezidentem České republiky nebo daňovým nerezidentem.

Poplatník je **daňovým rezidentem**, pokud má na území České republiky bydliště nebo se zde obvykle zdržuje, tedy pobývá na území České republiky alespoň 183 dní v daném kalendářním roce. Fyzické osoby, které jsou daňovými rezidenty, podléhají neomezenému



zdanění. Daňová povinnost se tak týká jak jejich příjmů z České republiky, tak příjmů plynoucích ze zahraničí.

Skupina **daňových nerezidentů** je zčásti vyjádřena implicitně, jako poplatníci nesplňující podmínky daňového rezidentství. Dále se jedná o poplatníky, o kterých to stanoví mezinárodní smlouvy a poplatníci obvykle se zdržující na území České republiky, avšak za účelem studia nebo léčení. Zdanění u daňových nerezidentů podléhají pouze příjmy získané ze zdrojů na území České republiky.

### 3.2.2 Předmět daně

Předmětem daně z příjmů fyzických osob jsou veškeré příjmy poplatníka (ve formě peněžní či nepeněžní) s výjimkou příjmů vyňatých ze zdanění, případně od daně osvobozených. Důchodová daň by měla postihnout disponibilní důchod poplatníků, tedy hrubý příjem, který jim zůstane k jejich osobní spotřebě. Uplatňovat univerzální pravidla pro snížení příjmu o daňové výdaje by bylo složité, ZDP proto předmět daně člení na dílčí části dle typu příjmů:

- příjmy ze závislé činnosti (§ 6 ZDP),
- příjmy ze samostatné činnosti (§ 7 ZDP),
- příjmy z kapitálového majetku (§ 8 ZDP),
- příjmy z nájmu (§ 9 ZDP),
- ostatní příjmy (§ 10 ZDP).

Mezi příjmy, které byly z předmětu daně vyňaty a za příjmy se tedy z hlediska předmětu daně nepovažují, lze řadit např. příjmy z rozšíření rozsahu nebo vypořádání společného jmění manželů, příjmy získané nabytím akcií nebo podílových listů, přijaté úvěry nebo zápůjčky (s určitými výjimkami), příjmy plynoucí z vydání věci v rámci restituce, aj. uvedené v § 3 odstavci 4 ZDP.

I v rámci příjmů, které předmětem daně jsou, vymezuje legislativa takové, ze kterých není nutné daň odvádět. Kompletní výčet lze nalézt v § 4 a § 4a ZDP, nejfrekventovanějšími jsou zejména:

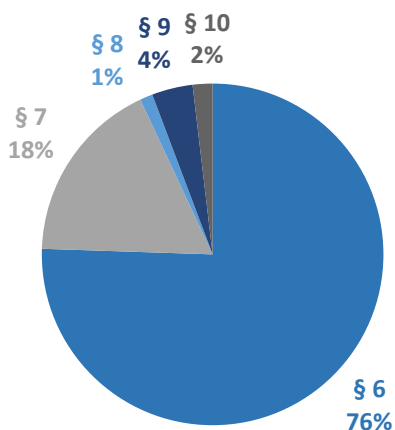
- bezúplatné příjmy z nabytí dědictví nebo odkazu,
- příjmy z prodeje rodinného domu nebo jednotky, pokud v něm prodávající měl bydliště nejméně po dobu 2 let bezprostředně před prodejem,
- příjmy z prodeje nemovitých věcí, jestliže přesáhne doba mezi nabytím vlastnického práva k nemovitým věcem a jejich prodejem dobu 5 let,

- příjmy získané formou dávky z nemocenského nebo důchodového pojištění, dávky pomoci v hmotné nouzi, sociální služby a další příjmy sociálního charakteru
- příjmy v podobě stipendia,
- plnění z vyživovací povinnosti.

### 3.2.3 Základ daně

Proces sestavení základu daně pro daň z příjmů fyzických osob je postupný a jeho základními stavebními kameny jsou tzv. **dílčí základy daně** dle jednotlivých typů příjmů v § 6 až § 10 ZDP (Vančurová, 2017). Celkový základ daně je tedy dán jejich součtem. Podíl dílčích základů daně na celkovém základu daně v roce 2017, vycházející z údajů z daňových přiznání, je znázorněn na Obr. 3.5.

**Obr. 3.5:** Podíl dílčích základů daně na celkovém základu daně v České republice v roce 2016



*Zdroj: vlastní zpracování dle Finanční správa (2019)*

#### a) příjmy ze závislé činnosti

Jedná se o příjmy, které plynou poplatníkovi z jeho zpravidla soustavné činnosti, která je vykonávána dle pokynu toho, kdo příjem vyplácí. V rámci této kategorie jsou zdaňovány mzdy a platy, dotýká se tedy největšího počtu poplatníků. Dílčí základ daně vycházející z příjmů ze závislé činnosti je zároveň nejdůležitějším z hlediska daňového výnosu.

Příjmy ze závislé činnosti jsou upraveny v § 6 ZDP, jedná se zejména o příjmy z pracovněprávního poměru a plnění v podobě funkčního požitku. Jako funkční požitky jsou označovány např. platy představitelů státní moci nebo odměny za výkon funkce v orgánech územní samosprávy. Mezi příjmy ze závislé činnosti se dále řadí také příjmy za práci členů družstva, společníků ve společnosti s ručením omezením a komandistů komanditní společnosti nebo odměny určené členům orgánu právnické osoby a likvidátora.

Dílčím základem daně je hrubá mzda zvýšená o část pojistného na sociální a zdravotní pojištění placenou zaměstnavatelem. Tento koncept, který je označován jako tzv. superhrubá mzda, je využíván již jen v České republice. Příjem ze závislé činnosti je tedy ve výsledku zvýšen o 34 %, přičemž 25 % odpovídá odvodu na sociální pojištění a 9 % na veřejné zdravotní pojištění. U příjmů ze závislé činnosti nelze uplatnit výdaje.

#### **b) příjmy ze samostatné činnosti**

Stejně jako příjmy ze závislé činnosti i zde jde o příjmy plynoucí z poplatníkovy soustavné činnosti, v tomto případě však nezávislé. Výčet příjmů ze samostatné činnosti je uveden v § 7 ZDP, řadí se k nim především:

- příjmy ze živnostenského a jiného podnikání (podnikání na základně živnostenského či jiného podnikatelského oprávnění),
- příjmy ze zemědělské výroby,
- podíl společníka veřejné obchodní společnosti a komplementáře komanditní společnosti na zisku.

Dále do kategorie příjmů ze samostatné činnosti spadají také příjmy z práv průmyslového vlastnictví, příjmy z nájmu majetku zařazeného v obchodním majetku a příjmy z výkonu nezávislého povolání.

Příjmy ze samostatné činnosti lze při stanovení dílčího základu daně snížit, a to uplatněním výdajů prokazatelně vynaložených na dosažení, zajištění a udržení příjmů. Na rozdíl od právnických osob se mohou fyzické osoby rozhodnout, zda své výdaje uplatní uvedeným způsobem, tedy ve skutečné výši, či využijí výdaje stanovené paušálně (činicí 30-80 % z dosažených příjmů poplatníka v závislosti na typu vykonávané činnosti). Dílčí základ stanovený dle § 7 ZDP může být záporný.

#### **c) příjmy z kapitálového majetku**

Jako příjmy z kapitálového majetku jsou chápány příjmy plynoucí poplatníkům z držby kapitálového majetku, např. podíly na zisku obchodní korporace (podíl představován cenným papírem), úroky z peněžních prostředků uložených na účtech, které nejsou určeny k podnikání, výnosy z jednorázového vkladu, podíl na zisku tichého společníka, aj. uvedené v odst. 1 a 2 § 8 ZDP.

Příjmy z kapitálového majetku jsou oproti ostatním zde uvedeným příjmům specifické z hlediska jejich zahrnutí do souhrnného základu daně z příjmů fyzických osob. Většina

kapitálových příjmů tvoří **samostatný základ daně** a je zdaňována zvláštní sazbou daně. Zdanění je tedy často řešeno srážkou u zdroje a do dílčího základu daně podle § 8 vstupují jen některé. Stejně jako u příjmů ze závislé činnosti zde nelze uplatnit žádné výdaje (existuje pouze jedna výjimka) a v souvislosti s tím tedy ani tento dílčí základ daně nemůže dosahovat záporných hodnot.

#### **d) příjmy z nájmu**

Mezi příjmy z nájmu podle § 9 ZDP se řadí příjmy z nájmu nemovitých věcí nebo bytů a příjmy z nájmu movitých věcí, s výjimkou příležitostného nájmu. V obou uvedených případech se jedná o nájem majetku nezařazeného do obchodního majetku (příjmy z nájmu majetku zařazeného do obchodního majetku jsou upraveny v § 7 ZDP).

Dílčím základem daně jsou zde příjmy, které byly uvedeny výše, snížené o výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení. Poplatník se může stejně jako v případě samostatné činnosti rozhodnout pro paušální uplatnění výdajů, v případě nájmu ve výši 30 % z příjmů. Podobnost s dílčím základem daně podle § 7 ZDP spočívá také v možnosti záporné výsledné hodnoty.

#### **e) ostatní příjmy**

Zbývající příjmy, při kterých dochází ke zvýšení majetku poplatníka a nejsou upraveny v jiné části ZDP, jsou řazeny mezi ostatní příjmy. Ostatní příjmy jsou upraveny v § 10 ZDP a jedná se zejména o příjmy z příležitostných činností nebo z příležitostného nájmu movitého majetku. Pokud úhrn těchto příjmů nepřesáhne u poplatníka ve zdaňovacím období 30 000 Kč, jsou od daně osvobozeny. Jako ostatní příjmy jsou dále považovány např. příjmy z úplatného převodu nemovité věci, cenného papíru nebo jiné věci, přijaté výživné či důchody a bezúplatné příjmy, jejichž případné osvobození je upraveno dále v § 10 ZDP.

Ostatní příjmy mohou být při výpočtu dílčího základu daně také sníženy o výdaje prokazatelně vynaložené na jejich dosažení. Výsledná hodnota však nemůže být u tohoto základu daně záporná, výdaje tak mohou být uplatněny pouze do výše příjmů.

### **3.2.4 Výpočet základu daně**

Základ daně z příjmů fyzických osob se vypočítá jako součet dílčích základů daně podle jednotlivých paragrafů. Vzhledem k tomu, že dílčí základy daně podle § 7 a § 9 ZDP mohou vyjít záporné, je nutné výpočet základu daně provést postupně, jak již bylo v úvodu avizováno. V prvním kroku je třeba zjistit součet dílčích základů daně vyjma dílčího základu daně podle

§ 6 ZDP. Pokud je výsledkem záporná hodnota, za celkový základ daně z příjmů fyzických osob je považován pouze dílčí základ daně zahrnující příjmy ze závislé činnosti, tedy podle § 6 ZDP.

### 3.2.5 Sazba daně a solidární zvýšení daně

Sazba daně příjmů z fyzických osob je od roku 2008 stanovena v jednotné výši 15 %, jedná se tedy o sazbu lineární. Tato úroveň sazby slouží zároveň jako zvláštní sazba daně, která je uplatňována při zdaňování samostatných základů daně.

I přes využití lineární sazby daně však není možné považovat daň z příjmů fyzických osob za proporcionální. Způsob konstrukce daně a využití systému daňových úlev a slev má vliv na progresivitu této daně. Na druhé straně využití maximálního vyměřovacího základu u sociálního pojištění může u poplatníků s převažujícími příjmy ze závislé činnosti působit regresivně. Snaha o zamezení působení tohoto efektu vedla v České republice k zavedení solidárního zvýšení daně, které zvyšuje daňové zatížení vysokopříjmových skupin poplatníků.

**Solidární zvýšení daně**, které je upraveno v § 16a ZDP, činí 7 % a týká se pouze příjmů zahrnovaných do dílčích základů daně, ve kterých jsou obsaženy zdanitelné příjmy z pohledu sociálního pojištění. Při výpočtu je tedy 7% sazba aplikována na rozdíl, který poplatníkovi vznikne, pokud součet jeho příjmů zahrnovaných do dílčích základů dle § 6 a § 7 ZDP přesáhne za příslušné zdaňovací období 48násobek průměrné mzdy.

### 3.2.6 Výpočet daně z příjmů fyzických osob

Po vymezení několika základních pojmů, které jsou klíčové pro proces stanovení daňové povinnosti poplatníka, bude nastíněn samotný postup výpočtu daně z příjmů fyzických osob, a to včetně úprav, které je možné za splnění vybraných podmínek aplikovat na základ daně stanovený podle dosavadního výkladu.

Vzhledem k zaměření práce bude dále brán v úvahu poplatník, u kterého jsou předpokládány příjmy plynoucí mu pouze ze závislé činnosti, tedy dle § 6 ZDP. U takto vymezené skupiny lze základ daně upravit o nezdanitelné části základu daně, slevy na dani a daňové zvýhodnění.

#### a) nezdanitelné části základu daně

Nezdanitelné části základu daně se společně s odčitatelnými položkami řadí mezi tzv. **nestandardní odpočty**. V oblasti **standardních odpočtů** následovala Česká republika trend, který se v posledních dvou desetiletích vyskytuje u vyspělých zemí – v letech 2005

a 2006 nahradila standardní odpočty slevami na dani. Tato změna však vzhledem k aktuálně uplatňované lineární sazbě daně nemá z teoretického hlediska příliš velký vliv (za předpokladu stejné výše odpočtů a odpovídajících slev).

Vývoj v oblasti nestandardních odpočtů byl v České republice opačný a od roku 1993 se jejich počet trojnásobně zvýšil. Na rozdíl od standardních jsou tyto odpočty vázány na prokazatelně uskutečněné výdaje přesně stanoveného druhu (Vančurová, 2017). Tyto výdaje poté lze za zákonem vymezených podmínek (často také pouze v omezené výši) odečíst od daňového základu. Smyslem maximálních limitů nestandardních odpočtů je především korekce daňové progresivity. V současné době je dle § 15 ZDP možné využít následující:

- **hodnota bezúplatných plnění** poskytnutých na veřejně prospěšné účely, které jsou taxativně vymezeny v odst. 1 § 15 ZDP, a to maximálně do výše 15 % ze základu daně, přičemž za bezúplatné plnění je považován i bezpríspevkový odběr krve, který je pro tyto účely oceněn částkou 3 000 Kč,
- **úroky z úvěrů ze stavebního spoření nebo hypotečního úvěru**, které poplatník využil na financování bytových potřeb, a které za zdaňovací období nesmějí překročit hranici 300 000 Kč ze všech úvěrů za celou domácnost,
- **příspěvky zaplacené poplatníkem na penzijní připojištění** nejvýše do 24 000 Kč, přičemž maximálně lze takto odečíst úhrn částí měsíčních příspěvků, které v jednotlivých kalendářních měsících přesahují hranici pro přiznání maximálního státního příspěvku (v současnosti stanovené ve výši 1 000 Kč),
- **příspěvky na penzijní pojištění a pojistné na soukromé životní pojištění**, u kterých lze za zdaňovací období odečíst při splnění podmínek blíže specifikovaných v odst. 5 a 6 § 15 ZDP maximálně částku 24 000 Kč,
- **členské příspěvky zaplacené členem odborové organizace**, které jsou omezeny jak relativním limitem ve výši 1,5 % zdanitelných příjmů dle § 6 ZDP, tak absolutně, částkou 3 000 Kč,
- **úhrady za zkoušky ověřující výsledky dalšího vzdělávání**, pokud nebyly uhrazeny zaměstnavatelem, jsou omezeny stropem ve výši 10 000 Kč, případně dalšími dvěma diferencovanými stropy ve výši 13 000 Kč a 15 000 Kč, které se vztahují na poplatníky se zdravotním postižením.

## **b) slevy na dani**

Základní částka daně, která je při výpočtu daňové povinnosti poplatníka dosažena, může být dále snížena odečtením slevy na dani.

Působení slev je bezprostřední a jejich použití je tak pro poplatníka zřetelnější než v případě odpočtů, a to i přes to, že využití lineární daňové sazby rozdílů mezi těmito způsoby úprav základu daně teoreticky smazává.

Stejně jako u nezdanitelných částí základu daně, i u slev můžeme rozlišovat standardní a nestandardní typ, přičemž obsahové vymezení je shodné jako u odpočtů. Z nestandardních slev je v současnosti v České republice využívána pouze jedna a tou je **sleva za umístění dítěte** (tzv. „školovné“), která byla zavedena od roku 2015 a je upravena v § 35bb ZDP. Tato sleva je doplněním daňového zvýhodnění na děti a spočívá v možnosti odpočtu výdajů prokazatelně vynaložených na umístění dítěte do předškolního zařízení. Podmínkou uplatnění slevy je soužití s vyživovaným dítětem ve společně hospodařící domácnosti, přičemž uplatnit slevu může za zdaňovací období pouze jeden poplatník. Základ daně může být tímto způsobem snížen maximálně do výše minimální mzdy, která je pro rok 2019 stanovena na 13 350 Kč.

Slev standardních, které jsou v daňových systémech obecně více využívány, je v České republice uplatňována řada. Jejich taxativní výčet je obsažen v § 35ba ZDP. Pro zdaňovací období roku 2019 je možno využít následující:

- **základní sleva na poplatníka** ve výši 24 840 Kč,
- **sleva na manžela**, který nemá za zdaňovací období vlastní započitatelné příjmy vyšší než 68 000 Kč a žije s poplatníkem ve společně hospodařící domácnosti, činí 24 840 Kč. Je-li manžel držitelem průkazu ZTP/P, je tato sleva zvýšena na dvojnásobek;
- **základní sleva na invaliditu**, týkající se poplatníků s přiznaným invalidním důchodem pro invaliditu prvního nebo druhého stupně, činí 2 520 Kč;
- **rozšířená sleva na invaliditu** týkající se poplatníků s přiznaným invalidním důchodem pro invaliditu třetího stupně, činí 5 040 Kč;
- **sleva na držitele průkazu ZTP/P** je stanovena ve výši 16 140 Kč;
- **sleva na studenta** ve výši 4 020 Kč, která je určena poplatníkům, kteří se studiem soustavně připravují na budoucí povolání, až do dovršení věku 26 let, případně do dovršení 28 let, pokud jsou zapsáni k prezenční formě studia v doktorském studijním programu.

### c) daňové zvýhodnění

Další úpravou snižující výslednou daňovou povinnost může být pro poplatníka daňové zvýhodnění na vyživované dítě, pokud s ním žije ve společně hospodařící domácnosti. Pokud je součástí jedné domácnosti více poplatníků, může být zvýhodnění uplatněno ve zdaňovacím období pouze jedním z nich. Vyživovaným dítětem ZDP rozumí dítě do dovršení věku 26 let, které se soustavně připravuje na budoucí povolání, nemůže se připravovat na budoucí povolání anebo vykonávat výdělečnou činnost kvůli nemoci či úrazu nebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nemůže vykonávat soustavnou výdělečnou činnost. Daňové zvýhodnění je v současné době diferencováno do tří úrovní, v závislosti na počtu dětí poplatníka splňujících výše uvedené podmínky. Toto opatření na podporu rodin se dvěma a více dětmi bylo do ZDP implementováno v roce 2015<sup>7</sup>. V současnosti jsou úrovně daňového zvýhodnění nastaveny v této výši:

- **na 1. dítě:** 15 204 Kč;
- **na 2. dítě:** 19 404 Kč;
- **na 3. a každé další dítě** 24 204 Kč.

Obdobně jako u slevy na manžela dochází i zde ke zdvojnásobení částky, jedná-li se (tentokrát v případě dítěte) o držitele průkazu ZTP/P.

Daňové zvýhodnění lze uplatnit nejen formou slevy na dani, ale také jako daňový bonus, jestliže je nárok poplatníka na daňové zvýhodnění vyšší než vypočtená daňová povinnost. Daňový bonus musí činit alespoň 100 Kč, nejvýše však 60 300 Kč. Nárok poplatníka na daňový bonus je zároveň omezen jeho příjmy podle § 6 a 7 ZDP, které musí být minimálně ve výši šestinásobku minimální mzdy.

**Tab. 2.1:** Výpočet daně z příjmů FO

	základ daně
-	nestandardní odpůčty
=	základ daně po snížení (zaokrouhlený na stovky korun dolů)
×	sazba daně
=	daň před slevami
+	solidární zvýšení daně
-	slevy
=	daň po slevách (případně daňový bonus)

*Zdroj: vlastní zpracování dle Vančurová, Láčková (2018)*

---

<sup>7</sup> (Finanční správa, 2015)



### 3.2.7 Vývoj úpravy daně z příjmů fyzických osob v České republice

V oblasti zdanění fyzických osob došlo **po roce 1993** k zásadním změnám. Před tímto datem daňový systém zahrnoval daň ze mzdy, daň z příjmů z literární a umělecké činnosti a daň z příjmů obyvatelstva. V roce 1993 bylo toto rozdělení zrušeno a nahrazeno jednotnou daní z příjmů fyzických osob, doplněnou pojistným na všeobecné zdravotní pojištění, pojistným na sociální zabezpečení a příspěvkem na státní politiku zaměstnanosti. Sazba daně byla stanovena jako klouzavě progresivní s šesti daňovými pásmy, přičemž nejnižší pásmo (ZD do 60 000 Kč) bylo zdaněno 15% sazbou a nejvyšší (pro část ZD přesahující 1 080 000 Kč) sazbou 47 %. Zvýhodnění na poplatníka bylo uplatňováno prostřednictvím nezdánitelné části základu daně (ve výši 20 400 Kč) a stejným způsobem bylo provedeno i zvýhodnění na děti (ve výši 9 400 Kč).

Reformou v **roce 2000** došlo ke snížení počtu daňových pásem na čtyři a úpravě jejich rozsahu. Zatímco u nejnižšího pásma zůstala sazba zachována na úrovni 15 %, u nejvyššího daňového pásma došlo k jejímu snížení na 32 %. Vzrostla také částka daňového zvýhodnění na poplatníka i na dítě.

V **roce 2006** byla snížena sazba v prvním daňovém pásmu na 12 %. Zásadní rozdíl nastal také v oblasti daňových zvýhodnění – od roku 2006 již nebyla tato zvýhodnění koncipována jako nezdánitelné části základu daně, ale nově jako slevy na dani. V prostředí s klouzavě progresivní sazbou tak došlo ke sjednocení absolutní částky, kterou poplatníci na dani ušetří. Sleva na poplatníka činila 7 200 Kč a sleva na dítě 6 000 Kč.

K důležité změně v konstrukci základu daně z příjmů FO došlo v **roce 2008**, kdy byl v České republice zaveden institut tzv. superhrubé mzdy. Superhrubá mzda, která představuje součet hrubé mzdy a pojistného odváděného zaměstnavatelem<sup>8</sup>, zůstává dodnes velmi rozporuplným tématem. Její zavedení bylo mimo jiné zdůvodňováno zprůhledněním odhadu produkční schopnosti zaměstnance. Bylo by tak zřetelněji vidět, jak vysokou produkční hodnotu má práce zaměstnance pro zaměstnavatele (Vančurová, Klazar, 2017). Zaměstnanci si tak měli lépe uvědomit, kolik stojí své zaměstnavatele, a tedy jaké jsou celkové náklady práce. Kritici naopak upozorňují např. na diskriminaci, ke které skrze koncept superhrubé mzdy

---

<sup>8</sup> Odvody v současnosti stanoveny ve výši 25 % hrubé mzdy na sociální pojištění a 9 % hrubé mzdy na veřejné zdravotní pojištění. Maximální vyměřovací základ platí pouze pro sociální pojištění, a to ve výši 48násobku průměrné mzdy. Pro rok 2019 strop pro platbu sociálního pojištění odpovídá částce 1 569 552 Kč.

dochází, spočívající ve vyšším zdanění závislé činnosti oproti jiným druhům příjmů fyzických osob (např. příjmy z podnikání, z kapitálového majetku či z pronájmu) (Kubátová, 2011).

Česká republika je v souvislosti se superhrubou mzdou jako základem daně v současné době světovým unikátem. Maďarsko, které zavedlo superhrubou mzdu v roce 2010, tento koncept v následujících letech po zavedení nejprve postupně omezovalo, až od něj nakonec v roce 2013 definitivně upustilo. Společně se zavedením superhrubé mzdy jako základu daně byl zrušen systém klouzavě progresivní sazby daně. Namísto něj byla zavedena rovná daň, tedy sjednocená sazba pro všechny poplatníky bez ohledu na výši jejich příjmů. Sazba byla v roce 2008 stanovena na úrovni 15 % a zůstala nezměněna až do současnosti. V důsledku vyššího základu daně způsobeného superhrubou mzdou byly zvýšeny také slevy na dani. Sleva na poplatníka nově ve výši 24 840 Kč a sleva na dítě 10 680 Kč<sup>9</sup>.

V dalších letech nedocházelo k zásadním změnám ve zdanění fyzických osob, měnila se především výše daňového zvýhodnění na děti. Výjimkou je **rok 2013**, kdy bylo zavedeno opatření týkající se vysokopříjmových poplatníků. Tento krok byl proveden formou solidárního zvýšení daně, které již bylo blíže charakterizováno v předchozí podkapitole (Janoušková, 2011; Široký, 2015).

### 3.3 Dílčí shrnutí

V této kapitole byla charakterizována současná právní úprava daňového systému České republiky, přičemž s ohledem na zaměření práce byl důraz kladen na daň z příjmů fyzických osob. Byly definovány pojmy jako poplatník daně a předmět daně v souladu s českou legislativou, dále byl objasněn proces sestavení základu daně i samotného výpočtu daně z příjmů fyzických osob, a to včetně úprav, které je možné za splnění vybraných podmínek na základ daně aplikovat. Na závěr byla provedena analýza vývoje dvou základních konstrukčních prvků daně – základu daně a sazby daně v průběhu porevolučního období České republiky. Poznatky z této kapitoly budou dále využity v následující, praktické části práce.

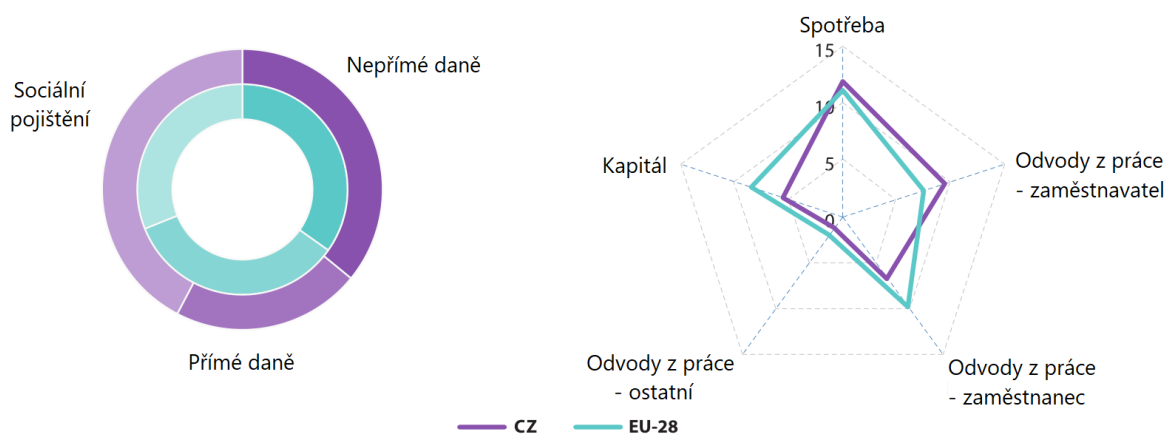
---

<sup>9</sup> Daňové zvýhodnění v diferencované výši podle počtu vyživovaných dětí žijících s poplatníkem v rámci jedné společně hospodářící domácnosti je uplatňováno až od zdaňovacího období 2015.

## 4 Analýza dopadů znovuzavedení hrubé mzdy jako základu daně na poplatníky a státní rozpočet

Zrušení superhrubé mzdy jako základu daně bylo předmětem politických i ekonomických debat již mnohokrát. Česká republika je v současnosti jedinou evropskou zemí, která tento koncept uplatňuje. Konstrukce základu daně, která byla již dříve detailněji charakterizována, spočívá u superhrubé mzdy v navýšení hrubé mzdy zaměstnance o pojistné, které za zaměstnance odvádí zaměstnavatel. V této souvislosti je vhodné mezinárodní srovnání z hlediska výše uvedených odvodů.

**Obr. 4.1:** Struktura daňových výnosů ČR ve srovnání s průměrem EU (2016)<sup>10</sup>



*Zdroj: European Commission (2018)*

Z pravého grafu je zřejmé, že odvody z práce na straně zaměstnavatele (9,7 % HDP) jsou vyšší než průměr zemí EU (6,8 % HDP), což je na druhou stranu kompenzováno nižšími odvody zaměstnance. Z uvedeného vyplývá, že zavedení tohoto konceptu v roce 2008 znamenalo pro české poplatníky relativně vyšší efektivní daňové zatížení ve srovnání se situací, kdy by se ve stejné podobě rozhodly superhrubou mzdu zavést jiné země EU (Vančurová, Klazar, 2017).

Česká republika je tedy z hlediska pojetí základu daně u daně z příjmů fyzických osob poměrně specifická. Již několik let se však objevují návrhy na změny v této oblasti, a i přes to, že tyto návrhy doposud nebyly schváleny a implementovány do daňového systému, lze

<sup>10</sup> V levém grafu vyjádřeno jako podíl na celkových daňových výnosech. V pravém grafu jako procento HDP.

očekávat, že k tomu v blízké budoucnosti u některého z předložených návrhů dojde. Praktická část této práce se proto bude zabývat analýzou dvou možných alternativ.

## 4.1 Představení analyzovaných návrhů

### 4.1.1 Návrh A

Jako první byl vybrán vládní návrh, který byl v rámci daňového balíčku předložen Ministerstvem financí ČR v roce 2018. I přesto, že ve výsledku tento návrh nebyl využit, lze předpokládat, že v budoucnosti k tomu dojde.

Návrh A z rok 2018 je založen především na zrušení superhrubé mzdy jako základu daně u daně z příjmů fyzických osob. Současná 15% sazba má být v důsledku toho zvýšena na 19 %, přičemž návrh řeší zvlášť i vysokopříjmové poplatníky. Příjmy poplatníků, na které se v současnosti vztahuje solidární zvýšení daně ve výši 7 %, budou zdaněny vyšší, 23% sazbou. Tato sazba je navržena jako klouzavě progresivní, podléhají ji tedy pouze příjmy převyšující stanovenou hranici. Z materiálů zveřejněných na stránkách Ministerstva financí ČR<sup>11</sup> vyplývá, že hranice, od které je aplikována 23% sazba, je stanovena ve výši 1 500 000 Kč. Pro účely této práce však bude pro zajištění lepší srovnatelnosti využit 48násobek průměrné mzdy, který v roce 2019 odpovídá 1 569 552 Kč. Zároveň se autorka domnívá, že pro dlouhodobé využití konceptu je pohyblivá konstrukce této hranice vhodnější. Shrnutí návrhu je pro přehlednost uvedeno v následující tabulce.

**Tab. 4.1:** Zdanění FO – návrh A

hrubá mzda	sazba daně
0 – 130 796 Kč	19 %
nad 130 796 Kč	23 %

*Zdroj: vlastní zpracování dle MFČR (2018)*

Zrušení superhrubé mzdy by mělo dopad rovněž na OSVČ. V rámci kompenzace vyšší nominální sazby daně (19 %) by byla pro OSVČ zavedena možnost odečíst si od základu daně 75 % zaplacených odvodů pojistného jako daňově uznatelný výdaj. Zaměření této práce však bude však především na poplatníky s příjmy dle § 6.

---

<sup>11</sup> (MFČR, 2018)

#### 4.1.2 Návrh B

Dalším tématem politicko-ekonomických diskuzí bývá také otázka míry progresivity zdanění fyzických osob. Do roku 2007 byl v České republice aplikován systém klouzavě progresivních sazeb daně, který zahrnoval čtyři daňová pásma.<sup>12</sup> Tato varianta je velmi často využívána i v ostatních státech EU. V Tab. 4.2 jsou uvedeny jednotlivé státy a počet daňových pásem uplatňovaných při zdanění příjmů fyzických osob.

**Tab. 4.2:** Počet daňových pásem uplatňovaných u států EU

Lucembursko	19
Portugalsko, Rakousko	7
Španělsko, Finsko, Itálie, Francie, Belgie, Slovinsko, Kypr, Malta	5
Řecko, Nizozemsko, Německo	4
Velká Británie, Švédsko, Lotyšsko	3
Irsko, Polsko, Dánsko, Slovensko, Chorvatsko	2
Česká republika, Maďarsko, Estonsko, Bulharsko, Litva, Rumunsko	1

*Zdroj: vlastní zpracování dle PwC (2019); EU (2019)*

Druhým návrhem analyzovaným v této práci proto bude varianta klouzavě progresivní sazby se čtyřmi daňovými pásmy, která by měla přispět k vyšší míře progresivity. Východiskem byl návrh předložený politickou stranou ČSSD v rámci předvolební kampaně v roce 2017. Tento návrh stále počítal se superhrubou mzdou, a proto byl pro účely této práce upraven. Zůstaly zachovány částky hrubé mzdy představující hranice daňových pásem. Sazby odpovídající těmto daňovým pásmům však byly přepočítány pro případ základu daně ve formě hrubé mzdy. Přepočet vychází z konstrukce superhrubé mzdy. Např. návrh daňové sazby ČSSD pro nejnižší pásmo činí 12 % ze SHM, pro HM byla tedy sazba vynásobena koeficientem 1,34. Výsledek 16,08 % byl poté zaokrouhlen na 16 %. Uvedený postup byl aplikován na sazby ve všech pásmech. Přepočet byl proveden tak, aby bylo pro poplatníky v jednotlivých daňových pásmech zachováno takové daňové zatížení, které odpovídá návrhu předloženému ČSSD<sup>13</sup>. Přehled daňových pásem a odpovídajících sazeb po avizovaných úpravách je shrnut v následující tabulce.

<sup>12</sup> Při zavedení v roce 1993 bylo daňových pásem původně šest, v roce 1996 byl jejich počet snížen na pět, v roce 2000 potom na čtyři.

<sup>13</sup> Pro srovnání daňového zatížení poplatníků u původního návrhu a jeho přepočtené verze byla využita efektivní daňová sazba dle vzorce (2.4).

**Tab.4.3:** Zdanění FO – návrh B

hrubá mzda	sazba daně
0 – 30 000 Kč	16 %
30 001 Kč – 40 000 Kč	20 %
40 001 Kč – 50 000 Kč	34 %
nad 50 000 Kč	43 %

*Zdroj: vlastní zpracování dle ČSSD (2017)*

V materiálech zveřejněných v souvislosti s návrhem není explicitně uvedeno, zda by bylo zachováno či zrušeno solidární zvýšení daně. Vzhledem k tomu, že progresivní nominální sazba daně již sama ve své podstatě zahrnuje vyšší zdanění vysokopříjmových poplatníků, považuje autorka solidární zvýšení daně v tomto případě jako nadbytečné a nebude u tohoto návrhu v práci uvažováno.

## 4.2 Analýza dopadů na poplatníky

V této podkapitole budou analyzovány oba návrhy z hlediska jejich dopadu na jednotlivé skupiny poplatníků. Nejprve bude zhodnocena daňová povinnost a čistá mzda poplatníků, přičemž výsledky obou alternativ budou srovnány s hodnotami vypočtenými dle současné legislativní úpravy. Dále bude analyzováno daňové zatížení poplatníků při různých úrovních hrubé mzdy. Pro tuto analýzu budou využity ukazatele efektivní daňové sazby (ETR) a mezní daňové sazby (MTR).

V celé praktické části práce se pro zjednodušení abstrahuje při výpočtu daně od slev na dani i odčitatelných položek. Výjimkou je základní sleva na dani, na kterou mají nárok všichni poplatníci se zdanitelnými příjmy. Sleva na poplatníka v roce 2019 činí 24 840 Kč, ve stejné výši byla stanovena i v dalších letech, které v praktické části práce figurují.

Ani v jednom z analyzovaných návrhů nebyly plánovány změny v oblasti slev na dani či sazeb zdravotního a sociálního pojištění. Je proto přijat předpoklad, že vyjma konstrukce základu daně jako hrubé mzdy a výše daňových sazeb nejsou návrhy odlišné od současné legislativní úpravy.

### 4.2.1 Analýza dopadů na daňovou povinnost a čistou mzdu poplatníků

V následující tabulce je zobrazen přehled vypočtených daní odpovídajících různým úrovním hrubé mzdy poplatníka. Jedná se o porovnání měsíční daňové povinnosti vypočtené podle současné právní úpravy s vyšší měsíční daňové povinnosti vypočtené na základě obou prezentovaných návrhů. V tabulce jsou zahrnuty rovněž dvě specifické hodnoty hrubé mzdy,

a to minimální mzda, která je pro rok 2019 stanovena ve výši 13 350 Kč, a také průměrná mzda, která ve 4. čtvrtletí roku 2018, tedy dle poslední dostupných dat, činila 33 840 Kč<sup>14</sup>.

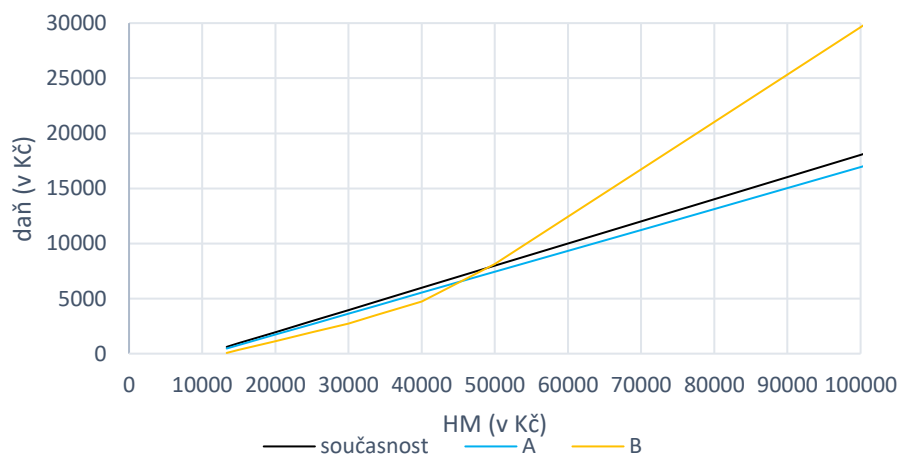
**Tab. 4.4:** Srovnání současné daně z příjmů FO a výše daně dle alternativních návrhů

HM (v Kč)	daň měsíčně (v Kč)			absolutní rozdíl (v Kč)	
	současnost	A	B	A	B
13 350	613	467	66	-146	-547
15 000	945	780	330	-165	-615
20 000	1 950	1 730	1 130	-220	-820
25 000	2 955	2 680	1 930	-275	-1 025
30 000	3 960	3 630	2 730	-330	-1 230
33 840	4 731	4 360	3 498	-372	-1 233
40 000	5 970	5 530	4 730	-440	-1 240
50 000	7 980	7 430	8 130	-550	150
75 000	13 005	12 180	18 880	-825	5 875
100 000	18 030	16 930	29 630	-1 100	11 600
150 000	28 703	27 198	51 130	-1 505	22 427

*Zdroj: vlastní zpracování*

Z tabulky je zřejmé, že zatímco při zavedení návrhu A by došlo ke snížení daňové povinnosti u všech poplatníků, zavedení návrhu B by způsobilo snížení daně pouze u části poplatníků, další část by si naopak pohoršila. Tento fakt logicky vyplývá z konstrukce sazby daně u jednotlivých návrhů. Zatímco v návrhu A je většina příjmů zdaněna 19% sazbou a vyšší 23% sazba je uvalena na příjmy od 130 796 Kč, v případě návrhu B jsou příjmy již od 40 001 Kč zdanovány sazbou 34 %. Vývoj daňové povinnosti při různých úrovních hrubé mzdy pro jednotlivé varianty je graficky znázorněn na Obr. 4.2.

**Obr. 4.2:** Daňová povinnost při různých úrovních HM

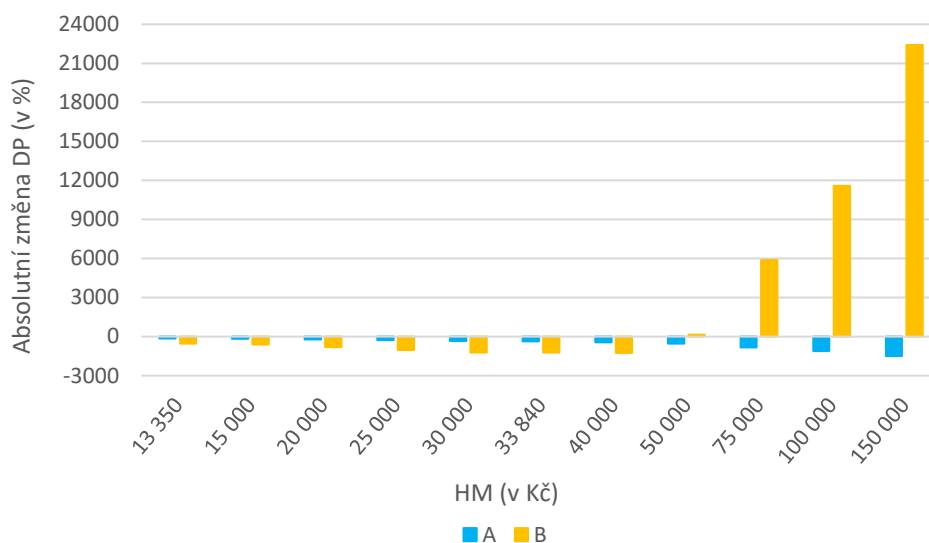


*Zdroj: vlastní zpracování*

<sup>14</sup> (ČSÚ, 2019)

U křivky znázorňující daňovou povinnost u návrhu A lze pozorovat ve srovnání se současností pomalejší trend růstu. U návrhu B je tento trend zpočátku dokonce ještě pomalejší, od hrubé mzdy ve výši 40 000 Kč však naopak začíná zrychlovat. Poplatník s hrubou mzdou vyšší než 50 000 Kč by potom při zavedení návrhu B zaplatil na daních více než při současné úpravě. Tento fakt lze vyčíst i z následujícího grafu.

**Obr. 4.3:** Absolutní rozdíl v daňové povinnosti u návrhů A, B oproti současnosti při různých úrovních HM



*Zdroj: vlastní zpracování*

Z grafu znázorňujícího změnu daňové povinnosti v absolutních číslech vyplývá, že zavedení návrhu B by způsobilo velmi vysoký rozdíl především u poplatníků s vysokými příjmy. V tom spočívá také nejvíce znatelný rozdíl mezi oběma návrhy.

U poplatníků s hrubou mzdou do 50 000 Kč by v obou případech došlo ke snížení daňové povinnosti, v případě návrhu B navíc snížení výraznějšímu. Příkladem může být poplatník pobírající průměrnou mzdu 33 840 Kč. Návrh A by mu uspořil na dani měsíčně 372 Kč, návrh B dokonce 1 233 Kč.

Naopak při hrubých mzdách přesahujících částku 50 000 Kč se návrhy rozcházejí. Zatímco např. poplatník s hrubou mzdou 100 000 Kč by dle návrhu A odváděl o 1 100 Kč měsíčně méně, podle návrhu B by se jeho daňový odvod nově zvýšil, a to dokonce o 11 600 Kč měsíčně.



Analýzu změn v daňové povinnosti samotné je vhodné doplnit také shrnutím výsledných čistých mezd, které by vybrané skupiny poplatníků mohly pobírat při zavedení jednoho z návrhů. Zatímco ve zbytku praktické části práce bude čistá mzda brána jako hrubá mzda po odečtení daně, pro účely této podkapitoly je použit klasický postup. Hrubá mzda je tedy snížena o daň (po odečtení slevy na poplatníka) a dále také o pojistné na sociální a zdravotní pojištění.

**Tab. 4.5:** Srovnání výše čisté mzdy v současnosti a podle alternativních návrhů

HM (v Kč)	ČM (v Kč)		
	současnost	A	B
<b>13 350</b>	11 269	11 415	11 816
<b>15 000</b>	12 405	12 570	13 020
<b>20 000</b>	15 850	16 070	16 670
<b>25 000</b>	19 295	19 570	20 320
<b>30 000</b>	22 740	23 070	23 970
<b>33 840</b>	25 386	25 758	26 620
<b>40 000</b>	29 630	30 070	30 870
<b>50 000</b>	36 520	37 070	36 370
<b>75 000</b>	53 745	54 570	47 870
<b>100 000</b>	70 970	72 070	59 370
<b>150 000</b>	104 797	106 302	86 618

*Zdroj: vlastní zpracování*

Uvedená tabulka je pouze doplněním předchozí analýzy daňové povinnosti a odpovídá předchozím závěrům. Zatímco při použití návrhu A se zvýší čistá mzda všech poplatníků, návrh B způsobí nejprve její poměrně vysoký nárůst u poplatníků s nižšími příjmy, čistá mzda poplatníků s hrubou mzdou nad 50 000 Kč se oproti současné úpravě sníží. Graficky je tato situace znázorněna na Obr. 4.5, který je však z důvodu přehlednosti omezen pouze na příjmy do 60 000 Kč.

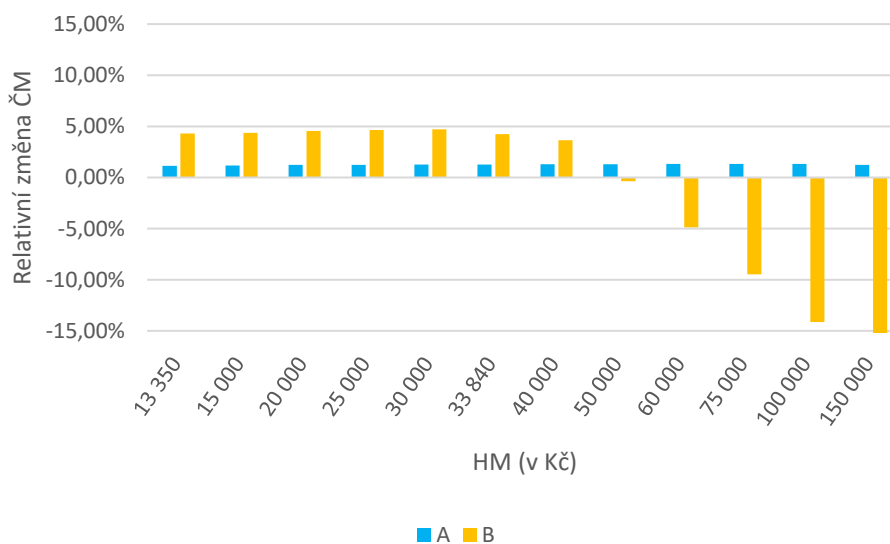
**Obr. 4.4:** Čistá mzda při různých úrovních HM



*Zdroj: vlastní zpracování*

Na uvedenou situaci je možné se podívat také z pohledu relativní změny čisté mzdy. Následující graf ukazuje, o kolik procent by se změnila čistá mzda pobíraná vybranými skupinami poplatníků.

**Obr. 4.5:** Relativní rozdíl v ČM u návrhů A, B oproti současnosti při různých úrovních HM



*Zdroj: vlastní zpracování*

Z grafu vyplývá, že u návrhu A by si poplatníci z hlediska čisté mzdy polepšili přibližně podobnou měrou. Poplatníkovi s minimální mzdou 13 350 Kč by se čistá mzda zvýšila o 1,15 %, poplatníkovi s průměrnou mzdou 33 840 Kč o 1,28 % a poplatník s hrubou mzdou ve výši 100 000 Kč by zaznamenal růst čisté mzdy o 1,34 %. I přes velmi nízké rozdíly však

lze zaznamenat mírně rostoucí trend. Tento trend je narušen až u hrubých mezd přesahujících 130 796 Kč, tedy měsíční ekvivalent ročního 48násobku průměrné mzdy. Mzdy nad touto hranicí jsou zdaněny vyšší sazbou daně, poplatník s hrubou mzdou 150 000 Kč by si tak ve své čisté mzdě polepšil o 1,24 %.

Rostoucí trend v relativních změnách čisté mzdy lze sledovat rovněž u návrhu B, poplatníci s hrubými mzdami do 50 000 Kč by si dokonce polepšili více než při zavedení návrhu A. Největší relativní zvýšení by pocítili poplatníci dosahující hrubé mzdy ve výši 30 000 Kč, u kterých by se čistá mzda zvýšila o 4,72 %. Při překročení této hranice začíná docházet k mírnému poklesu, ačkoliv oproti současnosti i oproti návrhu A lze i nadále sledovat relativní zvýšení čistých mezd. Zásadní hranicí je až hrubá mzda 50 000 Kč. Poplatníci pobírající tuto či vyšší mzdu by zaznamenali pokles čistých mezd, u poplatníka s hrubou mzdou 100 000 Kč by tento pokles činil až 14 %.

Dosavadní analýza poskytuje množství informací o dopadu potenciálních změn na skupiny poplatníků pobírající vybrané úrovně hrubé mzdy. Případné zavedení některého z návrhů by se však dotklo všech poplatníků daně z příjmů fyzických osob, přičemž tito poplatníci se vyskytují v různých pásmech hrubých mezd, a i v rámci těchto pásem je procentuální zastoupení poplatníků různé. Pro zajištění lepší vypovídací schopnosti tak budou poplatníci rozděleni dle své hrubé mzdy do jednotlivých decilů<sup>15</sup> a další analýza bude založena na průměrné hodnotě hrubé mzdy v každém decilu. Východiskem jsou data z Českého statistického úřadu, který v rámci časové řady základních ukazatelů statistiky práce poskytuje také údaje o podílu zaměstnanců v pásmech hrubých měsíčních mezd. Využita jsou poslední dostupná data, která byla ČSÚ zveřejněna za rok 2017. Následující tabulka obsahuje informace o průměrné hrubé mzdě a podílu poplatníků za každý decil. Pro kompletní tabulku podílu zaměstnanců v pásmech hrubých měsíčních mezd viz Přílohu 2.

---

<sup>15</sup> Data, ze kterých bylo čerpáno, neposkytují dostatečné informace pro určení přesných decilů. Jako decily jsou tedy považovány skupiny poplatníků s přibližně 10% zastoupením.

**Tab. 4.6:** Průměrná mzda a podíl poplatníků pro jednotlivé decily

decil	pásmo HM (v Kč)	průměrná HM (v Kč)	podíl poplatníků	podíl poplatníků kumulativně
1	0 – 14 000	7 000	9,73 %	9,73 %
2	14 001 – 18 000	16 000	10,42 %	20,14 %
3	18 001 – 21 000	19 500	9,48 %	29,63 %
4	21 001 – 24 000	22 500	9,99 %	39,62 %
5	24 001 – 28 000	26 000	14,49 %	54,11 %
6	28 001 – 32 000	30 000	12,62 %	66,73 %
7	32 001 – 36 000	34 000	9,16 %	75,89 %
8	36 001 – 40 000	38 000	6,24 %	82,14 %
9	40 001 – 50 000	45 000	8,60 %	90,74 %
10	50 001 – 120 000	75 000	9,26 %	100,00 %

*Zdroj: vlastní zpracování*

Vzhledem k tomu, že ČSÚ neuvádí maximální hodnotu posledního mzdového intervalu, byla pro účely této práce stanovena ve výši 120 000 Kč. Z tabulky je patrné, že přibližně 50 % poplatníků pobírá hrubou mzdu nižší než 28 000 Kč. Zároveň lze vidět, že hrubá mzda vyšší než 50 000 Kč připadá na horních 10 % poplatníků. Hranice 50 000 Kč hrála roli již při předchozí analýze návrhu B. V následující tabulce jsou vypočteny daně i s nimi související čisté mzdy pro jednotlivé decily poplatníků.

**Tab. 4.7:** Srovnání současné daně z příjmů FO a ČM s alternativními návrhy (pro decily poplatníků)

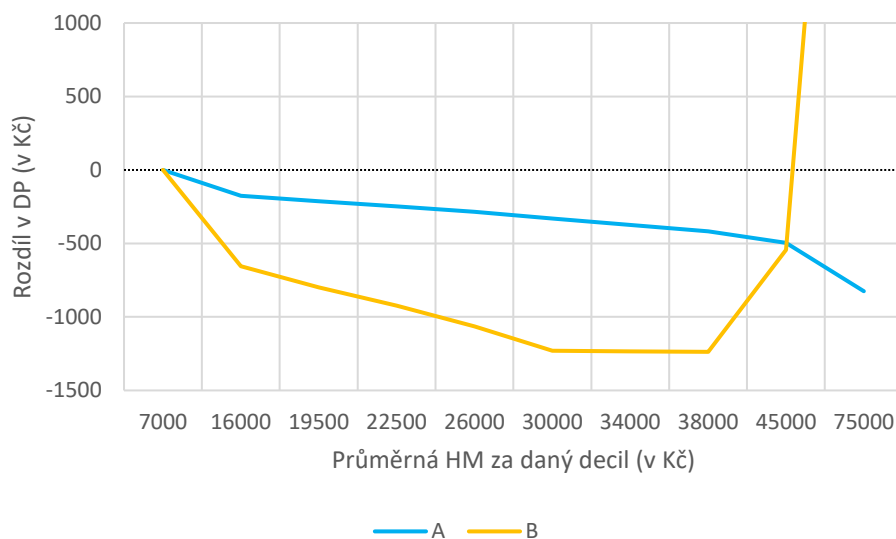
decil	HM (v Kč)	daň (v Kč)			ČM (v Kč)		
		současnost	A	B	současnost	A	B
1	7 000	0	0	0	7 000	7 000	7 000
2	16 000	1 145	970	490	14 855	15 030	15 510
3	19 500	1 849	1 635	1 050	17 651	17 865	18 450
4	22 500	2 453	2 205	1 530	20 047	20 295	20 970
5	26 000	3 155	2 870	2 090	22 845	23 130	23 910
6	30 000	3 960	3 630	2 730	26 040	26 370	27 270
7	34 000	4 764	4 390	3 530	29 236	29 610	30 470
8	38 000	5 568	5 150	4 330	32 432	32 850	33 670
9	45 000	6 975	6 480	6 430	38 025	38 520	38 570
10	75 000	13 005	12 180	18 880	61 995	62 820	56 120

*Zdroj: vlastní zpracování*

I přesto, že je uvedena tabulka obdobou Tab. 4.5, podává lepší přehled o změnách týkajících se deseti úrovní průměrných hrubých mezd, které poplatníci v České republice pobírají. Poskytuje tak reálnější pohled na dopad případných změn pro celém spektrum poplatníků. Na druhou stranu však na rozdíl od Tab. 4.5 nepokrývá dopady zavedení návrhů

na poplatníky s velmi vysokými příjmy. Obě tabulky tak představují rozdílný pohled na danou situaci. Pro lepší přehlednost jsou výsledné daně i čisté mzdy pro oba alternativní návrhy zpracovány graficky.

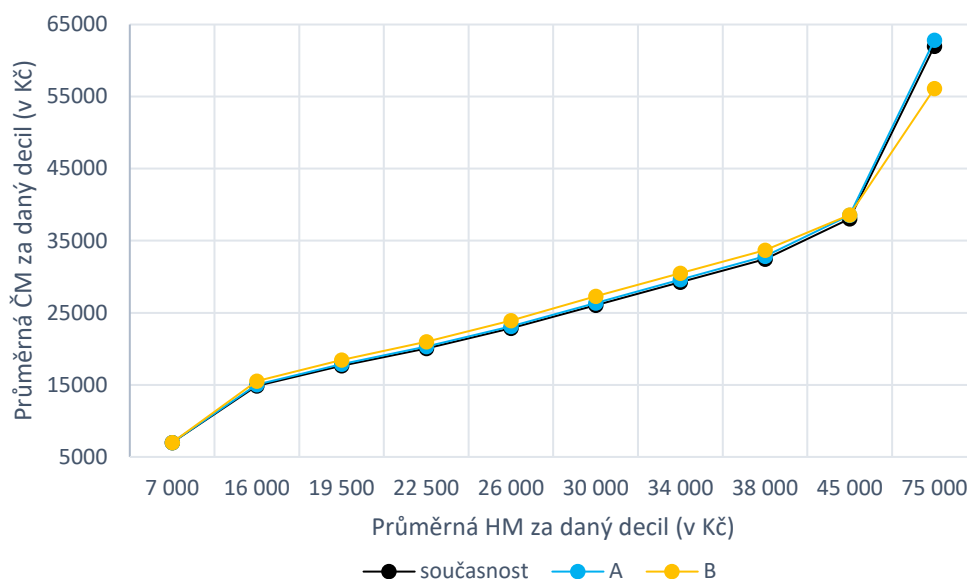
**Obr. 4.6:** Rozdíly v daňové povinnosti oproti současné úpravě pro jednotlivé decily poplatníků



*Zdroj: vlastní zpracování*

Na uvedeném grafu je patrný rozdíl obou analyzovaných návrhů. Návrh A, jak již bylo avizováno, snižuje daňovou povinnost ve všech decilech. Návrh B ji sice snižuje pouze v prvních osmi, avšak jak lze z grafu zřetelně vyčíst, oproti návrhu A se jedná o snížení více než dvojnásobné. Při průměrné hrubé mzdě devátého decilu, která činí 45 000 Kč, dochází k přibližně stejnému snížení daně, a to o cca 500 Kč. Nejznatelnější rozdíl obou návrhů se objevuje v decilu desátém, kdy návrh A představuje snížení daně o 825 Kč, naopak návrh B její zvýšení dokonce o 5 875 Kč. Uvedené výsledky jsou doplněny grafem zobrazujícím vývoj čisté mzdy v jednotlivých decilech.

**Obr. 4.7:** Vývoj průměrné čisté mzdy v jednotlivých decilech poplatníků



*Zdroj: vlastní zpracování*

#### **Modelový příklad – srovnání daňové povinnosti dle návrhu A i B u poplatníka s mediánovou hrubou mzdou**

Pro ilustraci dopadu zavedení analyzovaných návrhů je níže uveden výpočet daně u poplatníka, který pobírá mediánovou mzdu. Výpočet je proveden jak pro oba návrhy, tak i současnou situaci, aby bylo možné případné změny vyhodnotit. Medián hrubých mezd činil v roce 2018 podle ISPV 28 144 Kč, polovina poplatníků tedy v daném roce pobírala hrubou mzdu nižší než je tato částka, polovina naopak vyšší.

Poplatník v modelovém příkladu shrnutém v Tab. 4.10 pobírá měsíčně hrubou mzdu ve výši 28 144 Kč, uplatňuje slevu na poplatníka 24 840 Kč, a navíc také daňové zvýhodnění na dvě děti<sup>16</sup>.

**Tab. 4.10:** Srovnání daňové povinnosti u poplatníka s mediánovou mzdou a dvěma dětmi

	současnost	A	B
roční hrubý příjem	337 728	337 728	337 728
základ daně	452 500	337 728	337 728
daň před slevami	67 875	64 168	54 036
daň po uplatnění slevy na poplatníka	43 035	39 328	29 196
daň po daňovém zvýhodnění	8 427	4 720	0
daňový bonus	0	0	5 412
měsíčně (daň či daňový bonus)	702	393	451

*Zdroj: vlastní zpracování*

<sup>16</sup> Daňové zvýhodnění na první dítě činí 15 204 Kč, na druhé dítě 19 404 Kč.

V případě zavedení návrhu A by se celková daňová povinnost modelového poplatníka snížila o 3 707 Kč, zaplatil by tedy na zálohách měsíčně o 309 Kč méně. Ještě více by si uvedený poplatník polepšil u návrhu B. Nejen že by jeho daňová povinnost byla nulová, dočkal by se dokonce daňového bonusu ve výši 5 412 Kč ročně. Důvodem značného rozdílu mezi oběma návrhy je fakt, že medián hrubé mzdy pro rok 2018 spadá v návrhu B stále do prvního daňového pásma s nejnižší daňovou sazbou.

#### 4.2.2 Analýza daňového zatížení poplatníků

Doposud byly analyzovány dopady případných změn na poplatníky v peněžním vyjádření, tedy především rozdíly v jejich výsledné daňové povinnosti nebo čisté mzdy. Vhodným způsobem pro srovnání několika odlišných návrhů na konstrukci zdanění může být rovněž analýza daňového zatížení poplatníků prostřednictvím efektivních a mezních daňových sazeb. V následující tabulce jsou uvedeny **efektivní sazby daně** pro vybrané skupiny poplatníků, které byly vypočteny na základě vzorce (2.4).

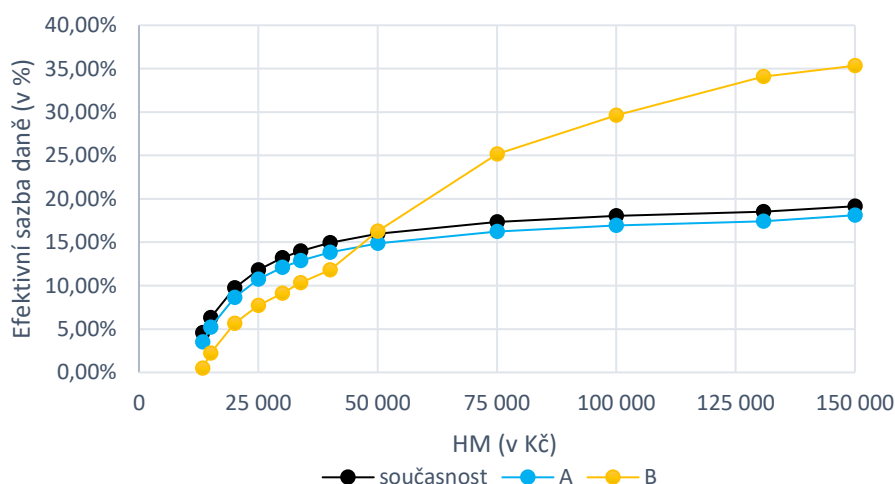
**Tab. 4.8:** Dopad analyzovaných návrhů na efektivní sazbu daně pro vybrané úrovně HM

HM (v Kč)	ETR		
	současnost	A	B
13 350	4,59 %	3,49 %	0,49 %
15 000	6,30 %	5,20 %	2,20 %
20 000	9,75 %	8,65 %	5,65 %
25 000	11,82 %	10,72 %	7,72 %
30 000	13,20 %	12,10 %	9,10 %
33 840	13,98 %	12,88 %	10,34 %
40 000	14,93 %	13,83 %	11,83 %
50 000	15,96 %	14,86 %	16,26 %
75 000	17,34 %	16,24 %	25,17 %
100 000	18,03 %	16,93 %	29,63 %
130 796	18,52 %	17,42 %	34,09 %
150 000	19,14 %	18,13 %	35,36 %

*Zdroj: vlastní zpracování*

U návrhu A lze oproti současné situaci pozorovat mírné snížení daňového zatížení (přibližně 1 p. b.) na všech uvedených úrovních hrubé mzdy. U návrhu B tabulka názorně ukazuje velmi výraznou progresivitu daně. Zatímco rozdíl mezi efektivní sazbou pro nejvyšší a nejnižší uvedenou hrubou mzdu je u návrhu A cca 14,6 p. b., což je přibližně stejný rozdíl jako při současné úpravě, u návrhu B činí tento rozdíl dokonce 34,9 p. b. Pro lepší srovnání je situace znázorněna graficky na Obr. 4.8.

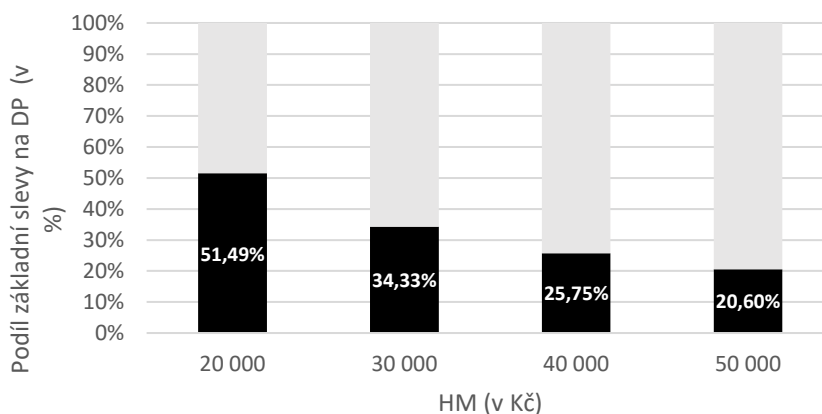
**Obr. 4.8:** Dopad analyzovaných návrhů na efektivní sazbu daně pro vybrané úrovně HM



*Zdroj: vlastní zpracování*

Z grafu je patrné, že efektivní sazba v případě návrhu A kopíruje trend vývoje efektivní sazby vypočtené pro současnou situaci. V obou případech dochází nejprve k výraznému růstu této sazby, přičemž od určité výše hrubé mzdy tempo růstu začíná zpomalovat. Z tabulky i grafu vyplývá, že efektivní sazba daně se při současné právní úpravě při vysokých hodnotách hrubé mzdy blíží 20 %, u návrhu A se přibližuje k 19 %. Tento vývoj je způsoben postupně se snižujícím podílem základní slevy na daňové povinnosti poplatníka.

**Obr. 4.9:** Podíl slevy na poplatníka na DP při různých úrovních HM (při současné úpravě)

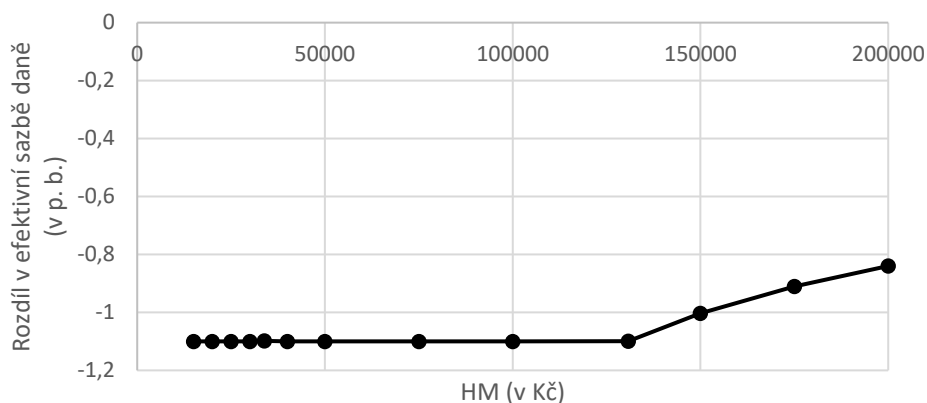


*Zdroj: vlastní zpracování*

Další rozdíl při porovnání návrhu A se současností z hlediska efektivní sazby daně lze nalézt u kategorie vysokopříjmových poplatníků.



**Obr. 4.10:** Rozdíl v efektivní sazbě oproti současné úpravě u návrhu A



*Zdroj: vlastní zpracování*

U zaměstnanců s příjmy vyššími než 48násobek průměrné mzdy (což odpovídá HM ve výši 130 796 Kč) by zavedení návrhu A vedlo k relativně menšímu snížení průměrné daňové zátěže. Tento fakt je způsoben tím, že v současnosti je daň počítána ze superhrubé mzdy, která u vysokopříjmových poplatníků roste pomaleji v důsledku maximálního vyměřovacího základu pro sociální pojištění. V případě zavedení hrubé mzdy jako základu daně se však výhoda těchto poplatníků v podobě stropu odvodů na sociální pojištění při výpočtu daně neprojeví. Pokles daňového zatížení u návrhu A se proto neprojeví v takové míře jako u ostatních poplatníků.

Dalším zkoumaným ukazatelem jsou **mezní daňové sazby** a jejich změna při zavedení analyzovaných návrhů. Mezní daňová sazba informuje poplatníka o tom, jakou mírou bude zatížena dodatečně vydělaná jednotka jeho hrubé mzdy, tedy o kolik se změní daňové zatížení, pokud u poplatníka dojde ke změně důchodu. Vysoké hodnoty mezní sazby obvykle demotivují od zvyšování zdaňované činnosti. V následující tabulce jsou shrnuty mezní daňové sazby při aktuálním systému zdanění i při obou možných změnách.

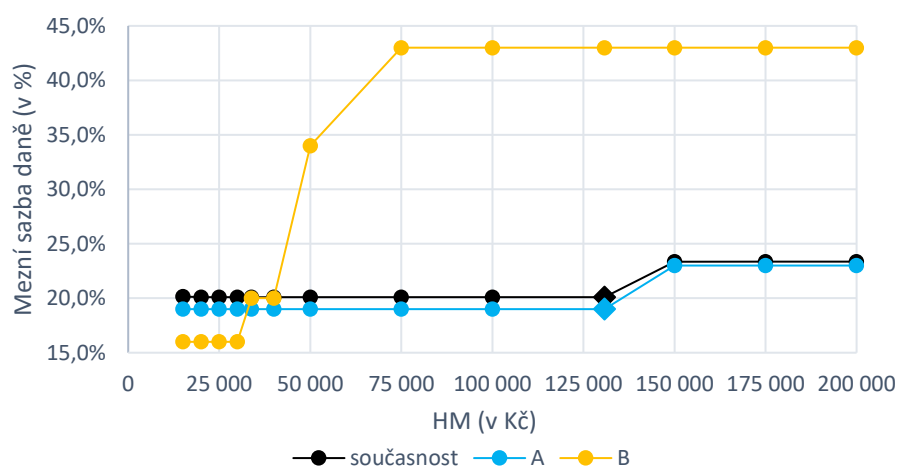
**Tab. 4.9:** Dopad analyzovaných návrhů na mezní sazbu daně pro vybrané úrovně HM

HM (v Kč)	MTR		
	současnost	A	B
13 350			
15 000	20,1 %	19,0 %	16,0 %
20 000	20,1 %	19,0 %	16,0 %
25 000	20,1 %	19,0 %	16,0 %
30 000	20,1 %	19,0 %	16,0 %
33 840	20,1 %	19,0 %	20,0 %
40 000	20,1 %	19,0 %	20,0 %
50 000	20,1 %	19,0 %	34,0 %
75 000	20,1 %	19,0 %	43,0 %
100 000	20,1 %	19,0 %	43,0 %
130 796	20,1 %	19,0 %	43,0 %
150 000	23,4 %	23,0 %	43,0 %
175 000	23,4 %	23,0 %	43,0 %
200 000	23,4 %	23,0 %	43,0 %

*Zdroj: vlastní zpracování*

Tabulka přehledně ilustruje navrhovaná pásma sazeb jak u návrhu A, tak u návrhu B. V případě návrhu B lze jasně vidět, že pokud poplatník dosáhne průměrné mzdy 33 840 Kč, bude částka přesahující hodnotu 30 000 Kč zdaněna 20 %. Stejný postup lze sledovat i u následujících pásem, přičemž jakmile poplatník dosáhne hranice hrubé mzdy 50 001 Kč, každá další koruna, o kterou by se jeho hrubá mzda zvýšila, bude již zdaněna sazbou 43 %. U návrhu A je situace principiálně obdobná jako při současné úpravě, jelikož hranice pro vyšší zdanění je v obou případech nastavena na 130 796 Kč (odpovídající měsíční hrubé mzdě 48násobku průměrné mzdy). Poplatníci pobírající hrubý důchod pod touto hranicí jsou v současnosti ve skutečnosti zdaňováni 20,1% sazbou, která vyplývá z 15% nominální sazby daně uvalené na superhrubou mzdu, tedy 1,34násobek hrubé mzdy. V případě zavedení návrhu A by si tak tyto poplatníci polepšili o přibližně 1 p. b. Polepšili by si také poplatníci s vysokými příjmy, i když pokles v mezní daňové sazbě je u nich méně výrazný – z 23,4 % na 23 %. Celá situace je graficky znázorněna na následujícím grafu.

**Obr. 4.10:** Dopad analyzovaných návrhů na mezní sazbu daně pro vybrané úrovně HM



*Zdroj: vlastní zpracování*

## 4.3 Analýza progresivity a příjmové nerovnosti

Doposud byla provedena analýza dopadu možných změn na typizované poplatníky, případně skupiny poplatníků. Důležitým aspektem při hodnocení dopadu daňových reforem je však také dopad na společnost jako celek. Proto bude v následující podkapitole uplatněn komplexnější pohled na celou situaci a bude provedena analýza progresivity daně konstruované dle popsaných návrhů a zhodnocení případných změn v příjmové nerovnosti, ke kterým by zavedením návrhů mohlo dojít.

### 4.3.1 Intervalová progresivita

Intervalová progresivita vyjadřuje změnu v efektivní sazbě daně na daném intervalu. Ukazatele intervalové progresivity poskytují informaci o tom, jakou mírou by vzrostlo či pokleslo daňové zatížení poplatníka, pokud by začal pobírat vyšší hrubou mzdu.

Prvním ukazatelem, který byl v analýze využit, je **progresivita průměrné sazby**, která vyjadřuje poměrně změny efektivní sazby daně ke změně hrubého důchodu poplatníka. Hodnoty tohoto ukazatele, vypočtené na základě vzorce (2.7) jsou shrnuty v tabulce Tab. 4.11.

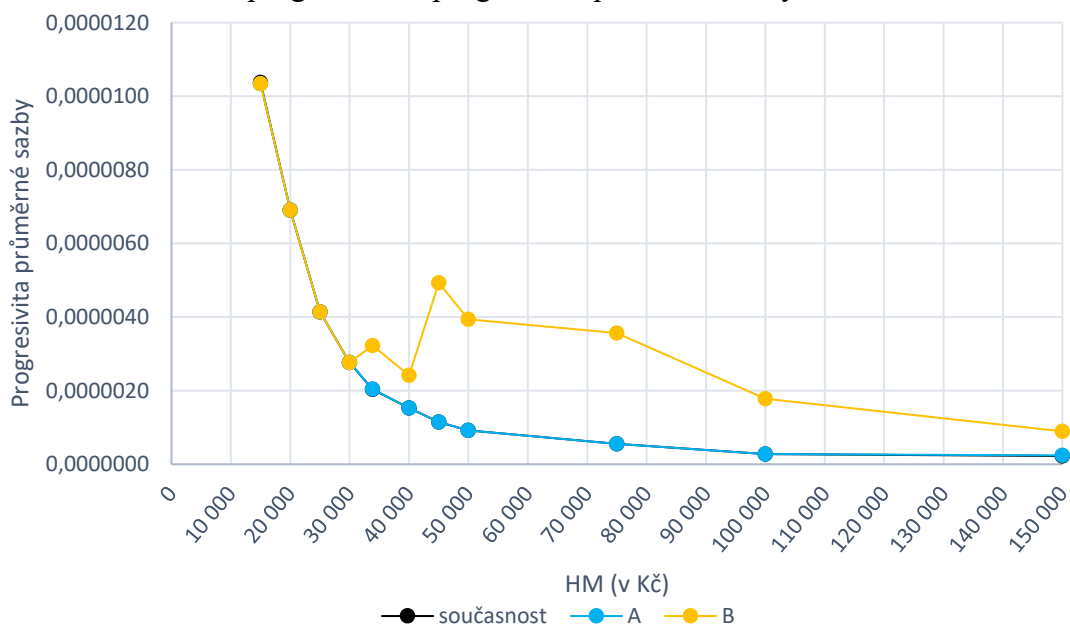
**Tab. 4.11:** Intervalová progresivita – progresivita průměrné sazby

HM (v Kč)	P <sub>ATR</sub>		
	současnost	A	B
13 350			
15 000	0,0000104	0,0000103	0,0000103
20 000	0,0000069	0,0000069	0,0000069
25 000	0,0000041	0,0000041	0,0000041
30 000	0,0000028	0,0000028	0,0000028
33 840	0,0000020	0,0000020	0,0000032
40 000	0,0000015	0,0000015	0,0000024
45 000	0,0000012	0,0000012	0,0000049
50 000	0,0000009	0,0000009	0,0000039
75 000	0,0000006	0,0000006	0,0000036
100 000	0,0000003	0,0000003	0,0000018
150 000	0,0000002	0,0000002	0,0000009

*Zdroj: vlastní zpracování*

Kladné hodnoty tohoto ukazatele značí progresivní daň, což je (i přes velmi nízké hodnoty) splněno ve všech uvedených případech. Vývoj hodnot je pro lepší přehlednost znázorněn také graficky v Obr. 4.11.

**Obr. 4.11:** Intervalová progresivita – progresivita průměrné sazby



*Zdroj: vlastní zpracování*

I přes to, že lze ve všech případech považovat daň za progresivní, což znamená, že daňové zatížení poplatníka se s rostoucí hrubou mzdou zvyšuje, je z grafu patrné, že v průběhu dochází ke zpomalení tempa tohoto růstu.

Až do hrubé mzdy ve výši 30 000 Kč vykazují všechny tři možnosti stejnou hodnotu progresivity průměrné sazby, neboť na důchody v tomto intervalu je v rámci každého návrhu uvalena stále stejná sazba daně. Efektivní sazba daně se tak mezi danými body vyvíjí stejnou měrou.

Návrh A potom z hlediska progresivity průměrné sazby kopíruje vývoj při současné úpravě daně. Nepatrné rozdíly se potom objevují až u poplatníků s velmi vysokými příjmy, ty jsou ale spíše zanedbatelné. Celkový vývoj progresivity v těchto dvou případech značí postupně klesající tempo růstu efektivní daňové sazby, což je zapříčiněno postupně se snižujícím podílem slevy na poplatníka na výsledné daňové povinnosti. Tato problematika byla diskutována již dříve, viz Obr. 4.9.

Rozdílná situace nastává u návrhu B, u kterého je vývoj při hrubých mzdách vyšších než 30 000 Kč odlišný. To je způsobeno čtyřmi daňovými pásmy, která jsou u návrhu B nastavena. Kdykoliv poplatník překročí hranici hrubé mzdy (30 001 Kč, 40 001 Kč, 50 001 Kč) a dostane se do dalšího pásma, jeho daňové zatížení (efektivní daňová sazba) se skokově zvýší. V rámci daného pásma však poté opět klesá, jak je z Obr. 4.11 patrné.

Dalším ukazatelem použitým k analýze intervalové progresivity je **progresivita příjmů po zdanění**, která představuje elasticitu příjmů po zdanění vzhledem k příjmům před zdaněním. Ukazuje tedy, zda při růstu hrubé mzdy poplatníka poroste jeho čistá mzda stejným tempem, rychleji či pomaleji. Pokud je relativní změna čistého důchodu větší než relativní změna hrubého, daň je regresivní. V opačném případě, tedy při hodnotách menších než jedna, se jedná o zdanění progresivní.

Výsledné hodnoty vypočtené dle vzorce (2.9) jsou uvedeny v Tab. 4.12. Tyto hodnoty potvrzují závěr, který byl vyvozen u předchozího ukazatele, tedy že daň je možné klasifikovat jako progresivní ve všech analyzovaných případech. Jak při současné úpravě, tak také u obou návrhů se hodnoty ukazatele pohybují mezi 0,6 a 1.

**Tab. 4.12:** Intervalová progresivita – progresivita příjmů po zdanění

HM (v Kč)	$P_{NI}$		
	současnost	A	B
15 000	0,837	0,839	0,844
20 000	0,853	0,854	0,859
25 000	0,885	0,887	0,890
30 000	0,906	0,907	0,910
33 840	0,921	0,922	0,880
40 000	0,929	0,930	0,892
45 000	0,939	0,940	0,749
50 000	0,946	0,946	0,770
75 000	0,951	0,951	0,681
100 000	0,967	0,967	0,762
150 000	0,960	0,957	0,810

*Zdroj: vlastní zpracování*

### 4.3.2 Globální progresivita

Při praktických aplikacích je výhodné postihnout progresivitu daně v celém rozsahu zdanitelných důchodů jedním číslem. K souhrnnému zhodnocení progresivity byly využity ukazatele globální progresivity – Lorenzova křivka, Giniho koeficient a Musgrave-Thin index.

**Lorenzova křivka** je grafickým znázorněním příjmové nerovnosti v dané společnosti. Stupeň progresivity je v tomto případě vyjádřen rozdílem mezi Lorenzovou křivkou před zdaněním a po něm. Na základě toho je také možné usuzovat o schopnosti daně z příjmů fyzických osob plnit jednu ze základních funkcí daní – funkci redistribuční. Prvotní distribuce důchodů ve společnosti nemusí být vždy společensky akceptovatelná, a právě daně jsou jednou z možností jak nerovnost mezi jedinci zmírnit. Teoretické vymezení konstrukce Lorenzovy křivky je obsahem Podkapitoly 2.5.1.

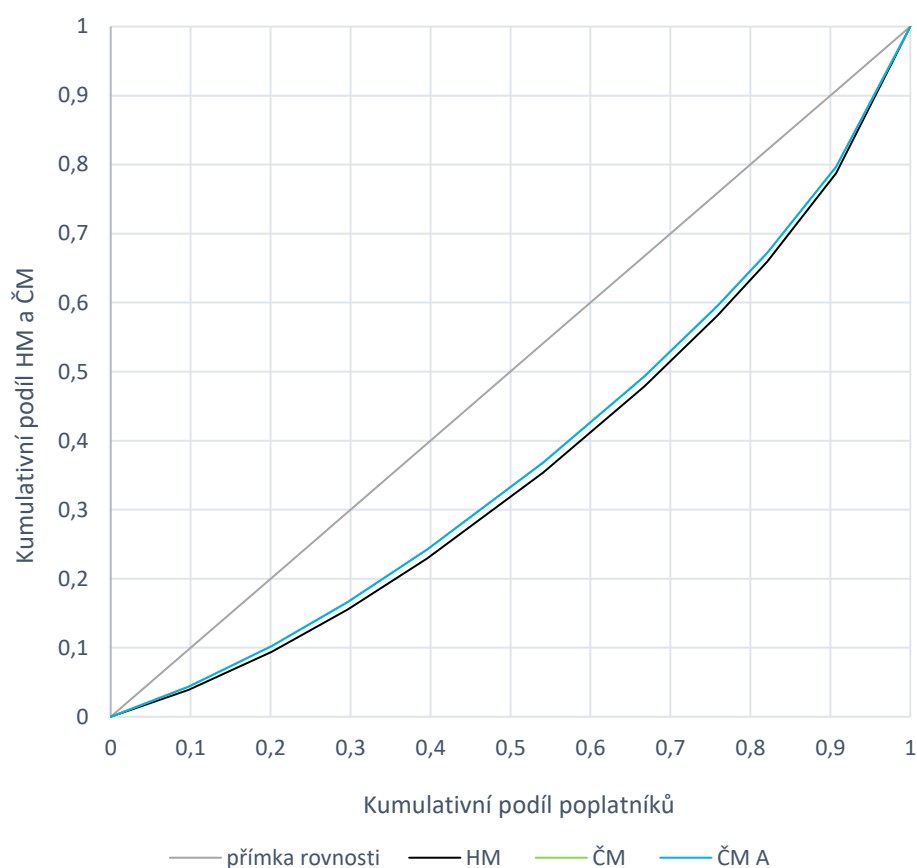
Východiskem při konstrukci křivky je obvykle postupné rozdělení obyvatel do decilů v závislosti na výši jejich příjmů. V této práci je vymezeno rovněž deset skupin, a to na základě dat ze mzdové statistiky evidované ČSÚ, která jsou uvedena v Příloze 2. Vzhledem k omezenosti dostupných informací není rozdělení do skupin zcela rovnoměrné. Rozdělení, které bylo využito při výpočtech, lze vidět v tabulce Tab. 4.13.

**Tab. 4.13:** Rozdělení poplatníků na skupiny

skupina	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
podíl poplatníků (v %)	9,7	10,4	9,5	10,0	14,4	12,6	9,2	6,3	8,6	9,3

*Zdroj: vlastní zpracování*

Z hlediska globální progresivity byl analyzován nejprve návrh A. Lorenzova křivka odpovídající situaci při jeho zavedení je zobrazena na Obr. 4.12. Jako čistá mzda je v tomto případě pro zjednodušení považována hrubá mzda po odečtení daně snižené o slevu na poplatníka. Od pojistného sraženého ze mzdy zaměstnance je abstrahováno.

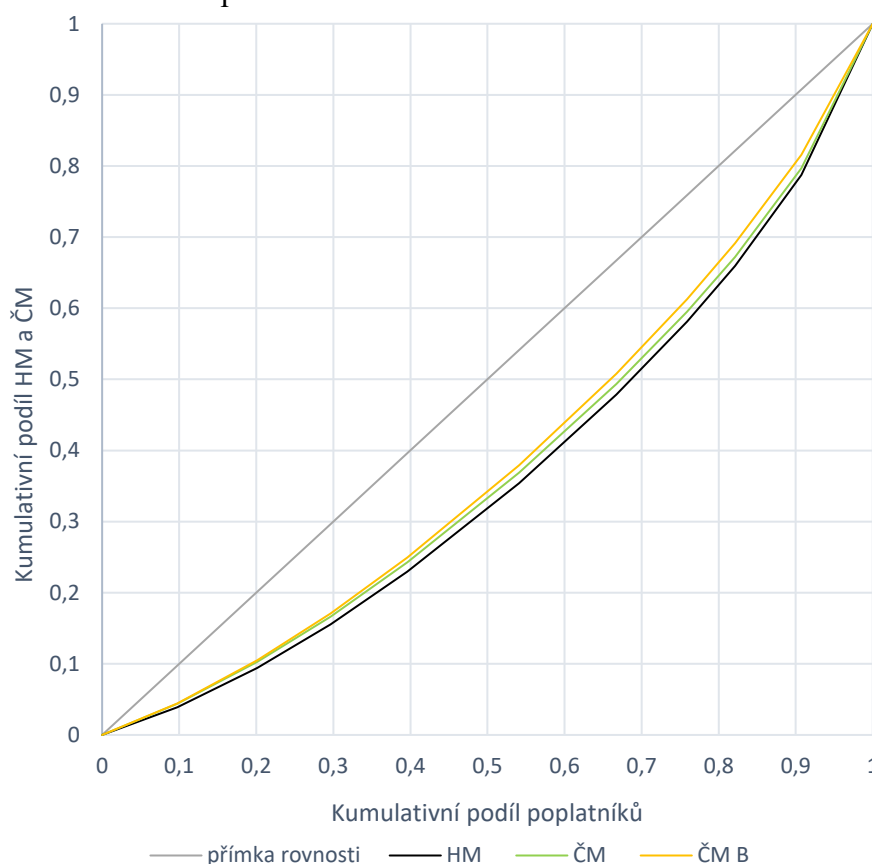
**Obr. 4.12:** Lorenzova křivka pro návrh A

*Zdroj: vlastní zpracování*

Z grafu je patrné, že oproti Lorenzově křivce znázorňující rozdělení hrubých příjmů ve společnosti je křivka znázorňující rozdělení příjmů po zdanění blíže ose kvadrantu, který představuje variantu zcela rovnoměrného rozdělení důchodů. Tento posun vypovídá o progresivitě daně vypočtené na základě návrhu A. Ve srovnání se současností potom nelze sledovat žádné změny v redistribuci důchodů. Křivky se překrývají, globální progresivitu daně v obou případech je tedy možné považovat za shodnou.

Odlišná situace, jak lze již na základě samotné konstrukce daně u druhého z návrhů očekávat, nastává při sestrojení Lorenzovy křivky po zdanění pro návrh B.

**Obr. 4.13:** Lorenzova křivka pro návrh B



*Zdroj: vlastní zpracování*

Daň je stejně jako u návrhu B i v tomto případě progresivní, jak lze usuzovat na základě směru posunu Lorenzovy křivky po zdanění oproti její variantě před zdaněním, nejedná se však o stejnou míru progresivity. Křivka je o něco blíže k ose kvadrantu než při současném nastavení systému zdanění, což značí vyšší progresivitu daně konstruované dle návrhu B. Vyjádřeno konkrétními čísly – v současnosti by přibližně 75 % poplatníků pobíralo 59 % sumy důchodů po zdanění, v případě návrhu B by se tento podíl zvýšil na 61 %. Při zavedení tohoto návrhu by tak zdanění fyzických osob přispívalo vyšší měrou ke zmírnění nerovnoměrnosti rozdělení důchodů ve společnosti.

Dalším ukazatelem využitým při analýze globální progresivity je **Giniho koeficient**, jehož výpočet vychází právě z Lorenzovy křivky. Ukazatel je v této práci počítán dle vzorce (2.12), a je tedy vyjádřen jako podíl plochy mezi linií rovné distribuce a Lorenzovou křivkou na celkové ploše pod linií rovné distribuce. V tabulce Tab. 4.14 jsou kromě hodnot Giniho



koeficientu uvedeny rovněž hodnoty **Musgrave-Thinova indexu**, který z Giniho koeficientu vychází a byl vypočten za využití vzorce (2.13).

**Tab. 4.14:** Giniho koeficient a Musgrave-Thin index

	G	MT
HM	0,266	
ČM	0,245	1,028
ČM A	0,245	1,028
ČM B	0,227	1,053

*Zdroj: vlastní zpracování*

Hodnoty Giniho koeficientu z Tab.4.14 potvrzují výsledky, kterých bylo dosaženo u předchozího ukazatele, Lorenzovy křivky. Mírný pokles hodnoty Giniho koeficientu z 0,266 u hrubých příjmů na 0,245 u příjmů po zdanění značí progresivitu daně jak u současné úpravy daně, tak u návrhu A. Zdaněním dle návrhu B by poté došlo k ještě většímu zmírnění příjmové nerovnosti – Giniho koeficient v tomto případě nabývá hodnoty 0,227, která se ještě o něco více blíží hodnotě 0 představující absolutní příjmovou rovnost ve společnosti.

#### 4.3.3 Příjmová nerovnost

K analýze dopadu navrhovaných variant na příjmovou nerovnost ve společnosti byl dále využit **koeficient P90/P10**. Konstrukce tohoto ukazatele opět vychází z rozdělení poplatníků na decily a spočívá ve vyjádření podílu příjmu dosahovaného subjekty na horní hranici devátého decilu k příjmu na horní hranici decilu prvního. Data pro výpočet jsou čerpána z šetření Informačního systému o průměrném výděлку, ve kterém jsou každoročně uvedeny hraniční hodnoty hrubé mzdy prvního i devátého decilu pro ČR. Výpočet vychází z posledních dostupných dat z roku 2018

**Tab. 4.15:** Koeficient příjmové nerovnosti P90/P10

	P90/P10
HM	3,481
ČM	3,120
ČM A	3,124
ČM B	2,952

*Zdroj: vlastní zpracování*

Koeficient nabývá v případě návrhu A hodnoty 3,124, což je srovnatelné se současnou situací. Lehký nárůst koeficientu u návrhu A je způsoben tím, že ačkoliv by si při zavedení toho návrhu poplatníci na hranici devátého decilu polepšili ve výši čisté mzdy o 1,3 %, poplatníci

na hranici decilu prvního „jen“ o 1,2 %<sup>17</sup>. Rozdíl ovšem autorka považuje za spíše nevýznamný a tudíž irelevantní. V komparaci se světem značí hodnota koeficientu 3,124 stále relativně nízkou příjmovou nerovností, průměrná hodnota P90/P10 vypočtená z příjmů po zdanění je v zemích OECD přibližně 3,9<sup>18</sup>.

U návrhu B je hodnota nižší, na úrovni 2,95. Prostřednictvím daně dle tohoto návrhu tak dochází k vyšší míře redistribuce mezi poplatníky. Hrubá mzda na horní hranici devátého decilu je pro rok 2018 podle šetření ISPV ve výši 52 855 Kč.

## 4.4 Analýza dopadů na státní rozpočet

Daňové příjmy (včetně pojistného na sociální zabezpečení) tvoří hlavní složku příjmů státního rozpočtu. Další položkou, která se na státním rozpočtu podílí vyšší částkou jsou příjmy z rozpočtu EU, ostatní položky jsou spíše nevýznamných hodnot<sup>19</sup>. V následující tabulce je uveden přehled výše příjmů státního rozpočtu za poslední roky včetně vývoje částky daňových příjmů.

**Tab. 4.16 :** Vývoj příjmů státního rozpočtu ČR v letech 2015-2018

(v mld. Kč)	2015	2016	2017	2018
příjmy SR celkem	1 234,52	1 281,62	1 273,64	1 403,92
daňové příjmy	1 002,13	1 070,47	1 155,61	1 238,92
- daň z příjmů FO	103,05	112,95	128,61	146,54
- pojistné na sociální zabezpečení	404,77	428,44	466,26	513,11

*Zdroj: vlastní zpracování*

Je zřejmé, že daňové příjmy jsou opravdu zásadní položkou – ve všech uvedených letech tvoří 80-90 % příjmů státního rozpočtu. Inkaso daně z příjmů fyzických osob se na těchto příjmech sice nepodílí největší měrou, změny v této položce by však určitý vliv měly.

V tabulce Tab. 4.17 jsou shrnuty výsledky propočtů analyzovaných návrhů z hlediska jejich dopadu na státní rozpočet. Tabulka zobrazující postup výpočtů a kompletní údaje je uvedena v Příloze 3. Výpočty jsou zaměřeny pouze na poplatníky se zdanitelnými příjmy ze závislé činnosti, přičemž při výpočtu daně bylo abstrahováno od odpočtů a slev. Zohledněna byla pouze základní sleva na poplatníka ve výši 24 840 Kč. Z těchto důvodů se vypočtené hodnoty mohou lišit od hodnot reálných, účelem propočtů však bylo především vzájemné srovnání jednotlivých alternativ, což uvedenými skutečnostmi nebylo dotčeno.

<sup>17</sup> Tato problematika byla diskutována v Podkapitole 4.2.1, Obr.4.5.

<sup>18</sup> (OECD, 2019)

<sup>19</sup> (MFČR, 2019)

Východiskem výpočtů bylo určení průměrné hrubé mzdy pro každé mzdové pásmo. Z těchto mezd byly vypočteny daňové povinnosti, které byly násobeny počtem poplatníků nacházejících se v daném pásmu. Vzhledem k tomu, že poslední dostupná data o rozdělení poplatníků v jednotlivých mzdových pásmech popisovala situaci pro rok 2017, byl pro výpočet příjmů státního rozpočtu použit průměrný přepočtený počet zaměstnanců rovněž za tento rok. Dle dat Českého statistického úřadu v roce 2017 bylo v České republice zaměstnáno v průměru 3 987 200 osob.

**Tab. 4.17 :** Potenciální příjmy státního rozpočtu

	příjem SR (v mld. Kč)	rozdíl oproti současnosti (v mld. Kč)
<b>současnost</b>	192,5	
<b>A</b>	176,5	- 15,9
<b>B</b>	173,9	- 18,6

*Zdroj: vlastní zpracování*

Oproti příjmům státního rozpočtu při současném systému daně z příjmů fyzických osob by při obou navrhovaných změnách došlo k určitému poklesu. U první navrhované alternativy by státní rozpočet přišel přibližně o 16 miliard Kč, u návrhu B by rozdíl činil 18,6 mld. Kč.

Pokud by se vláda při zrušení superhrubé mzdy snažila o zachování výše daňových příjmů státního rozpočtu, nabízí se logické řešení v zavedení nominální daňové sazby 20,1 %. I přes současnou 15% nominální sazbu je v důsledku superhrubé mzdy zatížena hrubá mzda poplatníků ve skutečnosti právě sazbou 20,1 %, což by znamenalo téměř nezměněné příjmy plynoucí do rozpočtu z daně příjmů fyzických osob.

Výpočty příjmů státního rozpočtu v této práci jsou ovlivněny několika omezeními. Prvním z nich je vymezení poplatníků, kteří byli v rámci výpočtů uvažováni. Východiskem byli pouze poplatníci se zdanitelnými příjmy ze závislé činnosti a s nimi související data ze mzdové statistiky ČSÚ. Inkaso daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti se sice na celkových příjmech státního rozpočtu z této daně podílí nejvíce<sup>20</sup>, omezení množiny uvažovaných poplatníků však výsledky částečně zkresluje. Při výpočtu daně navíc byla uplatňována pouze sleva na poplatníka, od ostatních odpočtů bylo abstrahováno. Jako druhé omezení považuje autorka data pocházející z roku 2017, neboť z hlediska dalšího vývoje v této oblasti je nutné brát v potaz několik faktorů. Jedním je počet zaměstnanců, který se zatím neustále zvyšuje. Ve 4. čtvrtletí roku 2018 byl dle ČSÚ průměrný přepočtený počet zaměstnanců 4 056 900.

<sup>20</sup> (MFČR, 2019)

Dalším faktorem je přesun zaměstnanců do vyšších pásem hrubých mezd. Zatímco v roce 2016 pobíralo 50 % zaměstnanců mzdy vyšší než 24 265 Kč, v roce 2017 tato hranice činila 25 994 Kč a v roce 2018 dokonce 28 144 Kč<sup>21</sup>. Tento fakt lze vysvětlit působením inflace a zároveň fází růstu, ve které se česká ekonomika v posledních letech nalézala. Uvedené informace by tak mohly znamenat nižší propad v příjmech státního rozpočtu při zavedení jedné z navrhovaných změn než jaký byl kalkulován. Na druhou stranu však lze podle makroekonomické predikce Ministerstva financí ČR v letech 2019-2020 očekávat zpomalení růstu objemu mezd a platů, a to z důvodu nižšího tempa hospodářského růstu v těchto letech<sup>22</sup>.

## 4.5 Dílčí shrnutí

Ve čtvrté kapitole byly teoretické poznatky z předchozích kapitol využity při analýze znovuzavedení hrubé mzdy jako základu daně z příjmů fyzických osob. Východiskem této analýzy byly dva alternativní návrhy konstrukce sazby daně, které byly v úvodu kapitoly postupně představeny. Poté byly analyzovány dopady případných změn ve zdanění na vybrané skupiny poplatníků, a to z hlediska změny jejich daňové povinnosti, čisté mzdy i daňového zatížení. Dále byla zkoumána progresivita daně v obou navrhovaných případech i možný dopad zavedení těchto návrhů na příjmovou nerovnost ve společnosti. V závěru kapitoly byl poté vyhodnocen dopad navrhovaných změn na příjmy státního rozpočtu České republiky.

---

<sup>21</sup> (ISPV, 2019)

<sup>22</sup> (MFČR, 2019)

## 5 Závěr

Cílem této diplomové práce byla analýza dopadů znovuzavedení hrubé mzdy jako základu daně z příjmů fyzických osob. Tato analýza měla postihnout jak dopady případných změn na vybrané skupiny poplatníků, tak možné rozdíly v příjmech státního rozpočtu České republiky, které by reformou mohly být vyvolány.

Diplomová práce byla rozdělena do dvou stěžejních částí, teoretické a praktické. Náplní první kapitoly teoretické části bylo vymezení základních pojmů daňové teorie jako jsou daňové principy či funkce daně. Podstatná část byla věnována charakteristice konstrukčních prvků daně se zaměřením na osobní důchodovou daň. Závěr kapitoly byl poté věnován vysvětlení vybraných metod využívaných při měření progresivity daně. Obsahem druhé teoretické kapitoly byla charakteristika současné právní úpravy daňového systému České republiky, přičemž důraz byl kladen na daň z příjmů fyzických osob a konstrukční prvky, které se jí dotýkají.

Z teoretického základu následně vycházela část praktická, ve které byly teoretické poznatky z předchozích kapitol uplatněny při analýze dopadů znovuzavedení hrubé mzdy jako základu daně z příjmů FO. Pro tuto analýzu byly vybrány dva alternativní návrhy, z nichž každý představoval mírně odlišnou konstrukci sazby daně z příjmů fyzických osob.

Ačkoliv lze v obou případech označit systém zdanění jako klouzavě progresivní, první z nich, návrh A, je spíše určitou modifikací současné úpravy. Příjmy poplatníků jsou zdaněny 19% sazbou až do výše 48násobku průměrné mzdy, na příjmy přesahující tuto hranici je aplikována sazba 23 %. Uvedený systém se ve výsledku příliš neliší od současného, kdy je na většinu příjmů uplatňována sazba 15 % a vysokopříjmoví poplatníci, nebo spíše jejich vybrané příjmy, jsou navíc zdaněny 7% sazbou v rámci solidárního zvýšení daně. Dalším diskutovaným tématem bývá míra progresivity daňového systému. V České republice byl do roku 2007, stejně jako v mnoha dalších evropských zemích, využíván systém klouzavě progresivní sazby daně s několika daňovými pásmy.

Jako druhý návrh byla proto zvolena určitá modifikace návrhu politické strany ČSSD z roku 2017, který sestával ze čtyř daňových pásem s hranicemi hrubé mzdy 30 000 Kč, 40 000 Kč a 50 000 Kč. Vzhledem k tomu, že originální návrh byl koncipován pro základ daně ve formě superhrubé mzdy, byly původní sazby daně přepočítány pro základ daně formou hrubé mzdy tak, aby bylo zachováno stejné daňové zatížení poplatníků, jaké bylo stranou plánováno.

Sazby daně v této práci byly tedy pro jednotlivá pásma stanoveny postupně jako 16 %, 20 %, 34 % a 43 %.

Jako první byly analyzovány dopady změn na daňovou povinnost a čistou mzdu poplatníků. Zatímco u návrhu A by došlo ke snížení daňové povinnosti u všech poplatníků, návrh B by snížil daň pouze poplatníkům s hrubými příjmy do 50 000 Kč, kterých je v ČR však přibližně 90 %. Snížení daně u poplatníků pod touto hranicí by navíc bylo výraznější než u předchozího návrhu. Z hlediska čisté mzdy by si u návrhu A polepšili relativně vzato všichni poplatníci přibližně stejnou měrou. U návrhu B by nejvyšší míru zvýšení zaznamenali poplatníci s hrubou mzdou ve výši 30 000 Kč, ČM by vzrostla o 4,7 %. Jak vyplývá ze změn v daňové povinnosti, poplatníkům s hrubou mzdou vyšší než 50 000 Kč by čistá mzda poklesla, např. u poplatníka s HM ve výši 100 000 Kč až o 14 %. Daňové zatížení by se při zavedení návrhu A snížilo u většiny poplatníků cca o 1 p. b., u vysokopříjmových skupin by byl pokles o něco nižší. Daň dle návrhu B je daleko progresivnější – zatímco daňové zatížení poplatníka s minimální mzdou by pokleslo o více než 4 p. b., u poplatníka se 48násobkem průměrné mzdy by došlo k růstu o více než 15 p. b.

Z hlediska globální progresivity lze změnu daně podle návrhu A považovat za poměrně konzervativní. Oproti současné situaci nedochází k posunu Lorenzovy křivky po zdanění, redistribuční funkce daně tak tímto návrhem není posílena. Naopak u návrhu B lze sledovat zmírnění příjmové nerovnosti mezi poplatníky.

Posledním analyzovaným aspektem potenciálních změn byl dopad na státní rozpočet ČR. Při realizaci kteréhokoliv z uvedených návrhů by došlo k poklesu příjmů. Zavedením návrhu A by státní rozpočet přišel téměř o 16 mld. Kč, u návrhu B dokonce o 18,6 mld. Kč.

Po provedení analýzy autorka souhlasí se zjednodušením systému zdanění formou zrušení SHM a přiklání se spíše k realizaci návrhu A. Je sice konzervativnější variantou, příjmová nerovnost je však v České republice jedna z nejnižších v Evropě, a proto ji autorka nepovažuje za nutné snižovat. Snadnějším řešením by navíc mohlo být např. zvýšení slevy na poplatníka, jejíž výše zůstala nezměněna, zatímco průměrná mzda každým rokem roste. Její podíl na daňové povinnosti tak stále klesá. Reforma zavedením návrhu A by navíc nebyla natolik invazivní pro státní rozpočet.

Tato diplomová práce může posloužit jako materiál při studiu problematiky osobní důchodové daně či jako zdroj informací pro posouzení potenciálního vývoje v této oblasti v České republice.

# Seznam použité literatury

## Odborná literatura

DAVID, Petr. *Teorie daňové incidence s praktickou aplikací*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2007. 111 s. ISBN 978-80-7204-522-8.

JANOUSHKOVÁ, Jana. *Daně a daňová politika: osobní důchodová daň*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2011. 107 s. ISBN 978-80-7248-698-4.

JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2013. 342 s. ISBN 978-80-247-4386-8.

KALÍŠKOVÁ Klára a Michal ŠOLTÉS. *Dopady odkládaného zrušení superhrubé mzdy*. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., 2018. 28 s. ISBN 978-80-7344-476-1.

KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 267 s. ISBN 978-80-7478-841-3.

KUBÁTOVÁ, Květa a kol. *Vliv daňových a výdajových nástrojů na mikroekonomickou a makroekonomickou efektivnost*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. 151 s. ISBN 978-80-7357-979-1.

KUBÁTOVÁ, Květa, ed. a kol. *Optimalizace daňového systému České republiky v kontextu Evropského regionu a měnícího se ekonomického, sociálního a právního prostředí: závěrečná studie Projektu Grantové agentury ČR č. GA ČR 402/02/1388*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 179 s. ISBN 80-86861-05-8.

MAAYTOVÁ, Alena a kol. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2015. 208 s. ISBN 978-80-247-5561-8.

MARKOVÁ, Hana. *Daňové zákony 2019: úplná znění platná k 1.1.2019*. 29. vyd. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2274-5.

MUSGRAVE, Richard Abel. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Management Press, 1994. 14, 581 s. ISBN 80-85603-76-4.

PIKETTY, Thomas. *The Economics of Inequality*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2015. ISBN 978-0-674-50480-6.

PUDIL, Pavel et al. *Zdanění a efektivnost*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 158 s. ISBN 80-86861-07-4.

ROSEN, Harvey S. a Ted GAYER. *Public finance*. 9th ed., McGraw-Hill international ed. New York: McGraw-Hill Higher Education, 2010. ISBN 978-0-07-126788-5.

ŠIROKÝ, Jan a kol. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008. xvi, 301 s. ISBN 978-80-7400-005-8.

ŠIROKÝ, Jan. *Základy daňové teorie s praktickými příklady*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 128 s. ISBN 978-80-7478-785-0.

THOM, Michael. *Tax Politics and Policy*. New York: Routledge, 2017. 263 p. ISBN 978-1-13818338-4.

VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 451 s. ISBN 978-80-7552-926-8.

VANČUROVÁ, Alena a Lenka LÁCHOVÁ. *Daňový systém ČR 2018*. 14. vyd. Praha: 1. VOX, 2018. ISBN 978-80-87480-63-2.

VOLKÁNOVÁ, Zdenka a Stanislav KLAZAR. *Daně, daňová politika a daňová teorie*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2013. 143 s. ISBN 978-80-87839-07-2.

### **Odborné články**

GENČEV Marian, Denisa MUSILOVÁ a Jan ŠIROKÝ. 2018. Matematický model Giniho koeficientu a zhodnocení redistribuční funkce daňového systému České republiky. *Politická ekonomie* [online]. 2018, vol. 66 (6), s. 732-750 [cit. 12. 2. 2019] ISSN 0032-3233. Dostupné z: <https://doi.org/10.18267/j.polek.1232>.

KINKOR, J., 1994. Měření daňové progresivity. *Finance a úvěr* [online], roč. 44, č. 9, s. 455–462. [cit. 25. 3. 2019] Dostupné z: <http://journal.fsv.cuni.cz/mag/article/show/id/575>.

KUBÁTOVÁ Květa. Intervalová a globální progresivita daně z příjmů z mezd v České republice a na Slovensku. *Acta Oeconomica Pragensia* [online]. 2016, č.1, vol. 24, s. 54. [cit. 31. 3. 2019] Dostupné z: <https://www.vse.cz/aop/498>.

SALVERDA W., NOLAN B., CHECCHI D., MARX I., MCKNIGHT A., TÓTH I.G. and H. van de WERFHORST, 2013. *Changing Inequalities in Rich Countries. Analytical and Comparative Perspectives*. Oxford Iniversity Press. ISBN: 9780199687435.

STONE Chad, Danilo TRISI, Arloc SHERMAN and Roderick TAYLOR. *A Guide to Statistics on Historical Trends in Income Inequality*, Center of Budget and Policy Priorities. 2012. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.cbpp.org/cms/?fa=view&id=3629>.

VANČUROVÁ Alena a Stanislav KLAZAR. 2017. Dopady znovuzavedení koncepce hrubé mzdy jako základu daně z příjmů fyzických osob v ČR. *Český finanční a účetní časopis* [online], 2017, roč. 12, č. 1, s. 53–69. [cit. 28. 3. 2019] Dostupné z: <https://www.vse.cz/cfuc/492>.

VERBIST, Gerlinde and Francesco FIGARI, 2014. What Makes Personal Income Taxes Progressive? A Decomposition Across European Countries Using EUROMOD [online]. In: *IARIW 33rd General Conference Rotterdam, the Netherlands, August 24-30, 2014*. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.iariw.org/papers/2014/VerbistPaper.pdf>.

### **Elektronické zdroje**

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Časové řady základních ukazatelů statistiky práce – leden 2019* [online]. 21. 01. 2019 [cit. 11. 4. 2019] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/casove-rady-zakladnich-ukazatelu-statistiky-prace>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy - 4. čtvrtletí 2018* [online]. 19.03.2019 [cit. 12. 4. 2019] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/evidencni-pocet-zamestnancu-a-jejich-mzdy-4-ctvrtleti-2018-3lj28y9f6u>.



EUROPEAN COMMISSION. *Data on taxation* [online]. Údaje platné ke dni 10. 4. 2019 [cit. 10. 4. 2019] Dostupné z: [https://ec.europa.eu/taxation\\_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation\\_en](https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en).

EUROPEAN COMMISSION. *Study on the effects and incidence of labour taxation*. [online]. 2015 [cit. 11. 4. 2019] Dostupné z: [https://ec.europa.eu/taxation\\_customs/.../taxation/.../taxation/.../taxation\\_paper\\_56.pdf](https://ec.europa.eu/taxation_customs/.../taxation/.../taxation/.../taxation_paper_56.pdf).

EUROPEAN COMMISSION. *Taxation Trends in the European Union: 2018 Edition* [online]. [cit. 15. 3. 2019] Dostupné z: [https://ec.europa.eu/taxation\\_customs/business/economic-analysis-taxation/taxation-trends-eu-union\\_en](https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/taxation-trends-eu-union_en).

EUROPEAN UNION. *Income Taxes Abroad*. [online]. 2019 [cit. 12. 4. 2019] Dostupné z: [https://europa.eu/youreurope/citizens/work/taxes/income-taxes-abroad/france/index\\_en.htm](https://europa.eu/youreurope/citizens/work/taxes/income-taxes-abroad/france/index_en.htm).

FINANČNÍ SPRÁVA. *Daňové zvýhodnění u zaměstnavatele* [online]. 22. 1. 2015 [cit. 17. 3. 2019] Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/dane/novinky/2015/danove-zvyhodneni-u-zamestnavatele-2015-5681>.

FINANČNÍ SPRÁVA. *Údaje z daňových přiznání* [online]. [cit. 20. 2. 2019] Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/dane/analyzy-a-statistiky/udaje-z-danovych-priznani>.

INFORMAČNÍ SYSTÉM O PRŮMĚRNÉM VÝDĚLKU. *Aktuální výsledky šetření* [online]. 20. 3. 2019 [cit. 11. 4. 2019] Dostupné z: <https://www.ispv.cz/cz/Vysledky-setreni/Aktualni.aspx>.

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Makroekonomická predikce (duben 2019)* [online]. 11. 4. 2019, Praha [cit. 11. 4. 2019] Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/makroekonomika/vybor-pro-rozpocetove-prognozy/stanoviska-a-dalsi-dokumenty/2019/prezentace-makroekonomicka-predikce-cr-d-34900>.

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Stát v roce 2018 hospodařil s přebytkem 2,9 miliardy korun* [online]. 3. 1. 2019, Praha [cit. 13. 4. 2019] Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/pokladni-plneni-sr-33898>.

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Zrušení superhrubé mzdy sníží odvodovou zátěž a zprehlední daně* [online]. 9. 2. 2018, Praha [cit. 11. 4. 2019] Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2018/zruseni-superhrube-mzdy-snizi-odvodovou-31006>.

OECD. *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising* [online]. OECD, 2011 [cit. 15. 2. 2019], Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264119536-en>.

OECD. *Income Distribution and Poverty* [online]. 2019 [cit. 11. 4. 2019] Dostupné z: <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=66670#>.

PWC. *Individual – Taxes on Personal Income* [online]. 2019 [cit. 11. 4. 2019] Dostupné z: <http://taxsummaries.pwc.com/ID/Croatia-Individual-Taxes-on-personal-income>.

## **Legislativa**

Zákon č. 586 ze dne 20. listopadu 1992 o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 117, s. 3473-3491. Dostupný také z: [aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2640](http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2640).

## Seznam zkratek

**ČSÚ** – Český statistický úřad

**DK** – daňová kvóta

**DP** – daňová povinnost

**DPH** – daň z přidané hodnoty

**ETR** – effective tax rate (efektivní daňová sazba)

**EU** – Evropská unie

**FO** – fyzická osoba

**G** – Giniho koeficient po zdanění

**G\*** – Giniho koeficient před zdaněním

**HDP** – hrubý domácí produkt

**HM** – hrubá mzda

**ISPV** – Informační systém o průměrném výdělku

**MTR** – marginal tax rate (mezní daňová sazba)

**OECD** – Organisation for Economic Cooperation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

**OSVČ** – osoba samostatně výdělečně činná

**P<sub>ATR</sub>** – progression of average tax rate (progresivita průměrné sazby)

**P<sub>TL</sub>** – progression of tax liability (progresivita daňové povinnosti)

**P<sub>NI</sub>** – progression of net income (progresivita příjmu po zdanění)

**PO** – právnická osoba

**SC** – social contributions (sociální pojištění)

**SHM** – superhrubá mzda

**SP** – sociální pojištění

**SR** – státní rozpočet

**TR** – tax revenue (daňový výnos)

**ZD** – základ daně

**ZDP** – Zákon o dani z příjmů

**ZP** – zdravotní pojištění

# Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 26. 4. 2019.

  
.....  
Bc. Kristýna Opletalová

## **Seznam příloh**

**Příloha č. 1** – Klasifikace OECD

**Příloha č. 2** – Podíly zaměstnanců v pásmech hrubých měsíčních mezd (pro rok 2017)

**Příloha č. 3** – Postup výpočtu příjmů státního rozpočtu